

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

PRÁCE S POSLECHOVÝMI SKLADBAMI NA 1. STUPNI ZŠ
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ivana Škrdlová

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 10. května 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chci poděkovat především své vedoucí diplomové práce PhDr. Štěpánce Liškové, Ph.D. za její cenné rady, trpělivost a profesionální přístup při zpracování této práce.

Také bych ráda poděkovala svým blízkým, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

OBSAH

ÚVOD	2
1 HUDEBNÍ VÝCHOVA NA 1. STUPNI ZŠ SE ZAMĚŘENÍM NA VÝSTUPY POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ A VÝBĚR SKLADEB PRO JEJICH REALIZACI	4
1.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM V KONTEXTU S JEHO VÝSTUPY V OBLASTI POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ.....	7
2 POSLECHOVÉ ČINNOSTI V MŠ A JEJICH SPECIFIKA Z HLEDISKA UPLATNĚNÍ POSLECHOVÝCH SKLADEB V NICH	14
2.1 VÝBĚR POSLECHOVÝCH SKLADEB V MŠ	16
3 POSLECHOVÉ ČINNOSTI NA 1. STUPNI A JEJICH SPECIFIKA SE ZAMĚŘENÍM NA VÝBĚR VHODNÝCH SKLADEB	20
3.1 POSLECHOVÉ ČINNOSTI NA 1. STUPNI A VÝBĚR SKLADEB K NIM	21
3.2 CÍLE POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZŠ	23
3.3 OBSAH POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZŠ.....	25
4 POSLECHOVÁ SKLADBA A JEJÍ VÝBĚR PRO POSLECHOVÉ ČINNOSTI NA 1. STUPNI	27
4.1 VÝBĚR POSLECHOVÉ SKLADBY.....	28
4.2 METODY ROZBORU A VÝKLADU POSLECHOVÉ SKLADBY	30
4.3 METODICKÝ POSTUP PŘI PRÁCI S POSLECHOVOU SKLADBOU	32
5 POSLECHOVÉ SKLADBY V SOUČASNÝCH UČEBNÍCÍCH PRO 1. STUPEŇ ZŠ	37
6 MODELOVÉ LEKCE	49
6.1 PŘÍPRAVA NA PRVNÍ MODELOVOU LEKCI	50
6.1.1 Reflexe a popis průběhu lekce	56
6.1.2 Odpovědi žáků – pracovní list (Akvárium)	58
6.2 PŘÍPRAVA NA DRUHOU MODELOVOU LEKCI	61
6.2.1 Reflexe a popis průběhu lekce	66
6.2.2 Odpovědi žáků – pracovní list (Montekové a Kapuleti).....	68
6.3 PŘÍPRAVA NA TŘETÍ MODELOVOU LEKCI.....	71
6.3.1 Reflexe a popis průběhu lekce	76
ZÁVĚR	77
RESUMÉ.....	79
SEZNAM LITERATURY	81
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	85
SEZNAM PŘÍLOH	I
PŘÍLOHY	II

Úvod

S hudbou se setkáváme denně. Ať už v domácím prostředí, v přírodě, ve škole, v médiích, v nákupním centru nebo venku na ulici. Hudba a zpěv patří k naší historii a kultuře. Tvoří důležitý díl v životě člověka.

Díky hudební výchově si žák ze školy odnáší **estetické zážitky**, které pramení z aktivit a činností dětí a učitele. V hudební výchově **každý žák může zažít úspěch**, radovat se ze společně strávených chvil. Hudba pozitivně působí na utváření osobnosti dítěte a kolektivu školní třídy.

Téma diplomové práce jsem si zvolila proto, že se od dětství věnuji hudbě. Hraji na příčnou flétnu, klavír a zkusím hrát i na jiné hudební nástroje. Ráda zpívám a trávím čas poslechem hudby. Svoji zálibu v hudbě s radostí předávám dál, především dětem. Učím čtvrtým rokem na základní škole a momentálně vyučuji tři hodiny hudební výchovy v různých ročnících, vedu hudební zájmový kroužek. Bohužel se ve své praxi setkávám s kolegy, kteří moje nadšení pro tento předmět nesdílí stejně jako já. Často se kolegové s žáky věnují zpěvu, případně výkladu teorie z hudební nauky, dějin hudby, ale opomíjí některé hudební činnosti. Přitom hudební výchova nabízí tolik možností a poutavých aktivit. Tento předmět se má v duchu vzdělávací koncepce realizovat prostřednictvím **čtyř druhů hudebních činností**: pěveckých činností, instrumentálních, hudebně pohybových a v neposlední řadě poslechové činnosti. Jednou z ne zcela metodicky dobře vedených činností bývá právě poslech, který bývá často realizován pouze metodou výklad a poslech vybrané skladby.

Cílem této diplomové práce je tak **poukázat na některé možnosti**, které se v současné době v souvislosti s **využitím poslechové skladby na 1. stupni základní školy** nabízejí a které nenásilnou cestou žáky vedou k intenzivnějšímu hudebnímu prožitku a poznání hudby. V úvodních kapitolách plánuji zhodnotit, jakou váhu přikládají poslechu oficiální kurikulární dokumenty. Mým záměrem je tak v teoretické části přiblížit některá specifika poslechové činnosti na 1. stupni základní školy (dále jen ZŠ), protože právě v těchto činnostech se práce s poslechovémi skladbami realizuje. Hlavním cílem teoretické části diplomové práce je též **zjistit a uvést, které poslechové skladby jsou nabízeny učitelům v současnosti v nejvíce využívaných učebnicích** a ve stručnosti se dotknout i využití webových zdrojů, jež se stávají v současné době často inspirací stávajícím učitelům při hledání smysluplných a atraktivnějších cest k uplatnění poslechu na 1. stupni základní

školy. Na část teoretickou pak naváže praktická, jejímž cílem je **tvorba tří autorských modelových lekcí**, v jejichž ústředí budou stát některé vybrané poslechové skladby. Účinnost těchto lekcí bude ověřena a reflektována vlastní praxí. Jedná se o tvorbu modelových příkladů pro případné zájemce z řad učitelů, jejichž prostřednictvím poukážu zejména na to, jak žáka v rámci poslechových činností dostatečně účinně aktivizovat.

V této diplomové práci volně navazuji na práci Venduly Ivancové¹, která se zabývala poslechovými činnostmi v hudební výchově na 1. stupni základní školy. K některým zde předkládaným tématům se tak vyjádřím ve stručnosti též, neboť je nelze v souvislosti s vybraným tématem pominout. Téma rozšířím o rozbor kurikulárních dokumentů z hlediska poslechu a poslechových skladeb, dále o shrnutí informací o výstupech poslechových činností v mateřské škole se zaměřením na výběr poslechových skladeb, a více do hloubky se budu věnovat poslechovým skladbám z dostupných učebnic pro 1. stupeň ZŠ.

---

¹ IVANCOVÁ, Vendula. *Poslechové činnosti v hudební výchově na 1. stupni základní školy* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2020-10-20]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ffqpuc/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Faculty of Education. Vedoucí práce Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.

1 HUDEBNÍ VÝCHOVA NA 1. STUPNI ZŠ SE ZAMĚŘENÍM NA VÝSTUPY POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ A VÝBĚR SKLADEB PRO JEJICH REALIZACI

Hudební výchova je velice komplexní estetický předmět. V praxi na ZŠ je realizována prostřednictvím **hudebních činností**, které se navzájem doplňují a prolínají. Každá má své opodstatnění a hraje nenahraditelnou roli.

V této úvodní kapitole se proto budeme nejprve zabývat specifiky hudební výchovy na 1. stupni základní školy (dále také jen ZŠ), zaměříme se na jednotlivé hudební činnosti, neboť se vzájemně prolínají a akcentujeme činnosti poslechové.

Práci s poslechovou skladbou se budeme věnovat podrobně v následné Kapitole 4. Na tomto místě je však důležité objasnit význam tohoto sousloví, neboť s termínem **poslechová skladba** budeme operovat už od samého počátku. **Poslechovou skladbou rozumíme hudební dílo², které pedagog k poslechu sám vybral nebo k výběru využil doporučené skladby z učebnice hudební výchovy.** Může se tedy jednat o **kteroukoli hudební skladbu či píseň**, která bude splňovat určité stanovené požadavky na poslechovou skladbu – např. musí být dodržena zásada přiměřenosti, hledisko didaktické a měla by být umělecky hodnotná a pro žáky přitažlivá (podrobněji viz podkap. 4.1).³ Práce s poslechovou skladbou se promítá do celého souboru poslechových činností a k tomu, abychom ji podrobněji charakterizovali, je potřebné se nejprve ve stručnosti zabývat celou oblastí hudebních činností, v kontextu s nimiž se poslechová skladba uplatňuje.

Cílem této kapitoly tak bude zjistit, jaký prostor je věnován poslechu v kurikulárních dokumentech⁴ a zda se v některých těchto dokumentech objevuje **práce s konkrétní poslechovou skladbou**. Pokusíme se také zjistit, v jaké míře se výstupy z dokumentů dotýkají poslechu. Předpokládáme, že **tato zjištění budou hrát klíčovou roli i při výběru poslechových skladeb a návrhu činností s nimi.**

Představme si nyní nejprve ve stručnosti hudební výchovu na 1. stupni jako jeden z vyučovacích předmětů na základní škole, jež je v současné době realizována v duchu

---

² „Hudební dílo je strukturální útvar hudebně výrazových prostředků a hudební formy.“ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy. 2.*, upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 245.

³ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy: doplňkový studijní materiál pro posluchače studia učitelství 1. stupně základní škol*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996, s. 146.

⁴ „pedagogické dokumenty, které vymezují legislativní a obsahový rámec potřebný pro tvorbu →školního vzdělávacího programu“ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 161. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

kurikulárních dokumentů zahrnutých v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV).

Hudební výchovu tvoří tyto čtyři základní hudební činnosti:

- pěvecké (vokální)
- instrumentální
- hudebně pohybové
- poslechové

Z výše jmenovaných činností v HV na 1. stupni ZŠ jsou nejvíce zastoupené **pěvecké činnosti**. Obsahem těchto činností je zpěv písní, různých popěveků či úryvků ze skladeb. Patří sem i různá hlasová a pěvecká cvičení, elementární melodizace slov a můžeme je zaznamenat i v různých hudebních hrách.⁵ Pěvecké činnosti také úzce souvisí s intonačním výcvikem^{6,7}.

Výborným aktivizačním prvkem v HV na 1. stupni jsou **instrumentální činnosti**. Posilují kladný vztah žáka k hudbě a tvoří velmi vhodný doplněk k ostatním činnostem. Tyto činnosti jsou často spjaté především s pěveckými činnostmi a účinně se spolupodílejí zejména na rozvoji rytmického citění dítěte. Už v mateřské škole se děti setkávají s hrou na tělo, kdy rytmicky tleskají, dupají, pleskají. Hravým způsobem tak zjišťují možnosti hry na tělo. Později se žáci na ZŠ seznamují s elementárními hudebními nástroji a učí se je správně používat.⁸ Při instrumentálních činnostech na ZŠ se využívají rytmické nástroje (hůlky, tamburína, rumba koule, dřevěný blok, zvonek, rolničky, drhlo, triangl, činely,

⁵ MAZUR, Pavel. *Hudební činnosti žáků na základní škole: určeno pro posl. pedagog. fak. interního, dálkového i postgraduálního studia*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1984, s. 26.

⁶ „Intonace je uvědomělá činnost, založená na aktivní účasti zrakového, sluchového i motorického analyzátoru a výrazném zapojení myšlenkových operací.“ PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, s. 75.

Je rozdíl mezi vokální nápodobou (imitací) a vokální intonací a tyto pojmy se často v praxi na školách zaměňují. „Vokální nápodobou (imitací) nazýváme pěvecké projevy, které jsou opakováním sluchem vnímaných hudebních útvarů (melodií, témat, motivů, úryvků písní a skladeb).“ „Vokální intonaci chápeme jako převod notového zápisu melodie do její odpovídající zvukové podoby prostřednictvím hlasového orgánu intonujícího.“ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 154.

⁷ HAVELKOVÁ, Karla a Blanka CHLÁDKOVÁ. *Didaktika hudební výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 6.

⁸ MAZUR, 1984, s. 26.

bubínek), nástroje melodické (zvonkohra, metalofon, xylofon, sopránová zobcová flétna) a rytmicko-melodické nástroje (dětské tympány, kytara, klavír). Při podnětném pedagogickém vedení si mnohé nástroje žáci dokáží vyrobit i sami ve škole nebo doma, čímž získávají pozitivní vztah ke svému hudebnímu nástroji a rozvíjí tím nejen zručnost.⁹

Už v předškolním vzdělávání se žáci také hojně setkávají také s **hudebně pohybovými činnostmi**. V tomto věku jsou pro ně spontánním projevem při poslechu hudby, ale učí se též pod odborným vedením adekvátně a synchronně na hudbu reagovat. Dětský pohybový projev je přirozený, bez zábran a doprovázen radostí.¹⁰

Úkolem učitele na 1. stupni je v této složce hudebních činností navázat a motivovat žáky k dalším pohybovým dovednostem.¹¹ *„Cílem hudebně pohybové výchovy je kultivovat a usměrňovat tělesné pohyby dětí při komunikaci s hudbou tak, aby v integraci hudba-pohyb byl umocněn jejich hudební prožitek a prostřednictvím pohybu děti snadněji pronikaly do struktury a obsahového sdělení hudby.“*¹² Dítě postupně získává hudebně pohybové zkušenosti, učí se nápodobou a rozšiřuje si zásobu prvků. Tento inventář prvků obsahuje nejčastěji hru na tělo, chůzi, běh, skoky a poskoky, pohyby rukou, taneční kroky, pantomimické prvky a pohybové paralely¹³, jež *„spočívají v hledání podobnosti mezi pohybem a hudební výstavbou spojenou s obsahovým sdělením.“*¹⁴ Hudebně pohybové činnosti rozvíjí u dětí orientaci v pohybu melodie, pomáhají malému posluchači rozeznávat hudební formu (pochod, taneční hudba) a kultivují tělesný pohyb dítěte.¹⁵

Prostřednictvím výše jmenovaných hudebních činností, jejich vzájemného propojení a možného propojení též s ostatními předměty (například výtvarná výchova, tělesná výchova, jazyky), se děti učí aktivně projevit, svobodně uplatnit podle své individuality. Osvojují si tak nové poznatky, vědomosti, dovednosti a získávají tak bohaté hudební zkušenosti.¹⁶

⁹ SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 44-45.

¹⁰ HAVELKOVÁ, CHLÁDKOVÁ, 1994, s.104.

¹¹ TAMTÉŽ, s.104.

¹² VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020, s. 63.

¹³ Termín pohybová paralela je převzatý z publikace E. Jenčkové. JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2002, str. 72 a další.

¹⁴ VÁŇOVÁ, 2020, s. 64.

¹⁵ MAZUR, 1984, s. 27.

¹⁶ TAMTÉŽ, s. 25-27.

1.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM V KONTEXTU S JEHO VÝSTUPY V OBLASTI POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ

V této kapitole stručně představíme RVP ZV a budeme se podrobněji věnovat očekávaným výstupům¹⁷ týkajících se poslechové činnosti z 1. a 2. období na 1. stupni ZŠ. Dále uvedeme okruhy učiva, které jsou uvedené v dokumentu a směřují k realizaci poslechové činnosti. Upozorníme také na přílohu k RVP ZV - Standardy pro základní vzdělávání, které směřují k realizaci poslechové činnosti, protože v nich například **můžeme vidět konkrétní příklad pro práci s poslechovou skladbou.**

Současná hudební výchova se na 1. stupni ZŠ realizuje podle RVP ZV, jehož aktualizovaný text platí od 1. 9. 2017¹⁸. RVP ZV je **veřejný kurikulární dokument na státní úrovni.** „RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.“¹⁹ ŠVP si tvoří každá škola samostatně podle zásad RVP. K jeho tvorbě mohou pedagogové využít i metodickou podporu – standardy. RVP ZV vymezuje učivo²⁰, očekávané výstupy a klíčové kompetence²¹. Navazuje na RVP předškolního vzdělávání a průběžně se mění podle potřeb učitelů, žáků a společnosti.²²

RVP ZV tvoří devět vzdělávacích oblastí rozdělených podle vzdělávacích oborů. Vzdělávací obor **Hudební výchova** patří společně s Výtvarnou výchovou do vzdělávací oblasti Umění a kultura. Tato oblast zprostředkovává žákům umění a kulturu, která je

¹⁷ Očekávané výstupy jsou činnosti zaměřené prakticky, předpokládají určitý stupeň způsobilosti žáka využít v běžném životě osvojené učivo (na konci 5. a 9. třídy). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 5. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

¹⁸ V současné době probíhá RVP ZV revizí – RVP ZV 2021 dostupný s vyznačenými změnami na <http://www.nuv.cz/file/4982/>

¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 5. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

²⁰ „učivo je chápáno jako prostředek pro dosažení →očekávaných výstupů, tvoří nezbytnou součást vzdělávacího obsahu; na úrovni →Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání je učivo doporučeno k distribuci do →školního vzdělávacího programu; na úrovni →školního vzdělávacího programu je závazné.“ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 164. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

²¹ „souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 161. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

²² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 5-6. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

součástí našeho každodenního života. Oblast je charakteristická tím, že na rozdíl od ostatních **sděluje žákům informace skrze umělecké prostředky a jejich prožívání.**

Hudební výchova je zde představena jako **velmi komplexní obor**, ve kterém se vzájemně propojují jednotlivé hudební činnosti. Tento předmět má na 1. stupni ZŠ vymezenou časovou dotaci a to jednu hodinu za týden.

Vzdělávací obsah v RVP ZV vymezuje očekávané výstupy rozdělené na **1. období a 2. období**. Jedná se o časově ohraničený úsek vzdělávání v dokumentu a školám slouží jako pomoc snadněji rozdělit vzdělávací obsah do ročníků. 1. období zahrnuje 1. až 3. ročník 1. stupně ZŠ a tato úroveň pro formulování výstupů v ŠVP je pouze orientační – nezávazná. 2. období zahrnuje 4. a 5. ročník a tady už očekávané výstupy stanovují povinnost jejich splnění.

V dokumentu jsou zastoupené všechny hudební činnosti, my se však prioritně v souladu se zaměřením na téma diplomové práce budeme zabývat vzdělávacím obsahem, který se týká poslechové činnosti, neboť **očekávané výstupy se zákonitě musí promítnout i do výběru vhodných skladeb pro poslechové činnosti** (Srov. podkap. 4.1).

Pro lepší přehlednost si očekávané výstupy jednotlivých období představíme v tabulkách (Tabulka 1 a Tabulka 2). Zde jsou uvedeny **očekávané výstupy**, kterých má žák za určité období dosáhnout. V nich sdělené informace doprovází komentáře s jejich stručným hodnocením. Pro usnadnění identifikace jednotlivých očekávaných výstupů jsou označeny kódy, které obsahují zkratku vzdělávacího oboru, označení ročníku, číselné označení tematického okruhu a číslo určující pořadí očekávaného výstupu v daném tematickém okruhu nebo v rámci vzdělávacího oboru.

Součástí obou tabulek jsou také výstupy pro Minimální doporučenou úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření²³. Tato část se zaměřuje na žáky s podpůrnými opatřeními. Tyto očekávané výstupy jsou upravené a mají zpravidla nižší úroveň. Z těchto výstupů pak vycházejí i upravené výstupy v ŠVP, kde jsou vodítkem pro tvorbu individuálního vzdělávacího plánu (dále jen IVP).

²³ „nezbytné úpravy organizace, obsahu, metod, forem, hodnocení a podmínek vzdělávání a školských služeb, které se člení do stupňů podle organizační a finanční náročnosti, odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka; jsou vymezena v § 16 odst. 2 →školského zákona.“ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 162. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43792/>

Tabulka 1 – Očekávané výstupy – 1. období²⁴

<i>„Očekávané výstupy – 1. období</i>	
<i>Žák</i>	
<i>HV-3-1-04</i>	<i>reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie</i>
<i>HV-3-1-05</i>	<i>rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby</i>
<i>HV-3-1-06</i>	<i>rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální</i>
<i>Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:</i>	
<i>Žák</i>	
<i>HV-3-1-04p</i>	<i>reaguje pohybem na tempové a rytmické změny</i>
<i>HV-3-1-05p</i>	<i>rozliší sílu zvuku - pozorně vnímá jednoduché skladby“</i>

Pokud srovnáme tabulku z RVP ZV (viz Příloha 1), kde jsou uvedené výstupy ze všech čtyř hudebních činností, můžeme konstatovat, že se zde nachází dohromady **šest očekávaných výstupů, z nichž se dotýkají poslechu tři**. Jak už bylo řečeno, hudební výchova je velmi komplexní předmět, proto se i tyto tři výstupy prolínají s ostatními hudebními činnostmi – vokálními, instrumentálními a hudebně pohybovými. Například výstup označený kódem²⁵ HV-3-1-04 se dotýká nejvíce činností hudebně pohybových a poslechových. Výstupy HV-3-1-05 a HV-3-1-06 se už týkají samotných poslechových činností mnohem více, protože žák zde musí vědomě a soustředěně naslouchat, reagovat na slyšené nebo odlišovat specifické hudebně výrazové prostředky²⁶.

Podívejme se na druhou polovinu Tabulky 1 a zaměřme se nyní na upravené výstupy v rámci podpůrných opatření. V tabulce v RVP ZV **z celkem čtyř upravených očekávaných výstupů se dotýkají poslechu výstupy dva**. Výstup HV-3-1-04p vychází z hudebně pohybových činností, ale s poslechovými činnostmi také souvisí – žák na základě poslechu má zareagovat na určitou změnu pohybem. Výstup HV-3-1-05p

²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 84-85. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43792/>

²⁵ TAMTÉŽ, s. 14.

²⁶ Hudební výrazové prostředky – melodie, harmonie, metrum, rytmus, tempo, dynamika, barva, faktura PECHÁČEK, VÁŇOVÁ, 2001, s. 150-153.

charakterizuje minimální doporučenou úroveň pro rozlišování dynamiky slyšeného zvuku a klade důraz na pozorné vnímání skladby.

Tabulka 2 – Očekávané výstupy 2. období²⁷

<i>„Očekávané výstupy – 2. období</i>	
<i>Žák</i>	
<i>HV-5-1-03</i>	<i>využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní</i>
<i>HV-5-1-04</i>	<i>rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby</i>
<i>HV-5-1-05</i>	<i>vytváří v rámci svých individuálních dispozic jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace</i>
<i>HV-5-1-06</i>	<i>rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metroritmické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny</i>
<i>HV-5-1-07</i>	<i>ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace</i>
<i>Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:</i>	
<i>Žák</i>	
<i>HV-5-1-02p</i>	<i>propojí vlastní pohyb s hudbou</i>
<i>HV-5-1-06p</i>	<i>odliší tóny podle výšky, síly a barvy</i> <i>- pozorně vnímá znějící hudbu různých skladeb</i> <i>- správně hospodáří s dechem při interpretaci písní frázování“</i>

Tabulka 2 představuje očekávané výstupy z 2. období. Ty popisují závaznou úroveň, jíž musí žáci dosáhnout na konci 1. stupně ZŠ (v 5. třídě). RVP ZV uvádí **celkem sedm očekávaných výstupů** v tomto období, z nichž se **poslechové činnosti dotýká pět**. Například výstup HV-5-1-03 úzce souvisí s instrumentálními činnostmi, ale i s poslechem, protože žák má zvládnout reprodukovat slyšené. Očekávaný výstup HV-5-1-04 naplňuje jeden z cílů poslechové činnosti – poznávání jednoduchých hudebních forem. Ve 2. období už nejde jen o aktivní vnímání hudby, ale také o její **ztvárnění či první pokusy o hudební improvizace**, což dokládá výstup HV-5-1-05 a HV-5-1-07. K naplnění výstupu

²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 84-85. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

HV-5-1-06 by žáci měli dokázat rozpoznat specifické hudebně výrazové prostředky a **upozornit na výrazné změny v poslechové skladbě.**

V Tabulce 2 jsou dále zase výstupy pro Minimální doporučenou úroveň a opět se jedná o výstupy se stanovením nižší úrovně pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Výstup označený kódem HV-5-1-06p je obdobou očekávaného výstupu HV-5-1-06, ovšem výstup HV-5-1-06p je právě na nižší úrovni a představuje tak upravený výstup pro žáky s podpůrnými opatřeními.

Když bychom si měli shrnout očekávané výstupy z 1. období týkající se poslechu, tak zde se žáci učí především soustředěně poslouchat hudbu, určitým způsobem na ni reagovat, **odlišovat hudební kontrasty v ní** a rozpoznávat některé hudební nástroje ve slyšeném. **Pohybujeme se v pásmu znalosti a porozumění²⁸.**

Ve 2. období se od žáků očekává už vyšší míra úrovně myšlenkových operací a určitá zkušenost s poslechem z 1. období, popřípadě z mateřské školy (dále také MŠ). **Ve 2. období by žáci měli umět využít své předchozí znalosti a umět je s ohledem na individuální zvláštnosti aplikovat.**

Dosud jsme se v této kapitole věnovali především očekávaným výstupům směřujícím k poslechovým činnostem, ale pojďme se zaměřit také na **učivo předmětu HV** z této oblasti. V RVP ZV je charakterizováno učivo jednotlivých hudebních činností – **učivo činností vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových.** Z učiva z oblasti poslechových činností by žáci podle RVP ZV **měli umět rozeznat délku, výšku, barvu a sílu tónu** (kvalitu tónu), **rozlišit**, zdali učitel hraje **akord či souzvuk** (vztahy mezi tóny), vlastními slovy **vysvětlit**, jakou úlohu mají v hudbě **výrazové prostředky** (melodie – sestupná, vzestupná, rytmus, harmonie, kontrast a gradace, dynamika), **rozeznat**, zda jde o **hudbu vokální, instrumentální nebo vokálně instrumentální, určit podle zvuku hudební nástroj či lidský hlas.** Dále by se žák měl **seznámit s některými hudebními formami, se styly a žánry hudby** (ukolébavka, pochod, taneční hudba).²⁹ Učivo může do jisté míry posloužit jako vodítko pro učitele **při výběru poslechové skladby a tvorbě didaktické přípravy na poslechovou hodinu.**

²⁸ Viz Bloomova taxonomie kognitivních cílů. Dostupné na https://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/10347/priloha_c_1_bloomova_taxonomie_kognitivnich_cilu.pdf

²⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 85. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

Ze studia informací předkládaných v učivu je opět patrné, že hudební výchova je představena jako velmi komplexní obor, ve kterém se všechny její složky se prolínají, a má tak být i vyučována.

Co se týká **výběru vhodných (povinných) skladeb** pro poslechové činnosti, tak RVP ZV žádné konkrétní neuvádí, stejně tak **nenajdeme v dokumentu ani žádný přehled či seznam doporučených skladatelů**. To, které skladatele a hudební skladby bude učitel probírat ve svých hodinách hudební výchovy, **necháávají autoři RVP ZV na vlastním výběru daného učitele**.

Součástí RVP ZV jsou rovněž **Standardy pro základní vzdělávání**³⁰. Jsou určeny především začínajícím učitelům, kteří hledají způsob, jak ověřit, že žáci dosáhli požadovaných očekávaných výstupů, slouží tedy k **ověření očekávaných výstupů za určité období**. Nabízejí **konkrétní činnosti žáka**, které má realizovat, i metodické pokyny pro učitele k jejich uplatnění. Standardy jsou přílohou RVP ZV a doporučenou metodickou podporou. Nalezneme zde **sedm ilustrativních úloh pro 1. stupeň (5. ročník) ZŠ**. Každá úloha je ve Standardech zpracovaná do tabulky, kde jsou uvedené základní informace – vzdělávací obor, ročník, tematický okruh, očekávaný výstup RVP ZV, indikátory³¹, ilustrativní úloha a poznámky. Je vhodné standardy využít jako podklad k hodnocení výstupů z konce 2. období.³²

Z celkem sedmi ilustrativních úloh pro 1. stupeň se **poslechových činností dotýkají čtyři** (viz Příloha 2 – 5) a **najdeme zde i konkrétní poslechové skladby**. Jedna ze zmíněných čtyř úloh zaměřených na poslech (viz Příloha 2) ověřuje očekávaný výstup označený HV-5-1-03³³ a je určena pro 5. ročník ZŠ. Ilustrativní úlohy tu jsou zakomponované dvě. První z úloh je postavená na poslechu skladby G. F. Händela – „*Vodní hudba*“ – *Suita č. 2 D dur – I. Allegro*. Žáci mají určit, která **barva nástrojů** ze dvou skupin je dominantní a z nabídky **vybrat nástroje znějící v sólech**. Úloha také ověřuje, zda žák dokáže zařadit hudební nástroj do nástrojové skupiny (bicí, strunné, dechové). Druhá úloha se opírá o **poslech skladby** P. I. Čajkovského – „*Louskáček*“ – *Suita z baletu – Pochod*, kde žáci

³⁰ „příloha → Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, standardy jsou tvořeny indikátory, které konkretizují očekávané výstupy“ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 163. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

³¹ Indikátory = ukazatelé

³² *Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova*. [online]. Praha: MŠMT, 2013, [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>>

³³ Žák využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní (*Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova*. [online]. Praha: MŠMT, 2013, [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>)

mají **pohybem reagovat** na hudební ukázkou. K této úloze se současně váží i instrumentální činnosti, protože při dalším poslechu nahrávky si mají žáci vybrat rytmický nástroj a skladbu jím doprovodit.

Další z úloh ověřuje z RVP ZV očekávaný výstup HV-5-1-04 (viz Příloha 3) a je zaměřená na hudební formy. Cílem je zjistit, zda žák dokáže **na základě poslechu určit hudební formu** skladby či jednoduché písně a **popsat její základní znaky** (poslech Marc-Antoine Charpentier – „*Te Deum*“).

Následující ilustrativní úloha je spojená s očekávaným výstupem HV-5-1-06 (viz Příloha 4). Žáci vyslechnou tři hudební ukázky. Těmi jsou: Bedřich Smetana – téma řeky ze symfonické básně „*Vltava*“, Camille Saint-Saëns – „*Karneval zvířat*“ – „*Akvárium*“ a Steve Reich – „*Music For Pieces Of Wood*“. V těchto ukázkách se vždy objeví nějaký **dominantní výrazový prostředek** a podle poslechu mají žáci určit, který prostředek ve skladbě hraje hlavní roli. Musí pozorně poslouchat, sledovat rytmus, melodii, tempo, dynamiku i barvu znějící hudby.

V poslední úloze ověřující výstup HV-5-1-07 (viz Příloha 5) se propojují hudební činnosti poslechové a hudebně pohybové. Žáci mají totiž **na hudbu vhodně reagovat pohybem**. Ve známé písni *Kdyby byl Bavorov* mají určit takt a vzhledem k tomu, že tato píseň představuje typickou polku, tak se vybízí pro žáky úkol nejen uhodnout, o který tanec se jedná, ale i ztvárnit samotný pohybový doprovod písně.

Při pohledu shora tak můžeme konstatovat, že **Standardy obsahují komplexní úlohy a dokazují to, že se jednotlivé činnosti v hudební výchově nerealizují odděleně, ale stále se doplňují**. Pedagog by to měl respektovat a činnosti pro žáky plánovat s ohledem na tuto skutečnost.

Poslechové činnosti jsou z pozice kurikulárních dokumentů považovány za důležité a je jim věnován dostatečný prostor. Ovšem v těchto dokumentech nenalezneme žádné povinné ani doporučené přehledy hudebních skladeb nebo skladatelů, které se mají stát součástí hudebního vzdělávání. **Pouze v příloze RVP ZV ve Standardech nalezneme příklady práce s konkrétními poslechovými skladbami**. Učitel hudební výchovy má vést žáky ke splnění očekávaných výstupů, kdy závazné jsou výstupy z 2. období (5. ročník), **výběr poslechových skladeb nebo například metod nechává RVP ZV na učiteli**.

2 POSLECHOVÉ ČINNOSTI V MŠ A JEJICH SPECIFIKA Z HLEDISKA UPLATNĚNÍ POSLECHOVÝCH SKLADEB V NICH

Ústředním tématem této diplomové práce je práce s poslechovou skladbou na 1. stupni ZŠ, která bývá nejčastěji realizována při poslechových činnostech. Tyto činnosti mají být³⁴ též nedílnou součástí vzdělávání v mateřské škole. Z tohoto důvodu si též ve stručnosti přiblížíme obsah poslechových činností v MŠ, jejich cíle a nastíníme metodiku postupu v nich. Naším cílem bude v této kapitole tedy zjistit, co by děti měly umět v kategorii poslechových činností z mateřské školy a především s jakými poslechovými skladbami se mohly setkat, abychom věděli, **na co pak může navázat učitel v první třídě základní školy.**

S hudbou se setkáváme už od nejútlejšího věku. Dítě kolem sebe vnímá a přijímá hudební podněty, vědomě či méně uvědoměle, které se pak pokouší také napodobit. Tato fáze nápodoby se jmenuje vlastní hudební projev. Úkolem pro učitele je dovést žáka k tomu, aby hudbu poslouchal **vědomě a soustředěně.**³⁵

Jedním z cílů poslechových činností v MŠ je vést děti **k vyčleňování specifických výrazových prostředků hudby**, protože v tomto věku dítěte je jeho vnímání³⁶ globální a teprve se učí vybírat specifické prvky skladby a dle zadání učitele na ně různým způsobem reagovat, např. pohybem, smluveným gestem nebo jinou činností spjatou s hudbou. Kromě toho se také učí rozlišovat jednoduché hudební žánry, učí se rozpoznávat, zda je skladba tanečního charakteru, pochodová nebo se jedná o uspávanku aj. Výuka směřuje k tomu, *„aby docházelo u dětí k rozvoji jejich sluchových schopností (rozlišování zvuků, hudebních kontrastů, čistého zpěvu písní, aj.), ale též k souladu jejich hry na tělo, pohybu, kresby se znějící hudbou“.*³⁷

Mezi další cíle poslechových činností v MŠ patří bezpochyby také **utváření kladného vztahu k hudbě.** Učitel vede malé posluchače k soustředěnému poslechu a snaží se u nich

³⁴ Skutečně vědomá práce s poslechovou skladbou je však v MŠ často činností opomíjenou, jak uvádí z každoroční reflexe praxe studentů didaktička Š. Lišková (údaje z korespondence, 5. 2. 2021 s dr. Š. Liškovou).

³⁵ PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, s. 145.

³⁶ Vnímání je u poslechu hudby klíčové. Při soustředěném vnímání hudby dochází u recipienta k psychofyzilogickému procesu, kdy prostřednictvím analyzátorů aktivně vnímá a zpracovává hudební informace. Tento proces pak v posluchači vyvolává hudební prožitek. SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 245.

³⁷ LIŠKOVÁ, Štěpánka. ZČU PLZEŇ. *DIMŠ3: Poslechové činnosti v MŠ – obecné zásady při výběru skladeb* [online]. 2020. Plzeň [cit. 2021-02-10]. ESF projekt Západočeské univerzity v Plzni. Dostupné z: <https://phix.zcu.cz/moodle/mod/book/view.php?id=188875>

rozvíjet aktivní vnímání hudby i její prožívání. Zároveň provází děti **od intuitivního poslechu k jeho racionálnímu uchopení**.³⁸

Poslechem se děti učí porozumět hudbě a to prostřednictvím **hudebních vyjadřovacích prostředků**³⁹, se kterými se krok za krokem seznamují. Poslech hudby u dětí rozvíjí také hudební paměť, představivost, fantazii a **ovlivňuje celý vývoj osobnosti jedince**.⁴⁰

Cíle naplňuje učitel pomocí promyšlených aktivit a využívá k tomu různé metody a formy práce, kdy na začátku každé činnosti je významným momentem **vhodná motivace** (platí i pro ZŠ – Srov. podkap. 4.3). Výše zmíněné cíle mají spíše dlouhodobý charakter, učitel si tedy musí počínat systematicky, svoji činnost pečlivě plánovat a dodržovat didaktické zásady⁴¹.

Poslechové činnosti jsou v MŠ realizovány integrovaně s ostatními hudebními činnostmi a vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání⁴². Poslechové aktivity **bývají v MŠ bohužel opomíjeny**. Pojdme si nyní krátce představit, jak vypadají poslechové činnosti v MŠ, co je jejich obsahem a jak postupuje učitel při naplňování výše popsaných cílů, neboť tímto způsobem zjistíme, na jaké zkušenosti dětí s poslechem v ZŠ navazujeme, případně po jaké ose rozvoje hudebnosti dítěte v této oblasti máme postupovat zejména v prvních ročnících ZŠ při práci s poslechovými skladbami.

Praxe napovídá⁴³, že v MŠ se učitelé většinou spontánně věnují spíše tzv. **přípravné fázi poslechu**⁴⁴. V této fázi tak děti v rámci hry rozeznávají různé zvuky živé a neživé přírody, hlasy kamarádů, hlasy zvířat a zvuky kolem nás, snaží se rozpoznávat známé popěvky, rytmické nebo melodické úryvky a na pokyn je též někdy **reprodukovat** (napodobování hlasů zvířat). Tyto aktivity se nejčastěji v MŠ uskutečňují právě **pomocí nápodoby vyučujícího**. K soustředěnému vnímání pak vedou i **sluchová cvičení a hry na rozvoj sluchového vnímání** (Ptáčku, jak zpíváš?). Pro děti v tomto období je v kategorii poslechu

³⁸ TAMTÉŽ.

³⁹ Hudební vyjadřovací prostředky – melodie, harmonie, metrum, rytmus, tempo, dynamika, barva, faktura. PECHÁČEK, VÁŇOVÁ, 2001, s. 150-153.

⁴⁰ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti*. Dotisk 2. vyd. Praha: Raabe, 2006, s. 141-142.

⁴¹ Didaktické zásady – obecná doporučení v edukačním procesu, např. zásada posloupnosti, názornosti

⁴² Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání dostupný ke stažení na

<https://www.msmt.cz/file/45304/>

⁴³ Opřeno o názor didaktičky dr. Štěpánky Liškové na základě její dvacetileté zkušenosti s výukou oboru BCMŠ na KHK FPe ZČU.

⁴⁴ „První fázi přípravného období poslechu hudby je tedy sluchová výchova. V tomto období se zaměřujeme na rozvoj hudebního sluchu, hudební paměti, vytváříme podmínky pro vznik hudebních představ.“ LIŠKOVÁ, 2006, s. 138.

charakteristické, že jednotlivé hudební činnosti jsou **úzce propojené a také často souvisí s mimohudební aktivitou.**⁴⁵

2.1 VÝBĚR POSLECHOVÝCH SKLADEB V MŠ

Tato diplomová práce je zaměřena na stanovení kritérií pro výběr vhodných poslechovéch skladeb pro ZŠ a ukázkou práce s nimi. Proto se i v MŠ budeme nyní zabývat touto problematikou podrobněji.

*„První poslechové zkušenosti získávají děti prostřednictvím poslechu jednoduchých lidových popěveků a písní.“*⁴⁶ Tyto popěvky navazují na **poslech přírodních zvuků** a většinou z nich i vycházejí. Právě zhudebněná říkadla totiž často tvoří tzv. kukačková tercie, pro malé posluchače jsou tedy snadná k poslechu i imitaci. Další fází poslechové přípravy, které se učitelé v MŠ věnují, je **poslech a nácvik hudebně pohybové hry nebo písňe zpívané učitelem**⁴⁷ **či třídou.**⁴⁸

Od útlého věku se dítě **setkává s písní** představující zároveň **první poslechovou vokální „skladbičku“**. Vhodným následujícím krokem je poslech hudebních pohádek (doplněných často instrumentálními hudebními vstupy) a instruktivních skladbiček⁴⁹.

Vrcholem poslechovéch činností v MŠ je pak **samotná vědomá práce učitele s poslechovou skladbou** a využití jejího potenciálu k rozvoji hudebních schopností a dovedností dětí. Cílem této práce je též vyzdvihnout **kritéria**, jaká má při **výběru vhodných skladeb** učitel 1. stupně **znát a respektovat**. Ze studia materiálů pro výuku poslechovéch činností v MŠ tedy vyplývá následující. Pro výběr skladbiček k poslechu platí, že by měly mít **obvykle menší rozsah, přehlednou formu, jednoduchou melodickou a rytmickou strukturu**. Měly by mít zvýrazněný hudebně vyjadřovací prostředek, se kterým chce učitel pracovat (rytmus, dynamické a tempové změny, kontrastní instrumentaci aj.). Vhodnou volbou jsou skladby, které mají **mimohudební námět** (P. Eben – *Vlak se rozjíždí*, V. Trojan – *Kuřátko a slon*), jímž směřují do světa dětem blízkého a na základě zkušeností uchopitelného. V případě, že dítě slyší

⁴⁵ LIŠKOVÁ, 2006, s. 138-140.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 140.

⁴⁷ Pozn. autorky DP: Nic nenahradí živý zpěv učitele a kontakt posluchače s živou hudbou. V dnešní době vyvstává problém s velmi frekventovanou hudbou reprodukovanou, která nahrazuje živý zpěv učitele a nemá na dítě takové pozitivní účinky jako hudba živá.

⁴⁸ LIŠKOVÁ, 2006, s. 140-141.

⁴⁹ Instruktivní skladbičky jsou jednoduché a krátké skladby s jasnou hudební formou, často hrané pouze jedním hudebním nástrojem (nejčastěji klavír či kytara). TAMTÉŽ, s. 145.

v poslechové skladbě příliš změn, vrstev hudby, tak se stěží ve slyšeném orientuje. Tato pravidla budou platit i pro výběr skladeb na 1. stupni ZŠ (Srov. podkap. 4.1). „*K poslechu vybíráme zpočátku velmi jednoduché hudební ukázky. Výzkumy potvrdily důležitost výběru jednohlasých melodií, neboť ty jsou děti schopné vnímat nejlépe.*“⁵⁰

Posléze postupně seznamujeme žáky v MŠ se skladbami, které hrají větší hudební seskupení. V rámci jejich poslechu se žáci rovněž učí **poznávat a vyčleňovat dominantní hudebně vyjadřovací prostředky** skladby. Aktivní práci s poslechem nabízejí v tomto případě též četná mimohudební témata.⁵¹

Při přípravě na práci s poslechovou skladbou si tak musí učitel pečlivě rozmyslet výběr samotné skladby. Měl by se řídit též **zásadou přiměřenosti**, kdy skladba by měla být pro danou věkovou skupinu obsahově i hudebně srozumitelná, uchopitelná, měla by mít **výchovnou a uměleckou hodnotu**. Ovšem uměleckou hodnotu může učitel upozadit před didaktickým záměrem, pokud například skladba slouží k pobavení, jako doprovod pohybu či jinému didaktickému záměru (relaxační). Co se týká **délky hudební ukázky**, na začátku je **volíme velmi krátké**, zhruba 1-2 minutové, později i tříminutové. Musíme mít stále na mysli, že pro takto malé děti není jednoduché soustředěně poslouchat a vnímat skladbu, jejich pozornost je nestálá, proto jsou pro ně poslechové činnosti vzhledem k soustředěnosti náročné^{52,53}.

Nejčastěji pedagogové v MŠ při poslechových činnostech volí především **skladby z hudby programní**⁵⁴. I z této oblasti je však nutné volit takové skladby, jejichž náměty budou dětskému světu tematicky blízké, **dítěti srozumitelné**. Hudba z oblasti programní obsahuje **mimohudební námět**, podle kterého se skladba mnohdy i jmenuje (V. Trojan – *Žabák*). Takové skladby přímo vybízejí k pohybovému vyjádření, vyčleňování dominantních prvků a reagování například na změnu tempa, dynamiky nebo další hudební i emoční kontrasty. Opakem hudby programní je **hudba absolutní**⁵⁵, zde nejsou skladby nazývány ani inspirovány mimohudebním tématem. Název takové skladby bývá dán podle

⁵⁰ LIŠKOVÁ, 2006, s. 145.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 144-145.

⁵² Ovšem záleží na tom, jak a čím se děti při poslechu zabývají – zda tančí, kreslí, analyzují atd. (údaje z korespondence, 5. 4. 2021 s dr. Š. Liškovou).

⁵³ LIŠKOVÁ, 2006, s. 145.

⁵⁴ Programní hudba – hudba, která prostřednictvím svých hudebních vyjadřovacích prostředků vyjadřuje nějaký děj nebo jev nebo se snaží vykreslit určitou náladu atp. HURNÍK, Lukáš. *Tajemství hudby: hudební nauka s nadhledem*. Praha: Grada, 2000, s. 57-58.

⁵⁵ Hudba absolutní – je opakem hudby programní, není inspirována mimohudebním tématem. HURNÍK, 2000, s. 57-58.

hudební formy či tempa skladby.⁵⁶ I skladby z oblasti hudby absolutní však dokáže zkušený učitel MŠ vhodně využít k realizaci poslechové činnosti.

Příklady vhodných poslechové ukázek v MŠ:⁵⁷

- P. Eben: *Vlak se rozjíždí* (mimohudební programní obsah)
- C. Saint-Saëns: *Slon, želvy a antilopy* (tempové kontrasty)
- V. Trojan: *Kuřátko a slon* (kontrast vysoko x hluboko, kontrast rozdílné povahy melodického vyjádření námětu)
- E. Grieg: *Lyrické kusy – Ptáček* (zvukomalba)
- V. Novák: *Bouře, V Tatrách* (zvukomalba)
- A. Vivaldi: *Čtvero ročních období – ptáci* (zvukomalba)
- B. Smetana: *Vltava* (u rozsáhlých skladeb pracujeme většinou pouze s jejich vybranými částmi)
- A. Dvořák: *Slovanské tance* (rytmus)
- J. Brahms: *Uherské tance* (rytmus)
- S. Prokofjev: *Pochod ze suity Letní den* (hudební forma, výrazný pravidelný rytmus)
- B. Smetana: *Pochod komediantů* (hudební forma, výrazný pravidelný rytmus)

Většina zmíněných skladeb se opírá o nějaký mimohudební námět, který snadno s malými dětmi můžeme využít. Tyto skladbičky jsou **dětem svým námětem většinou blízké** a k poslechu pro **malé posluchače tedy vhodné**, a to i proto, že tyto skladby představují konkrétní dětem známé věci či situace. Ostatní skladby, které nenesou název díky mimohudebnímu námětu, jsou pro MŠ vhodné zejména např. díky výraznému rytmu, zvukomalebnosti, tempovým či dynamickým kontrastům.

Aby se dětem podařilo proniknout do hudebního světa, měli bychom se **k vyslechnutým skladbám vracet**, děti předškolního věku mají rády známé věci a zásluhou opakovaného

---

⁵⁶ LIŠKOVÁ, Štěpánka. ZČU PLZEŇ. *DIMŠ3: Poslechové činnosti v MŠ – obecné zásady při výběru skladeb* [online]. 2020. Plzeň [cit. 2021-02-10]. ESF projekt Západočeské univerzity v Plzni. Dostupné z: <https://phix.zcu.cz/moodle/mod/book/view.php?id=188875>

⁵⁷ LIŠKOVÁ, 2006, s. 151.

poslechu si děti k hudebnímu dílu tvoří **kladný citový vzťah**. Poslechu se tak můžeme věnovat v MŠ každý den a hudba nemusí znít jen při hudebních aktivitách.⁵⁸

V této kapitole jsme se přesvědčili, že v MŠ vědomé a systematické práci s poslechovou předchází řada přípravných kroků jak učitele, tak dětí. Výhodou je, že děti v MŠ **reagují** na hudbu **spontánně pohybem, hrou na tělo a nebojí se dávat najevo své emoce**. Pak záleží na učiteli, do jaké míry toto pozitivum využije i v oblasti poslechových činností.

---

⁵⁸ LIŠKOVÁ, 2006, s. 146.

3 POSLECHOVÉ ČINNOSTI NA 1. STUPNI A JEJICH SPECIFIKA SE ZAMĚŘENÍM NA VÝBĚR VHODNÝCH SKLADEB

V předchozí kapitole jsme se zabývali poslechovými činnostmi a jejím specifikům v MŠ, a to především proto, abychom věděli, s jakou návazností můžeme v 1. třídě ZŠ počítat. V kontextu s tématem jsme objasnili, jakými kritérii by se měl učitel řídit, pokud vybírá skladby pro poslechové činnosti. **Došli jsme k tomu, že děti by z MŠ měly odcházet s určitými zkušenostmi s vědomým poslechem skladby.** Zopakujme si, že dítě by se mělo v MŠ prostřednictvím **poslechových aktivit naučit rozpoznávat a reprodukovat zvuky přírody a okolního světa, rozlišovat základní hudební kontrasty (například tempo, dynamika), vyčleňovat výrazné a specifické hudebně vyjadřovací prvky hudby (poznat nástroj, který hraje, vyjádřit rytmickou gradaci aj., a reagovat na ně například podle smluvených pokynů).** Děti se v poslechových činnostech (v sepětí s ostatními) učily vědomě soustředit na poslech hudby a postupně a aktivně se seznamovaly s tímto světem. Empirické zkušenosti z praxe nás však opravňují tvrdit, že **nelze počítat s takovou mírou dovedností dětí v oblasti poslechových činností při vstupu do školy.** Proto vyučující zejména v 1. třídě ZŠ většinou postupuje podle metodické řady poslechových činností z MŠ. Cíle poslechu v MŠ a metody práce v nich jsou tedy do značné míry převeditelné i do ZŠ (Srov. podkap. 3.2).

V této kapitole se tak dostáváme k samotným **poslechovým činnostem na 1. stupni.** S oporou odborné literatury nejprve představíme ve stručnosti celou oblast poslechových činností, protože **tyto informace jsou klíčové pro výběr poslechové skladby a správný metodický postup pro práci se zvolenou skladbou.**

Hudba nás v dnešní době doprovází skoro všude, ovšem často jen jako kulisa. Děti se tedy s poslechem hudby setkávají každodenně, proto bude naším cílem si vysvětlit, jaký je úkol poslechu konkrétně ve škole v hodinách hudební výchovy. Pojdme tedy zjistit, jaká specifika platí pro poslechové činnosti na 1. stupni ZŠ, abychom v dalších kapitolách **s ohledem na zjištěné informace mohli doporučit vhodný výběr poslechových skladeb** pro žáky na 1. stupni ZŠ tak, aby byla práce se skladbou při těchto aktivitách efektivní.

3.1 POSLECHOVÉ ČINNOSTI NA 1. STUPNI A VÝBĚR SKLADEB K NIM

Poslechové činnosti jsou jedny ze čtyř druhů **hudebních činností**, které společně tvoří základnu hudební výchovy v dalších úrovních vzdělávání žáků na ZŠ. Jsou to činnosti, ve kterých se žáci „učí naslouchat elementárním hudebním projevům“⁵⁹.

Hudba jakožto druh umění má svůj jazyk a specifický způsob sdělení. Pokud mu chceme rozumět, musíme se jím naučit komunikovat. Jen tak porozumíme tomu, co nám hudba chce sdělit. Tak se učitel snaží prostřednictvím poslechových činností přiblížit žákovi hudební jazyk a vést ho k tomu, aby dokázal **aktivně poslouchat** a aby dokázal **sdělení poslechové skladby rozklíčovat**. K tomu je potřeba u žáků podporovat nejen soustředěné vnímání, ale i získávat přehled o hudebním názvosloví. U žáků bychom tedy měli rozvíjet hudebnost prostřednictvím všech čtyř hudebních činností. Důležitý je také rozvoj jejich hudebního sluchu, představivosti, paměti, fantazie a kreativity.⁶⁰

Poslechové činnosti na 1. stupni ZŠ představují aktivity, v nichž se žáci **učí vědomě vnímat nejrůznější zvuky a soustředěně poslouchat hudební skladby**. Učí se jim porozumět, prožívat je a v souladu se zadáním učitele na ně příhodně reagovat. Vědomý poslech by žáka měl podněcovat k aktivitě, vyvolat v něm nějaké reakce, city, nálady či představy, se kterými pak společně s učitelem pracují. „*Má-li žák hudbě porozumět, musí uplatnit svůj rozum, fantazii, orientovat se v hudebně výrazových prostředcích a struktuře hudebního díla.*“⁶¹ **Učitel tedy vede malé posluchače prostřednictvím poslechových činností od jeho intuitivních představ a fantazie k racionálnímu porozumění hudebního díla.** Ovšem cesta to není vůbec jednoduchá. Na pedagoga jsou kladeny specifické požadavky spojené s tímto druhem umění a požaduje se po něm také specifická didaktická příprava.⁶²

Pojďme teď více nahlédnout do odborné literatury, zejména didaktik hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ, a zjistit, jak na zvolené téma poslechových skladeb a poslechu nahlíží jejich autoři, jaké postupy doporučují, na jaký výběr skladeb poukazují.

O problematice poslechu bylo napsáno mnoho odborných knih a statí, z jejich autorů tak uvádíme pouze některé pro nás klíčové informace.

⁵⁹ MAZUR, 1984, s. 26.

⁶⁰ HAVELKOVÁ, CHLÁDKOVÁ, 1994, s. 81.

⁶¹ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 144.

⁶² TAMTÉŽ, s. 144.

O rozkvět poslechových činností se u nás zasloužil **Jaroslav Herden**⁶³, který vyzdvihuje **požadavek aktivního osvojování**. Snaží se, aby poslech byl pro žáky zajímavý, zábavný, aby dítě vnímalo poslechovou skladbu a aktivně se v poslechových aktivitách zapojovalo.⁶⁴

Lasevičová⁶⁵ při poslechu hudby zdůrazňuje žákovy city a prožívání. Ve snaze porozumět hudební skladbě má být žák uvolněný a při poslechu v sobě nechat **vyvolávat city** a nálady, tím skladbu **emocionálně prožít**. Klade důraz na tyto estetické a emocionální hodnoty a považuje to za jeden z předních výchovných úkolů vzdělávání. Uvádí také, že by se žáci úměrně ke svému věku měli **seznamovat s životy a skladbami našich skladatelů**. Za stěžejní skladatele na 1. stupni ZŠ považuje **A. Dvořáka, B. Smetanu, L. Janáčka, J. Suka a jejich díla**.

Havelková a Chládková⁶⁶ upozorňují, že je důležité v rámci poslechových činností systematicky rozvíjet všechny schopnosti⁶⁷ potřebné k poslechu a zároveň tvrdí, že „*Poslech hudby je založen na rozvoji a úrovni hudebních představ*.“⁶⁸ **Hudební představy považují za žákův individuální obraz vnímané hudby** a zastávají názor, že **podmiňují trvalost hudebního vnímání**. Popisují také to, že **díky okolnostem, místě poslechu a jeho atmosféře se během poslechu vytváří určitý typ mimohudebních prožitků**. Doporučují, aby se při poslechu zapojilo více smyslových analyzátorů, nejen sluchový. U **poslechových skladeb** zdůrazňují, že mají být pečlivě vybírány podle dosavadních zkušeností žáků a s respektem k věkovým dispozicím posluchače. Uvádějí též příklady z praxe, kdy žáci popisují, co v nich evokuje zvuk nějakého hudebního nástroje nebo poslechové skladby. Z hudebních nástrojů si zde uvedeme kupř. gong = vojáci, triangel = slunce atd. Z poslechových skladeb Mozartova *Malá noční hudba (3. věta)* dětem evokuje víly, princezny, svatbu. Při poslechu B. Bartókova *Koncertu pro orchestr* se dětem vybavil lev, boj, zápas, zlo. *Dětská symfonie* L. Mozarta dětem připomínala zvířata, les nebo kukačky.

⁶³ Doc. PaedDr. Jaroslav Herden, CSc. byl český pedagog, skladatel a hudebník. Působil na vysoké škole, spolupracoval s hudebními redakcemi, vedl odborné semináře i konference, publikoval nejen knižní materiály a působil v hudební pedagogice na přelomu 20. a 21. století. V hudební výchově prosazoval její činnosti pojetí a značně se věnoval též poslechu, jakožto specifické hudební činnosti. Zdroj: https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8715

⁶⁴ HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: o poslechu ve škole i doma : metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme, 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. Praha: Scientia, 1998, s. 10.

⁶⁵ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 144.

⁶⁶ HAVELKOVÁ, CHLÁDKOVÁ, 1994, s. 81.

⁶⁷ Uvádí hudební představivost, paměť, fantazii, analyticko-syntetické schopnosti. TAMTÉŽ.

⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 81.

Sedlák⁶⁹ poukazuje na velmi častý kontakt člověka s poslechem hudby díky hromadným sdělovacím prostředkům, a proto vnímá jako důležité, aby byl poslechu ve škole přikládán větší význam. Upozorňuje na to, že ve školách není poskytován poslechu dostatečný prostor a podle něj ani poslech nemá tak dlouhé kořeny v hudební výchově jako například zpěv. Popisuje také sepětí poslechu s ostatními hudebními činnostmi a výtvarným projevem. **Poslechovou skladbu**, především její části a motivy, můžeme využít například ke zpěvu brumendem nebo **využít téma skladby** k zahrání na hudební nástroje. **Žáci tak aktivně poznávají funkce hudebně vyjadřovacích prostředků poslechové skladby.** Stejně tak i **pohyb umožňuje lépe uchopit hudební prostředky a jejich funkce při práci s poslechovou skladbou.**

Synek⁷⁰ vysvětluje důležitost **řeči hudby**, neboli čeho by si žáci měli v poslechové skladbě všimnout. Doporučuje také jak **při práci s poslechovou skladbou** seznamovat žáky s termíny z hudební nauky, protože právě tyto hudební termíny umožní žákům **vyjádřit a popsat svůj zážitek ze skladby.** Doporučuje, abychom termíny z nauky učili vždy v sepětí **s konkrétní poslechovou skladbou** a při výběru skladby bychom na toto také měli myslet. Měli bychom **začínat od jednodušších skladeb** a respektovat zkušenosti žáků i z činností vokálních, instrumentálních a pohybových.

Váňová⁷¹ poukazuje na to, že často se **poslechovou skladbou stává samotná píseň** a v poslechových činnostech má své opodstatněné místo. Hlavně v nejnižších ročnících je **vhodnou poslechovou skladbou.** Pro malé žáky je díky svému hudebnímu obsahu a textu **snadno uchopitelná a dostupná** (podrobněji viz podkapitola 4.1).

3.2 CÍLE POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZŠ

Poslechové činnosti jsme si charakterizovali, podívali jsme se také výběrově, co o nich uvádí starší i novější odborná literatura didaktického charakteru. Pojdme si nyní objasnit, k jakým cílům směřuje pedagog v těchto činnostech a čemu se žáci jejich prostřednictvím učí. Připomeňme si, že cíle poslechových činností z MŠ jsou převeditelné i do ZŠ. Proto se zde může jednat **o cíle navazující na zjištěné poznatky z MŠ** (Srov. Kap. 2), **či totožné, pokud vstupují děti do ZŠ bez potřebných poslechových zkušeností s realizací poslechových skladeb.**

⁶⁹ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 240.

⁷⁰ SYNEK, 2004, s. 57.

⁷¹ TAMTÉŽ, s. 57.

Dítě tedy přichází do školy s určitými zkušenostmi s poslechem z MŠ, ale mimo ni se převážně v životě kolem sebe setkává s hudbou populární. Ve škole by se pedagog měl snažit nastavit **rovnováhu mezi hudbou konzumního charakteru a mezi hudbou uměleckou**, což je jeden z cílů poslechu hudby na 1. stupni ZŠ, **utváření vztahu k hudbě, k její umělecké hodnotě.**⁷²

Cíle poslechu hudby (podle J. Synka):

- „*Ukázat dětem, jak hudbu vnímat a prožívat*
- *Poznávat hudební řeč – co a jakými prostředky hudba sděluje*
- *Hovořit o hudbě – hudbu hodnotit pomocí osvojených termínů*
- *Seznámit žáky s co nejširším spektrem hudebních druhů a žánrů a naučit je toleranci ke vkusu druhých*“⁷³

Cíle poslechových činností, jak uvádí též starší i novější literatura, se nemění. Jedním z podstatných cílů poslechových činností je naučit žáka **soustředěně vnímat hudební ukázkou**. Aby ji vnímal aktivně, emocionálně, ale hudbu chápal i rozumově. Žák se učí hudební skladbu prožívat a také ji hodnotit. Prostřednictvím poslechových aktivit se žák učí poznávat jednoduché hudební formy, tvoří si postupně poslechové zkušenosti a návyky a poznávat hudební jazyk.⁷⁴

Cílem poslechu na 1. stupni ZŠ také je, stejně jako v MŠ, **vyčleňování specifických hudebně vyjadřovacích prostředků v poslechové skladbě**. Žáci se učí poznávat řeč hudby a postupně by měli **dokázat o vyslechnuté skladbě mluvit a hodnotit ji**. Díky poslechu a nabídce poslechových skladeb různých žánrů si žáci v hudbě rozšiřují obzory a chápou její rozmanitost. Pak už je na samém posluchači, co si z nabídky ze světa hudby vybere.⁷⁵

Cíle těchto činností popsala ve své didaktice i Lasevičová⁷⁶, můžeme si jej v následujících řádcích shrnout. „*Cílem poslechu na 1. stupni základní školy je položit elementární základy hudební percepce (percepce = vjem, vnímání, zmocnění se něčeho), seznámit žáka se základními prvky hudební řeči a to nejen poslechem, ale také vlastní tvořivou činností.*“⁷⁷

⁷² PECHÁČEK, VÁŇOVÁ, 2001, s. 145.

⁷³ SYNEK, 2004, s. 57.

⁷⁴ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 240.

⁷⁵ SYNEK, 2004, s. 57.

⁷⁶ LASEVIČOVÁ, 1996.

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 145.

V hudební výchově se kromě vzdělávacích cílů setkáme i s cíli výchovnými. Můžeme říci, že nejde jen o splnění cíle, ale jde tu **o cestu k cíli**, o jednotlivé kroky, o atmosféru, náladu a především **o zážitek**, k tomu malý posluchač potřebuje pocit bezpečí a důvěry a k tomu je potřeba učitelova vlídná osobnost.⁷⁸

Výše zmíněné cíle mají spíše charakter obecných dlouhodobých cílů, ale učitel v praxi si na jednotlivé vyučovací celky (hodiny) stanovuje konkrétní krátkodobé cíle. Cíli pak přizpůsobí obsah a připraví podmínky a pomůcky pro jeho naplnění. Až poté může dojít k realizaci. Po realizaci přichází zhodnocení, aby si učitel odpověděl na otázku, zda cíl byl splněn.

3.3 OBSAH POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZŠ

Nyní si pojd'me ještě objasnit, co z poslechové činnosti může vlastně být obsahem hodin hudební výchovy. Uvedeme si konkrétní aktivity, které do této složky můžeme na 1. stupni zařadit.

Poslechové činnosti nabízejí **širokou škálu aktivit a činností**. Ovšem předtím než ve škole začneme pracovat s poslechovou skladbou, měli bychom se věnovat **přípravě na samotný poslech hudebního díla**. „*Vlastnímu procesu vnímání hudby, který předpokládá analýzu a diferenciaci, by měla předcházet percepční příprava*⁷⁹, v níž by si žáci ve vytvořeném systému osvojili postupně nezbytné hudebně výstavbové prvky a pronikli i do základních zákonitostí hudební výstavby a formy.⁸⁰ Takové přípravě bychom se měli věnovat **obzvláště v 1. třídě ZŠ, kdy se nemůžeme spoléhat na poslechové zkušenosti z MŠ**. Začínáme tedy poslouchat jednoduché písně a krátké skladbičky, kde v rámci percepční přípravy žáci mohou například rozeznávat pohyb melodie – zda melodie klesá, stoupá, zda melodie zesiluje či zeslabuje, dále žáci mohou určovat její charakter – zdali se jedná o melodii pomalou, rychlou. Percepční zkušenosti si žák osvojuje nejen při poslechu písní, ale **i jejich zpěvem**. Vhodné jsou skladby zároveň s instrumentálním doprovodem, protože z nich pak vedeme žáky **k poslechu instrumentálních skladeb**. V dalších ročnících základní školy se žák učí všimnout si významných motivů nebo **dominantních výrazových prostředků**, učí se je odhalit a **vyčlenit**. Pokouší se na ně **reagovat**

⁷⁸ HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice : studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992, s. 175.

⁷⁹ Percepce je vnímání, v našem případě jde o aktivní vnímání hudby, jež se odehrává v našem vědomí za pomoci smyslových orgánů. SEDLÁK, VÁŇOVÁ, 2013, s. 235.

⁸⁰ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 248.

smluveným způsobem a popsat, jak na něj působí. **Při práci s poslechovou skladbou si žáci osvojují pojmy**, které potřebují k pozdějšímu popisu či hodnocení skladby a pracují s nimi například při reprodukci písní – učí se, co v hudbě znamená pomalu – rychle, silně – slabě aj. Postupně se učí i rozklíčovat význam těchto vyjadřovacích prostředků, žáci se učí chápat, že rychlé písně bývají většinou veselé, naopak pomalé skladby mohou působit jemněji a zdůrazňovat cit.⁸¹

Dále se žáci učí poznávat hudební žánry (zda jde například o lidovou píseň, pochod aj.), hudební formy (rondo, variace aj.), a pojmy jako například instrumentální či vokální skladba, duo, trio, melodie a další naukové pojmy. Žáci si též osvojují názvy hudebních nástrojů, jejich dělení do skupin, poslouchají jejich zvuk a všímají si jejich zvukové barvy. V průběhu školní docházky se žák také seznamuje s životy hudebních skladatelů a jejich díly, čímž si postupně tvoří svůj hudební repertoár skladeb.⁸²

Na prvním stupni by se žáci v hudební výchově měli v souvislosti s poslechem **setkat i s notovým zápisem poslechové skladby**. Stejně jako bez not by měli zkoušet hledat a vyčleňovat specifické výrazové prostředky nebo nápadné motivy skladby a pozorovat je v notovém záznamu. Motiv skladby pak žáci mohou zkoušet reprodukovat a využít k tomu dětské hudební nástroje.⁸³

Vyvrcholením úspěšného hudebního výchovně vzdělávacího procesu je pak tvořivá činnost samotného žáka. „*Tvořivá realizace vokálních, instrumentálních a pohybových činností v hudební výchově je výsadou tvořivé osobnosti učitele.*“⁸⁴

⁸¹ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 248.

⁸² LASEVIČOVÁ, 1996, s. 145.

⁸³ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 248.

⁸⁴ HERDEN, KOLÁŘ, JENČKOVÁ, 1992, s. 177.

4 POSLECHOVÁ SKLADBA A JEJÍ VÝBĚR PRO POSLECHOVÉ ČINNOSTI NA 1. STUPNI

Po charakteristice poslechové činnosti se nyní v souladu s tématem **zaměříme na výběr poslechové skladby** pro jejich realizaci. Výběr skladby je v praxi totiž velmi důležitý pro samotný průběh poslechové činnosti i naplnění jejich stanovených cílů. Práce s poslechovou skladbou klade velké nároky na důkladnou přípravu učitele. Pro realizaci poslechové činnosti si vyučující vybírá příslušné metody, jimž se v této kapitole rovněž budeme věnovat s cílem uvedení některých možností práce s poslechovou skladbou.

Pojem **poslechová skladba** jsme si z výše popsaných důvodů definovali již v úvodu 1. kapitoly. Poslechovou skladbu tedy může pedagog vybrat sám tak, aby splňovala její účel a požadavky na ni (viz níže podkap. 4.1). Poslechové skladby je možné rovněž vybírat z učebnic hudební výchovy a jejich metodických příruček, kde najdeme doporučené skladby pro daný ročník (Srov. kap. 5) **s příslušnými metodami jejich uplatnění**. Ovšem je na uvážení pedagoga, do jaké míry tuto možnost využije nebo se rozhodne pro výběr skladby dle vlastního uvážení podle jím stanovených kritérií, směřujících v konečném důsledku k naplnění očekávaných výstupů RVP ZV.

Zejména v motivační fázi⁸⁵ poslechu sehrává významnou roli **způsob uvedení skladby**. Nejlepší způsob, jak žákům skladbu interpretovat, je její **živé provedení**. Ne vždy je však učitel schopen tento způsob zajistit, a tak je většinou odkázán **na hudbu reprodukovanou**. V rámci poslechu v hudební výchově se žáci s reprodukovanou hudbou setkávají nejčastěji.⁸⁶

Učitel tedy k reprodukci hudby používá **různé hudební přehrávače**. Dříve byly hojně využívány nahrávky na gramofonových deskách, dnes díky vyspělým technologiím mají učitelé mnohem více možností, jak zajistit kvalitní zvuk nahrávky (například CD-ROM, USB flash disk, kvalitní reproduktory). V dnešní době učitelé hojně využívají přehrávání skladeb na **počítači s projekcí**, například na interaktivní tabuli. Zejména se učitelům otevírají nové možnosti, pokud k vybavení hudebny patří dataprojektor s možností vysílat z kanálu YouTube. Neobvyklé a pro děti velmi atraktivní jsou programy, které vytvářejí a

⁸⁵ Motivace je souhrn faktorů vnitřních i vnějších, jichž podněcují k aktivitě. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 127.

⁸⁶ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 146.

vkládají učitelé z celého světa (zejména Španělé), jež jsou spojeny s vizualizací hudby a jsou právě **zaměřeny na aktivizaci dětí při poslechu skladeb – např. musicograma**⁸⁷.

Je také žádoucí, aby se žáci seznámili se **strukturou poslechové skladby**, aby pochopili, že skladatel vytváří skladbu určitým tvůrčím procesem, na jehož počátku stojí nějaký námět či nápad. Žáci by měli také vědět, že při poslechu hraje do jisté míry roli i interpret skladby, který ji nastudoval a svým osobitým způsobem ji předává posluchači, v našem případě žákovi.⁸⁸

4.1 VÝBĚR POSLECHOVÉ SKLADBY

Pojďme se nyní věnovat stěžejnímu tématu této práce, samotnému výběru poslechové skladby. Hudba zní skoro všude kolem nás, **podle čeho má tedy vybírat poslechovou skladbu učitel hudební výchovy na 1. stupni ZŠ?** S oporou odborné literatury lze konstatovat:

Poslechová skladba by měla splňovat tato kritéria (podle J. Synka):

- *„Vybíráme, nejkrásnější a nejcharakterističtější tituly, které mohou zaujmout dětského posluchače*
- *Při volbě interpretů sáhneme po nejlepší kvalitě*
- *Poslech zprostředkováváme na technicky kvalitních přístrojích“⁸⁹*

Pokud učitel skladbu nevybere z doporučených poslechových skladeb z učebnic a chce vybrat podle svého uvážení, **musí se řídit didaktickými zásadami a výše uvedenými kritérii**. Respektováním těchto kritérií dosáhneme toho, že skladba bude žáky **uchopitelná a bude směřovat k naplnění stanovených cílů**. Pojďme si ještě blíže popsat, která další hlediska by při výběru poslechové skladby měla být respektována.

Učitel by měl vybrat skladbu takovou, která bude žáky nejen vychovávat, ale i bavit poslouchat, **měla by žáka něčím zaujmout**. Měli bychom mít ovšem stále na paměti, že poslechová skladba by měla být také **umělecky hodnotná**.

⁸⁷ Pozn. autorky: Musicograma jsou videa na YouTube, kde je podstatou propojení aktivního poslechu například s pohybem, hrou na tělo či instrumentálními činnostmi. Video obsahují kromě hudební nahrávky obrázky či symboly, podle kterých žáci danou činnost provádějí.

⁸⁸ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 144-145.

⁸⁹ SYNEK, 2004, s. 60.

Pedagog si při plánování poslechu musí stanovit cíl a uvědomit si dispozice žáků, pro které činnosti plánuje a zachovat tak **hledisko didaktické**. Musí stále respektovat věk posluchačů, dosavadní hudební zkušenosti a individuální zvláštnosti jedinců ve třídě. Z tohoto hlediska vyžaduje příprava učitele důkladnou didaktickou připravenost, a to nejen po stránce metodického postupu. Učitel musí mít danou poslechovou skladbu **pečlivě prostudovanou**, v případě, že ji sám hraje, též nastudovanou. Například pokud si učitel stanovil cíl týkající se výrazových prostředků, měl by vědět, které prostředky jsou ve skladbě dominantní, co s žáky bude ve skladbě hledat a co se tím žáci naučí.⁹⁰

Při výběru skladby je také velmi důležitá **zásada přiměřenosti**, protože pro malé děti není snadné udržet pozornost a aktivně vnímat delší skladbu. Pro žáky na 1. stupni je ideální délka poslechu od 2 do 5 minut. V 1. třídě začíná pedagog s ukázkami krátkými a délku poslechu postupně navyšuje.⁹¹

Váňová⁹² poukazuje na to, že v některých případech může být poslechová skladba v úzkém sepětí s písní, „*kdy znalost písně napomáhá pochopení poslechové skladby*.“⁹³ Dále uvádí příklady právě těchto situací, kdy píseň a poslechová skladba jsou společně v těsném spojení. Blízkou píseň může pedagog třeba využít v motivační fázi metodického postupu (Srov. podkap. 4.3).

Vazba píseň – poslechová skladba (podle Váňové):⁹⁴

Píseň – skladba blízká tematicky (píseň zpracovaná ve skladbě):

Už ty pilky dořezaly – L. Janáček: *Pilky*

Tetka, kam jdete – A. Dvořák: *Slovanský tanec č. 7*

Voděnka studená – V. Novák: *Slovácká suita, část Zamilování*

Skladba – píseň blízká tematicky (skladba zpracovaná v písni):

W. A. Mozart: *Malá noční hudba – 1. věta* – Z. Svěrák, J. Uhlíř: Mně se líbí paní nadlesní

C. Saint-Saëns: *Karneval zvířat, část Slon* – J. Herden: Sen pana Sensána

⁹⁰ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 146.

⁹¹ SÝNEK, 2004, s. 60.

⁹² VÁŇOVÁ, 2020.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 72.

⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 72.

Píseň jako inspirace pro **variace tématu**:

Když tři slípky – W. A. Mozart: *Variace C dur pro klavír*

Ovčáci, čtveráci – P. Eben: *Ovčácká pohádka*

Další případy vazby **píseň – skladba, skladba - píseň**:

Běží liška k Táboru – L. Janáček: *Příhody lišky Bystroušky*

U panského dvora – V. Trojan: *Šest lidových písní pro smyčcové kvarteto*

C. Saint-Saëns – Karneval zvířat, Slon – E. Hradecký: *To je on, malý slon*

L. Janáček: Příhody lišky Bystroušky – P. Jurkovič: *Liščí mazurka*

V. Trojan: Žabák (z hudby k filmu Císařův slavík) – P. Jistel: *Žabka a kytara*

Vazba píseň – poslechová skladba se také často objevuje v učebnicích hudební výchovy pro 1. stupeň. Uvedeme si například Herdenovu učebnici *My pozor dáme a posloucháme*. Zde žáci v kapitole *Co slyšíme kolem sebe* poslouchají skladbu od M. Ravela *Duet kocourka a kočičky* a následně zpívají tematicky blízkou píseň *Na kočičím bále* od J. Herdena (Srov. kap. 5).⁹⁵

4.2 METODY ROZBORU A VÝKLADU POSLECHOVÉ SKLADBY

V této podkapitole si některé vybrané metody práce s poslechovou skladbou stručně představíme a ukážeme si, jak taková analýza v praxi může vypadat a co která metoda obnáší.

Dítě mladšího školního věku **chápe poslech globálně**, a to i když je opakovaný. Utváří si neuspořádaný obraz slyšeného, kdy nedokáže zachytit a zpracovat všechny prostředky hudby. **Analýza skladby žákovi slouží k pochopení hudebního díla**, žák si při analýze utřídí obraz poslouchané skladby a lépe pak chápe obsah hudebního sdělení. „*Analýza umožňuje proniknout do výstavby hudebního díla, poznat, jak je skladba udělána, zachytit charakter hudebního díla, vztahy a souvislosti jeho částí a porozumět funkčnosti hudebně*

---

⁹⁵ HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 1.stupně zákl.školy : Kterak uši naladiti, aby se srdce radovalo*. Praha: Scientia, 1994, s. 32-33.

výrazových prostředků.⁹⁶ Pod vedením pedagoga se analýzou žáci učí **členit skladbu na menší části**, seznamují se s funkcemi těchto částí či významových celků, hledají v nich odlišnosti nebo podobnosti a učí se chápat specifické prvky ve skladbě. **Po každé analýze by pak měla přijít syntéza.**⁹⁷

Každá skladba je jiná, má například jiné dominantní prvky, najdeme v ní jiné motivy, témata, a proto můžeme rozeznávat **několik druhů analýzy hudební skladby**. V praxi však většinou nepoužíváme při rozboru skladby striktně jen jeden druh analýzy, ale **navzájem se prolínají a doplňují**.

Rozlišujeme tyto analýzy:⁹⁸

- Analýza historicko genetická
- Analýza strukturální
- Analýza sémantická
- Analýza axiologicko-funkční

Při analýze historicko genetické se zabýváme především historickými souvislostmi. Neměli bychom si však myslet, že tato analýza je o co největším výčtu faktografických a životopisných údajů, podrobných informací a datech, tímto nebudeme žáky na 1. stupni zahlcovat. S žáky probíráme například významné společenské události dané doby, představíme si skladatele a období, v němž tvořil, jeho život a dílo. Se samotným dílem a jeho vznikem je pak spojená analýza genetická, kdy se snažíme přijít na to, čím je dílo inspirované, jaké byly okolnosti jeho vzniku, zajímavosti.

Při této analýze se můžeme dotknout i jiných druhů umění a využít tak mezipředmětové vztahy. Žáci si tedy díky této analýze rozšiřují povědomí nejen o konkrétní skladbě a jejím autorovi, ale i o historických souvislostech. Proto je potřeba, aby učitel čerpal informace z odborné literatury a opíral se o historické prameny.

Analýza strukturální už není o předkládání či zjišťování historických informací, nýbrž o aktivním poslechu. Žák při poslechu proniká do hudební struktury, snaží se dílo pochopit a seznamuje se tím s hudební řečí. *„Za pomoci učitele proniká žák do jeho výstavby, uvědomuje si, kterých hudebně vyjadřovacích a formotvorných prvků skladatel použil*

⁹⁶ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 243.

⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 243.

⁹⁸ PECHÁČEK, VÁŇOVÁ, 2001, 148-167.

*k vyjádření obsahu (jinými slovy – jak je dílo uděláno).*⁹⁹ Při takovém rozboru skladby u žáků dochází ke složitým myšlenkovým operacím, především se jedná o komparaci, syntézu a zobecňování. Vzhledem k náročnosti tohoto procesu se u žáků předpokládá už určitá míra poslechových zkušeností a znalostí z hudební nauky.

Analýza sémantická neboli hudebně obsahová je do značné míry závislá na strukturální analýze. Při sémantické analýze se žáci pokoušejí pochopit symboliku hudebních prvků a snaží se odhalit sdělení hudební skladby. Hudební obsah je velmi specifický tím, že na rozdíl od ostatních druhů umění není pro žáky snadno uchopitelný. Učitel tedy vede žáky k tomu, aby se postupně učili chápat a odkrývat zakódované sdělení hudby.

Analýza axiologicko¹⁰⁰ funkční se zabývá uměleckou a společenskou hodnotou hudby. Žáci by si prostřednictvím hudby měli uvědomovat tyto hodnoty hudby a jejich úlohu v historii i v současném životě. Hudba, kterou učitel žákům předkládá, by měla mít uměleckou hodnotu, pokud tedy učitel vybírá skladbu sám, měl by na to myslet. Poslechem hudby a rozbořem touto analýzou si žáci upevňují vztah také ke kultuře i tradicím a samozřejmě působí na žákovu osobnost a její rozvoj.

4.3 METODICKÝ POSTUP PŘI PRÁCI S POSLECHOVOU SKLADBOU

Metodický postup při práci s poslechovou skladbou chápeme jako jakýsi osvědčený **návod**, jak ve zvolené činnosti efektivně krok za krokem postupovat při naplňování jejího cíle. V odborné literatuře nalezneme **řadu rozličných metod, směřujících k uchopení poslechových skladeb**. Každá skladba je jiná a je výjimečná něčím jiným, stejně tak i každá třída, každý žák je jiný, proto nás zejména autoři didaktik upozorňují na to, že metodický postup při poslechu skladby nelze jednoznačně určit.¹⁰¹

Než si představíme konkrétní doporučený metodický postup při práci s poslechovou skladbou v hudební výchově na 1. stupni, měli bychom si říci, že poslech skladby můžeme organizovat, jak uvádí např. Lasevičová, dvojím způsobem:

- a) intuitivní formou
- b) intelektuální formou

⁹⁹ PECHÁČEK, VÁŇOVÁ, 2001, s. 150.

¹⁰⁰ termín z řeckého *axios* = cenný, hodnotný. TAMTÉŽ, s. 166.

¹⁰¹ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 147.

Při **intuitivní formě** žáci před samotným poslechem s hudebním dílem nejsou předem blíže seznámeni. Učitel pustí skladbu nebo ji zahraje, aniž by jim o ní něco řekl, či ji pouze krátce uvede komentářem, směřujícím k jejímu intuitivnímu uchopení. Tento jakýsi moment překvapení může žáky sám o sobě nadchnout, proto se často tato forma poslechu stává pro děti přitažlivá a může u nich vyvolat zájem o skladbu. Na skladbu pak žáci často reagují spontánně a každý jedinec uchopuje dílo subjektivně. Při intuitivním poslechu se mnohdy využívá tzv. intuitivní deskripce, což znamená kreslení či malování podle znějící hudby. Žáci tedy zachycují svoje emoce a náladu skrze výtvarné vyjádření a pro žáky je tato forma ideální pro vyjádření své fantazie. Pokud si chce učitel vybrat při poslechu skladby intuitivní formu, musí důkladně promyslet, jakou skladbu vybere, aby opravdu získala pozornost žáků. Pro tuto formu poslechu se hodí skladby spíše kratší, aby žáci udrželi pozornost. Skladba by měla být něčím výrazná (rytmus, zpěvná melodie, výrazný motiv).¹⁰² „Intuitivní poslech je zvláště oblíbený u mladších dětí, jímž dosud chybí dostatečná slovní zásoba, pozoruhodné jsou však i reakce starších dětí.“¹⁰³

Jak už název napovídá, **intelektuální forma** je založená na rozumovém zkoumání hudebního díla. Při této formě uvedení skladby už žáci před jejím vyslechnutím procházejí určitými fázemi metodického postupu, které si představíme. Je nutné si zde znovu zopakovat, že nelze striktně určit jeden správný metodický postup a tím se řídit. Při organizaci poslechu je třeba zohledňovat například věk posluchačů, jejich dosavadní hudební zkušenosti a charakter skladby.¹⁰⁴ Níže si pro informaci uvedeme některé z nich, ovšem s upozorněním, že sami autoři nepovažují jejich navrhované postupy za striktně dané. Uveďme si tedy výběrově příklady některých doporučených postupů:

Metodický postup při práci s poslechovou skladbou podle **Herdena**:¹⁰⁵

1. Příprava na poslech
2. Vlastní poslech (vžívání)
3. Analýza, hra s prvky (pozorování)
4. Syntéza (opakovaný poslech, forma jako prostor pro průběh a střetávání myšlenek)
5. Přenos, aplikace poznatků na obdobně organizované hudební obrázky

¹⁰² TAMTÉŽ, s. 146-147.

¹⁰³ SYNEK, 2004, s. 61.

¹⁰⁴ LASEVIČOVÁ, 1996, s. 147.

¹⁰⁵ HERDEN, 1998, s. 28.

Metodický postup poslechu navrhuje i **Synek**.¹⁰⁶

1. Motivace
2. Poslech
3. Beseda (analýza)
4. Shrnutí (syntéza)

Metodický postup při práci s poslechovou skladbou podle **Váňové**.¹⁰⁷

1. Motivace (historicko-genetická analýza)
2. První poslech
3. Rozhovor (strukturální a obsahová analýza)
4. Druhý poslech
5. Opakovaný poslech v dalších hodinách

Souhrnně lze říci, že práci s poslechovou skladbou vždy předchází **učitelova příprava**. Ta zahrnuje stanovení cíle aktivity, výběr vhodné skladby k ní a promyšlení metodického postupu, včetně způsobu jejího uvedení, přípravu dalších případných pomůcek, úpravu prostředí atd. Teprve po promyšlené přípravě je učitel schopen úspěšně realizovat poslech v praxi.

V metodickém postupu při práci s poslechovou skladbou na 1. stupni ZŠ se autoři shodují v tom, že nezbytným úvodním krokem je **náležitá motivace žáků**, jež sehrává důležitou roli v aktivitě žáků i ve volbě a výsledku následujících činností. Při tomto prvním kroku se učitel snaží **upoutat pozornost žáků** a přimět je k soustředění. Dobrým prostředkem jsou i tzv. **aktivizační úkoly**¹⁰⁸. Jsou to jednoduché úkoly, které žák dokáže snadno splnit, aniž by nutně musel být plně soustředěný. Při motivaci může pedagog kromě motivačních nástrojů využít svůj potenciál a osobnost a tím žáky zaujmout. Váňová třeba nabízí při motivaci zmínit druh hudebního útvaru, dobu vzniku, zajímavé události charakteristické pro danou dobu, text písně atd.

---

¹⁰⁶ SYNEK, 2004, s. 59-60.

¹⁰⁷ VÁŇOVÁ, 2020, s. 72.

¹⁰⁸ Termín aktivizační úkoly uvádí SYNEK, 2004, s. 59.

Motivace může být:

- slovní – například řízený rozhovor, příběh, pohádka, nálada skladby, vznik skladby, informace o skladateli
- obrazová – fotografie, video, obraz
- hudební – úryvek skladby, zpěv písně se souvisejícím obsahem¹⁰⁹

Dalším krokem je samotný **první poslech skladby**. Učitel skladbu zahraje sám (vzorové předvedení) nebo použije kvalitní nahrávku. Zde většina autorů didaktik doporučuje, aby první poslech byl nerušený. Skladba by měla začínat, až když bude v místnosti **naprostý klid a ticho**. Žáci si mohou zavřít oči a zaposlouchat se do hudebního díla. Pokud zní hudební nahrávka, tak učitel jde příkladem a sám také pozorně poslouchá. Nahrávku ukončí postupným ztišením a chvíli nechá žákům v mysli hudbu doznít.

Následuje **analýza poslechové skladby**. Učitel vede rozhovor, kdy klade **přípravené otázky**. První otázky by se měly odvíjet od nálady a emočního prožitku žáků (jak na tebe nahrávka zapůsobila, nálada skladby, jaké emoce vyvolala, co sis při poslechu představoval). Po těchto otázkách učitel směřuje k racionalizaci a vysvětlení – proč na žáka hudba působila zrovna takovým způsobem. **Při této fázi žáci odhalují výrazové prostředky** a zjišťují, zda opravdu daný prostředek vedl k dané emoci či prožitku.

Po analýze by měla přijít na řadu **syntéza v podobě opakovaného poslechu**. Zde se někteří autoři rozcházejí, protože například Synek¹¹⁰ doporučuje, aby do tohoto poslechu učitel i žáci vstupovali a komentovali poslech, například upozorňovali na výrazné hudební prostředky, rytmus nebo jiné dominantní prvky skladby už v jeho průběhu. Váňová¹¹¹ se zase přiklání spíše k druhému poslechu, jako poslechu nerušenému, aby žák mohl pochopit a vstřebat informace z analýzy. Upozorňuje ale na to, že **je možnost úkoly přesunout z analýzy do tohoto kroku**. Synek ve shodě s tvrzením též uvádí, že **můžeme vyměnit části poslechu** – první poslech může být komentovaný, ale druhý poslech nerušený. Synek u tohoto případu však upozorňuje, že v případě prvního poslechu komentovaného a

¹⁰⁹ SYNEK, 2004, s. 59.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 60.

¹¹¹ VÁŇOVÁ, 2020, s. 72.

druhého nerušeného, chybí „*efekt prvního komentářem nepoznamenaného emocionálního zážitku, který do značné míry pomáhá otevírat posluchačovu fantazii.*“¹¹²

Váňová i Synek se shodují v tom, že těmito kroky by práce s konkrétní poslechovou skladbou neměla skončit. V dalších hodinách hudební výchovy by se k nim měl učitel nejlépe **pravidelně vracet**. Alespoň dvakrát do roka je vhodné uspořádat například „koncert na přání“ nebo poslechovou soutěž, aby všechny poslechové skladby znovu zazněly.¹¹³

Učitel na 1. stupni ZŠ tedy může vybrat z několika doporučených metodických postupů, ve stěžejních krocích se shodují. Záleží také na **konkrétní poslechové skladbě**, pedagog by měl posoudit, jak nejlépe využít její specifické prvky.

---

¹¹² SYNEK, 2004, s. 61.

¹¹³ TAMTÉŽ, s. 61.

5 POSLECHOVÉ SKLADBY V SOUČASNÝCH UČEBNÍCÍCH PRO 1. STUPEŇ ZŠ

Při výběru vhodné skladby pro poslechové činnosti v HV na 1. stupni ZŠ mají pedagogové možnost **využívat řady učebnic i s jejich metodickými příručkami¹¹⁴ a poslechy na přílohových CD**. Učitel si tak může sám stanovit, do jaké míry chce tyto materiály v hodinách využívat. Učebnice mu může být pro jeho práci oporou nebo naopak zásadní pomůckou. V současné době najdeme v nabídce trhu několik různých řad učebnic pro 1. stupeň ZŠ od různých autorů a nakladatelství. **Cílem této kapitoly je tak ve stručnosti a výběrově poukázat na to, jaké skladby jsou k poslechovým činnostem jejich jednotlivými autory předkládány a jakými nejběžnějšími variantami postupu jsou uváděny.**

Už v roce 1994 napsal Herden v učebnici *My pozor dáme a posloucháme*, která platí dosud, a to, že v dnešní vyspělé době plné počítačů a techniky hrají učebnice v hudební výchově na 1. stupni nezastupitelnou roli.¹¹⁵ Většina zde níže uvedených a z pozice tématu hodnocených učebnic HV je opatřena platnou schvalovací doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen MŠMT). Platná doložka MŠMT ale není podmínkou pro využívání učebnic při výuce¹¹⁶. My si představíme, jak učebnice s doložkou MŠMT, tak i některé bez ní. Všechny by ale měly být **v souladu s RVP ZV a vyhovovat didaktickým kritériím.**

K učebnicím bývají kromě **metodické příručky pro učitele a CD nosiče** v současnosti už také **doplňkové materiály** v podobě pracovních listů, interaktivních verzí učebnic či multimédií. Na dostupném trhu najdeme převážně učebnice, které tvoří ucelenou řadu od 1. do 5. ročníku.

Co je učebnicím HV pro 1. stupeň společné? **Mají už většinou promyšlenou návaznou koncepci** a obsahují tak progresivně seřazené učivo pro jednotlivé ročníky. Informace by tak na sebe měly navazovat a měly by být logicky uspořádané s přihlédnutím k dosavadní úrovni třídy a věku žáků. Autoři učebnic musí při tvorbě jejich obsahu brát v úvahu i velikost použitého písma, způsob ilustrace, barevnost – atraktivitu předkládaných materiálů, po obsahové stránce též úroveň obtížnosti předkládaných textů a úkolů pro danou věkovou kategorii.

¹¹⁴ Metodická příručka je pomůcka pro učitele, cílem je učitelům usnadnit práci a nabídnout různé náměty pro práci s žáky.

¹¹⁵ HERDEN, 1994, s. 22.

¹¹⁶ Viz školský zákon (§ 27, odst. 2), dostupný ke stažení na <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinem-od-25-8-2020>

V učebnicích by měly být **zastoupené všechny čtyři hudební činnosti tak, aby byly jejich prostřednictvím mnohostranně rozvíjeny hudební schopnosti žáků**. Úlohou učebnice v HV je pomoci žákům i učitelům. Učitelům může pomoci především v orientaci v rozmanitém učivu HV a nasměrováním při jeho působení na žáky. Další úlohou učebnice v tomto předmětu je **motivace žáků a jejich aktivizace k tvořivé činnosti**.¹¹⁷

Zaměříme-li se na samotný výběr poslechových skladeb tak můžeme konstatovat, že už Herden hovoří o úloze a funkci učebnice pro 1. stupeň v kontextu poslechových aktivit, neboť právě ta **navrhuje učivo a výběr konkrétních poslechových skladeb**.¹¹⁸

Pojďme si nyní představit konkrétní učebnice z dostupného trhu a naším cílem bude zjistit, které konkrétní poslechové skladby jsou v nich prezentovány. Začneme učebnicemi, které mají platnou schvalovací doložku MŠMT.

V současnosti můžeme v tomto ohledu mluvit o těchto **učebnicích s doložkou MŠMT**:

- Soubor učebnic: Hudební výchova pro 1. 1., 2., 3., 4., 5. ročník ZŠ (autoři: Lišková, M.; Hurník, L.) – nakladatelství SPN, a.s.¹¹⁹
- Soubor učebnic: Hudební výchova pro 1., 2., 3., 4., 5. ročník (autorka: Jaglová, J.) – nakladatelství Nová škola, s.r.o.¹²⁰
- Hudební výchova pro 1. ročník základní školy – nakladatelství Fraus¹²¹
- Hudební výchova 2 (autoři: Flašar, M.; Bařínková, J.; Málková, J.)¹²² a Hudební výchova 3 (autoři: Flašar, M.; Tomková, M.; Andrýsková, L.)¹²³ – nakladatelství Nová škola - DUHA s.r.o.

Začneme souborem, který vydalo **nakladatelství SPN** jako ucelený soubor učebnic pro žáky **1. – 5. ročníku 1. stupně ZŠ**. Autorkou je **Marie Lišková společně s Lukášem**

¹¹⁷ SEDLÁK, SIEBR, 1988, s. 270-271.

¹¹⁸ HERDEN, 1998, s. 22.

¹¹⁹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

¹²⁰ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1998.

¹²¹ PÁNKOVÁ, Jarmila, Lenka POBUDOVA, Lenka POSPÍŠILOVÁ, Ludmila ROUBOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ a Alena TICHÁ. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Eva SÝKOROVÁ. Plzeň: Fraus, 2015-.

¹²² BAŘÍNKOVÁ, Jitka a Jitka MÁLKOVÁ. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy : vzdělávací obor: hudební výchova*. Brno: Nová škola - Duha, [2019].

¹²³ TOMKOVÁ, Marcela, Lenka ANDRÝSKOVÁ a Eva CHOMOUCKÁ. *Hudební výchova 3: Učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola - DUHA, 2020.

Hurníkem (L. Hurník je spoluautorem učebnic pro 2. – 5. ročník). Součástí každého titulu je metodická příručka pro učitele a kompaktní disk s nahrávkami hudebních ukázek. Hned uvnitř na obálce nalezneme úvodní slovo autorů, kdy oslovují žáky a vlídným slovem jim nastiňují, co je uvnitř učebnice čeká. V obsahu zjistíme, že učebnice je rozdělena na **tematická „setkání“**. Kromě 3. ročníku, kde je setkání 22, jich je v ostatních ročnících vždy po 20. Jednotlivá setkání jsou provázena vždy úvodním textem, který přináší údaje o tématu setkání a mnohdy má i motivační charakter. V setkáních nás autoři provázejí činnostmi jak vokálními, tak i instrumentálními, hudebně pohybovými a poslechovými. Učebnice pro 2. – 5. ročník uzavírá kapitola se závěrečným shrnutím učiva – „Co jsme se naučili“.

O poslechových aktivitách se zmiňuje autorka i v metodické příručce¹²⁴ k učebnici **Hudební výchova pro 1. ročník základní školy**¹²⁵. V příručkách pro učitele autorka nenazývá jednotlivé tematické části setkáními, nýbrž používá slovní spojení „hudební nápadník“. V úvodních poznámkách popisuje jednotlivé hudební činnosti. Význam poslechu zde zdůrazňuje konstatováním a promluvou k učitelům: „*Úkolem poslechů v 1. ročníku je vzbudit u dětí zájem o takzvanou vážnou hudbu, která je sice neobklopuje každý den, ale přesto je poutavá a zajímavá.*“¹²⁶ Autorka také objasňuje, že **poslechové skladby** volila s ohledem na věk dětí, jsou často propojené s hudebně pohybovými činnostmi a **cílem je, aby děti byly při poslechu aktivní**. Doporučuje, abychom se ke skladbám v dalších hodinách hudební výchovy vraceli.

Poslech v 1. ročníku je od ostatních ročníků specifický tím, že žáci ještě neumějí číst a psát, i samotná učebnice pro ně bývá úplnou novinkou, proto potřebují větší podporu učitele. Práce s poslechovou skladbou je tedy založená především **na soustředěném poslechu** a následném rozhovoru, časté je využití obrázků, pohybu i hudebních nástrojů. Konkrétní **poslechové skladby**, se kterými se žáci seznamují v 1. ročníku za použití této učebnice jsou uvedeny v příloze (viz Příloha 6.). Souhrnně lze uvést, že v učebnicovém kompletu pro 1. ročník nalezneme kromě (nehudební) pohádky a nahrávek určených k poznávání zvuků (kokrhání kohouta, zvuk sanitky atd.) **celkem 21 skladeb, z toho 4 písně, 1 melodram a 15 skladeb vážné hudby**. Mezi první poslechové skladby patří naše hymna. Dále se žáci setkávají se **skladbami našich skladatelů**, jako je například Bedřich

¹²⁴ LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: [zpracováno podle osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998.

¹²⁵ LIŠKOVÁ, 1998.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 7.

Smetana, Antonín Dvořák, Jiří Suchý a Šlitr, Jakub Jan Ryba, Ilja Hurník. S hudbou A. Dvořáka se žáci setkávají opakovaně (*Symfonie č. 8 G dur, op. 88 a Valčík D dur, op. 54, č. 4*). Prostřednictvím poslechu a činností s ním spjatých se seznamují též se **skladbami zahraničních skladatelů** – například Josephem Haydnem, Antoniem Vivaldim, Carlem Orffem a dalšími. Ze zahraničních skladatelů se v učebnici pracuje opakovaně s hudbou německého skladatele a varhaníka G. P. Telemanna. Žáci jsou motivováni k poslechu prostřednictvím různého obrazového materiálu a k nim se vztahujících rozličných úkolů (rozlišování hudebních kontrastů, vymyslí svůj název pro skladbu – poslech: J. Haydn – *Symfonie č. 101 D dur – Hodiny*) nebo je poslechová skladba uvedena též krátkým textem či je motivována tematicky blízkou písní (např. píseň *Včelka* – Z. Šesták, poslechová skladba *Let čmeláka* – N. A. Rimskij-Korsakov).

V následujících ročnících 1. stupně jsou žáci provázeni oblastí poslechu prostřednictvím již známých setkání. Tak postupně získávají další poslechové zkušenosti, seznamují se s notovým zápisem nejen zpívané písně, ale i **poslechové skladby, osvojují si pojmy z hudební nauky a poznávají rozmanitost hudebních skladeb**.

V učebnici pro 2. ročník¹²⁷ najdeme celkem 23 skladeb a 1 ukázkou zvuků hudebních nástrojů (viz Příloha 7). **Převládají skladby klasické hudby, ale objevují se zde i ukázky z hudby nonartifciální** (*Abraxas – ZOO, Země se točí pořád dokola*). Stejně jako v učebnici pro 1. ročník se i zde žáci mohou seznámit s dílem I. Hurníka (*Pohádka – z Příběhů jedné kapely*), B. Smetany (*předehra k Prodané nevěstě*) nebo A. Dvořáka (*V přírodě op. 91*) a J. J. Ryby (*Česká mše vánoční*). Ze zahraničních osobností zde nalezneme například tyto **významné skladatele a jejich díla**: W. A. Mozart (*Malá noční hudba*), G. F. Händel (*Hudba k ohňostroji*) nebo dvě skladby M. Ravela. Poslechové skladby jsou často uvedené **krátkým textem nebo úkolem** – například u *Symfonie č. 6 Pastorální* (L. van Beethoven) v 1. setkání s názvem Počasí mají žáci na základě poslechu poznat, jaké počasí skladba asi znázorňuje (*4. věta – Nečas a bouřka*). S počasím souvisí i následující poslechová skladba ve 2. kapitole – *Bouře* od V. Nováka. Zde žáci napodobují velké a malé vlny při bouři na moři pohyby. V rámci poslechu této skladby se také **setkávají s různými hudebními pojmy**, konkrétně zde s **tempem**. Tento pojem žáci s pomocí učitele **vyvozují z pohybů velkých a malých vln**. U této skladby může být

¹²⁷ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

motivačním prvkem nejen text před poslechem, ale i velká tematická barevná ilustrace v učebnici.¹²⁸

Učebnice pro žáky 3. ročníku¹²⁹ nabízí celkem 2 ukázky zahraniční tradiční hudby, 1 ukázku osobitého zpěvu L. Armstronga a dále **celkem 21 poslechových skladeb**, převážně z oblasti klasické hudby (viz Příloha 8). Objevuje se zde dvakrát A. Dvořák a stejně tak i B. Smetana. Z českých skladatelů zde figuruje ještě například L. Janáček (*Příhody lišky Bystroušky*) a J. Suk starší (*V nový život, pochod*), dále V. Novák, P. Jurkovič a opět i I. Hurník. Ze zahraničních skladatelů v této učebnici najdeme opět W. A. Mozarta i jeho otce L. Mozarta, opakovaně L. van Beethovena a další. Z díla A. Vivaldiho žáci poslouchají jeho houslový koncert *Zima – Čtvero ročních dob*. Tento poslech je součástí 10. setkání Zmrzlá voda a je uveden motivačním textem o zimních radovánkách. Na začátku 10. setkání žáci poslouchají i úryvek z Mozartovy Kouzelné flétny (*árie Papagena*). Autoři žákům v učebnici přirovnávají zvuk zvonkohry, která zazní hned na začátku nahrávky, ke zvuku hraní na rampouch.

Ve 4. ročníku¹³⁰ mají učitelé možnost podle učebnice pracovat s výběrem z **22 skladeb a 3 hudebních ukázek** – indiánská a africká hudba, romský folklor (viz Příloha 9). **Převládá opět klasická hudba, ale setkáme se zde i s hudbou nonartificiální** (např. Queen – *Bicycle Race*). **Zajímavou poslechovou skladbou** může být pro žáky třeba *Sextet* od S. Reicha. Opětovně a dokonce hned **tříkrát zde figuruje dílo A. Dvořáka**. Stejně jako ve 3. ročníku se žáci také seznamují s dílem B. Smetany – *Má vlast – Vltava*, dvakrát s L. Janáčkem – *Pilky z Lašských tanců a Symfonieta*. Ze **zahraničních skladatelů** se zde objevují například P. I. Čajkovskij, M. Ravel a J. Brahms. V poslechových skladbách žáci třeba **poznávají znějící hudební nástroje**, v 9. setkání nazvaném Rodina je pak žáci řadí do jednotlivých nástrojových skupin. Dále si **prostřednictvím poslechových skladeb osvojují nové hudební pojmy**, jako např. variace (v souvislosti s poslechovou skladbou J. Brahms – *Variace na Haydnovo téma*).

¹²⁸ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998, s. 10.

¹²⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

¹³⁰ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

V učebnici pro 5. ročník¹³¹ nalezneme celkem **24 poslechové skladeb** (viz Příloha 10). Žáci se setkávají opět **s hudbou klasickou, ale i nonartificiální** (např. J. Lennon, P. McCartney – *And I Love Her*). Z oblasti klasické hudby zde najdeme naše významné skladatele – opět A. Dvořáka, B. Smetanu nebo J. Ježka. Zahraniční tvorbu v 5. ročníku zastupují opět významní světoví skladatelé jako například W. A. Mozart, P. I. Čajkovskij, A. Vivaldi, J. S. Bach a další. V 5. ročníku se v učebnici žáci setkávají **s náročnějšími nejen poslechovémi úkoly a některým hudebním skladatelům je věnován větší prostor** (např. J. J. Ryba, W. A. Mozart, B. Smetana, A. Dvořák). Žáci se dozvídají informace ze skladatelova mládí a života, včetně jeho hudebního působení či různých zajímavostí. Na konci 13. setkání Domov si žáci mohou **ověřit své znalosti v malém kvízu „Pátrání po skladbách a skladatelích“** – žáci přiřazují skladatele (B. Smetana, A. Dvořák, W. A. Mozart, C. Saint-Saëns, J. Haydn, J. S. Bach, B. Smetana a A. Dvořák) k jeho podobě na obrázku, mají určit jeho národnost a dopisují název vybraného díla.

Souhrnně můžeme říci, že **soubor učebnic pro 1. stupeň ZŠ** od M. Liškové a L. Hurníka **se věnuje poslechu v dostatečné míře a k poslechové činnosti nabízí velký počet poslechové skladeb a hudebních ukázek**. Prostřednictvím pestrých aktivit se žáci seznamují **s hudebními skladbami a jejich autory z různých uměleckých slohů**. Z období baroka a klasicismu v učebnicích najdeme skladby 6 nejvýznamnějších skladatelů, z romantismu 11 a z hudby 20. století celkem 9 skladatelů. Četnost skladatelů z tohoto souboru učebnic najdeme v Příloze 19, kde je četnost skladatelů z těchto učebnic pro 1. – 5. ročník zpracovaná v grafu. **Při pohledu na graf v příloze můžeme říci, že v učebnicích je nejfrekventovanějším skladatelem A. Dvořák (celkem 9 poslechové ukázek), dále B. Smetana (6 ukázek) a W. A. Mozart (5 ukázek).**

Další ucelený soubor učebnic vydalo **nakladatelství Nová škola**. Jedná se o učebnice **Hudební výchova pro 2., 3., 4., 5. ročník, pro 1. ročník pracovní listy – Začínáme s hudební výchovou**, autorkou je **Jindřiška Jaglová**. Učebnice doplňují metodické příručky, CD s nahrávkami a publikace lze pořídit i v interaktivní podobě s různými doplňky. V učebnicích pro 1. – 5. ročník velmi dominují činnosti pěvecké. Žáka učebnicí provázejí obrázky, písničky, notové zápisy, úkoly a krátké říkanky a básničky. Učebnice pro jednotlivé ročníky zachovávají podobnou koncepci a navazují na sebe.

¹³¹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

V pracovní listy pro **1. ročník Začínáme s hudební výchovou**¹³² jsou zaměřené nejvíce na vokální činnosti. Z kategorie poslechu žáci procházejí převážně různými sluchovými cvičeními motivovanými obrázky. Poznávají například hudební nástroje podle zvuku nebo písničky podle melodie. Dále třeba určují, zda slyší tóny dlouhé nebo krátké, vysoké nebo nízké a určují pohyb melodie – zda stoupá či klesá. Jednotlivé úkoly jsou motivovány barevnými obrázky a žáci v úkolech především kroužkují (např. hudební nástroj), přiřazují nebo dokreslují.

V **učebnici pro 2. ročník**¹³³ se žáci setkávají převážně s poslechem a zpěvem lidových písní, koled. Dále se zde objevuje pohádka I. Hurníka nebo ukázka zpěvu *Žabáka* z oblasti filmové hudby od V. Trojana. Z oblasti vážné hudby tu figuruje B. Smetana a jeho *Pochod furiantů* (viz Příloha 11).

Učebnice pro 3. ročník¹³⁴ nabízí hlavně poslech a zpěv lidových písní. Z oblasti vážné hudby v učebnici najdeme poslech Dvořákových *Slovanských tanců*. Jako ve 2. ročníku se zde objevuje opět V. Trojan. Dále žáci poslouchají hudební ukázkou od J. J. Ryby (*Libou písničku*) a hudbu ke slavnostním příležitostem, např. Beethovenovu *Ódu na radost* (viz Příloha 12).

Učebnice pro 4. ročník¹³⁵ už obsahuje více poslechových skladeb (viz Příloha 13). Jedná se celkem o 13 skladeb, z nichž 10 je z oblasti vážné hudby. Kromě poslechu vážné hudby se žáci setkávají opakovaně i s poslechem a zpěvem lidových písní a tvorbou K. Černocho nebo Svěráka a Uhlíře. Nejfrekventovanějším skladatelem je B. Smetana.

V **učebnici pro 5. ročník**¹³⁶ má učitel možnost z výběru 11 poslechových skladeb (viz Příloha 14). Z oblasti vážné hudby je to například J. S. Bach (*Umění fugy*), L. Janáček (*Říkladla*) nebo W. A. Mozart (*Symfonie C dur*). Z nonartificiální hudby zde pedagog může využít ukázkou třeba od L. Armstronga nebo E. Presleyho.

¹³² JAGLOVÁ, Jindřiška. *Začínáme s hudební výchovou - 1. ročník: pracovní listy : prvotní hudební nauka s obrázky, zpěvník pro žáky 1. tříd i děti předškolního věku*. Čtvrté vydání. Ilustroval Květoslava MARKLOVÁ. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-827-5.

¹³³ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1998.

¹³⁴ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy*. 3. vyd. Brno: Nová škola, 2016.

¹³⁵ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 4: učebnice pro 4. ročník základní školy*. 4. vyd. Praha: Nová škola, 2016.

¹³⁶ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy*. 5. vyd. Praha: Nová škola, 2016.

Z Příloh 11 – 14 můžeme říci, že **tento soubor učebnic nabízí podstatně méně poslechových skladeb** než předchozí řada učebnic od Liškové a Hurníka. Ve srovnání s učebnicemi Liškové a Hurníka se J. Jaglová ve svých publikacích **věnuje méně také samotné práci s poslechovou skladbou**. Poslechová skladba bývá většinou uvedena krátkým textem, mnohdy je provázena i charakteristickým obrázkem (např. Václav Trojan – *Zpěv žabáka*¹³⁷), ale někde je jen odkaz na poslech (např. J. J. Ryba – *Česká mše vánoční*¹³⁸). Záleží pak tedy na učiteli, zda poslechovou skladbu využije k dalším činnostem a bude se jí více věnovat nebo bude další náměty hledat v metodické příručce.

Četnost skladatelů z celého tohoto souboru učebnic zpracovanou v grafu nalezneme v Příloze 20.

Nakladatelství Fraus vydalo pracovní učebnici s názvem **Hudební výchova pro 1. ročník základní školy**¹³⁹. Její součástí jsou dvě CD obsahující nahrávky písní, poslechových skladeb a elektronický zpěvník. Pracovní učebnice je rozdělena do **tematických kapitol** (např. Před usnutím, Přišlo jaro, Hudba maluje), kde jsou zastoupené všechny hudební činnosti. Tyto jednotlivé hudební činnosti jsou zde přehledně označené barevnými notami (např. poslechová aktivita = modrá nota s obrázkem ucha). V úvodu nás autorky vítají svým slovem. Žáky pak na dalších stránkách provází barvené obrázky, básničky, písničky s notovým záznamem a nejrůznější úkoly. V závěru učebnice si žáci mohou ověřit své znalosti vyluštěním tajenky. V závěru knihy jsou uvedeny také přehledy s očekávanými výstupy z RVP ZV, klíčové kompetence a průřezová témata. Výhodou této učebnice je, že ji žáci mohou sami dopracovávat, mohou do ní kreslit a psát. Žáci se postupně věnují různým **poslechovým cvičením i poslechu písní a skladeb** (viz Příloha 15).

Celkem se v této učebnici nachází **18 poslechových skladeb, poslech doplňují též vánoční koledy** v kapitole Vánoční čas přichází¹⁴⁰. Z **českých skladatelů** zde najdeme například J. Ježka, A. Dvořáka a opakovaně I. Hurníka a L. Janáčka (Srov. Příloha 21). Ze **zahraničních skladatelů** zde figuruje například C. Saint-Saëns, C. Debussy, P. I.

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 47.

¹³⁸ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 4: učebnice pro 4. ročník základní školy*. 4. vyd. Praha: Nová škola, 2016, s. 32.

¹³⁹ PÁNKOVÁ, Jarmila, Lenka POBUDOVA, Lenka POSPÍŠILOVÁ, Ludmila ROUBOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ a Alena TICHÁ. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Eva SÝKOROVÁ. Plzeň: Fraus, 2015-.

¹⁴⁰ PÁNKOVÁ, POBUDOVA, POSPÍŠILOVÁ, ROUBOVÁ, SLAVÍKOVÁ, TICHÁ, 2015, s. 24-25.

Čajkovskij a další. Poutavou poslechovou skladbou by pro žáky mohla být ukázka *Maxipes Fík* od P. Skoumala. Tato skladba se objevuje v kapitole Hudba maluje¹⁴¹, ve které žáci převážně **poslouchají a odlišují barvy tónů** – konkrétně u zmíněné skladby mají rozpoznat pomocí sluchu hudební nástroje podle jejich barvy zvuku a následně očíslovat obrázky nástrojů tak, jak zazněly v ukázce. Jednotlivé úkoly z kategorie **poslechové činnosti jsou zaměřené na aktivní poslech, sluchovou pozornost, postupné osvojování si hudebních pojmů a další hudební činnosti. Také se žáci setkávají s notovým zápisem, pozorují grafický průběh melodie, odhalují kontrasty v hudbě** atd.

Učebnici Hudební výchova 2¹⁴² a 3¹⁴³ vydalo nakladatelství Nová škola – DUHA. K oběma učebnicím je k dispozici i audio verze, instrumentální doprovody písní. Učebnice na sebe navazují. Obě publikace jsou rozdělené do kapitol – podle kalendářních měsíců. Poslechové skladby nejsou nahrané na CD k učebnici, jak bývá obvyklé, nýbrž učitel přehrává ukázky z YouTube. Odkazy na jednotlivé skladby nalezne v souboru ke stažení na webových stránkách nakladatelství.

Žáci v **učebnici pro 2. ročník** provází kocour Mour. Žáci si hravou formou například osvojují znalosti z hudební nauky, zpívají písně, věnují se rytmickým a dechovým cvičením a poslouchají skladby. Jedná se **celkem o 12 poslechové skladeb** (viz Příloha 16). Z hudby klasické je to např. *Air ze Suity č. 3 D dur* – J. S. Bach, *Čtvero ročních dob, Podzim* – A. Vivaldi, z českých skladatelů zde figuruje B. Smetana, kdy žáci poslouchají ukázku z *Mé vlasti – Vltava* a další. Jako v jiných učebnicích se zde objevuje opět i I. Hurník, zde *Pohádka o rozkvetlé jabloni*.

Ve **3. ročníku** žáky učebnicí provází slavík Otík a mnohdy má tento průvodce motivační charakter. Žáci se v této učebnici setkávají dohromady s **16 poslechovémi skladbami** (viz Příloha 17), z velké části z hudby klasické. Stejně jako ve 2. třídě žáci poslouchají skladby od J. Pavlici a Hradišťana a B. Smetany. Ve 3. ročníku opakovaně zaznívá hudba od B. Smetany a A. Dvořáka.

Četnost výskytu skladatelů v učebnicích pro 2. a 3. ročník, které vydalo nakladatelství Nová škola – DUHA nalezneme v Příloze 22.

¹⁴¹ TAMTÉŽ, s. 56.

¹⁴² BAŘINKOVÁ, Jitka a Jitka MÁLKOVÁ. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy : vzdělávací obor: hudební výchova*. Brno: Nová škola - Duha, [2019].

¹⁴³ TOMKOVÁ, Marcela, Lenka ANDRÝSKOVÁ a Eva CHOMOUCKÁ. *Hudební výchova 3: Učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola - DUHA, 2020.

Výběr některých dalších **učebnic používaných v hodinách HV na 1. stupni ZŠ – bez doložky MŠMT**:

- My pozor dáme a posloucháme (autor: Jaroslav Herden) – nakladatelství Scienta
- Hravá hudební výchova 1¹⁴⁴, 2¹⁴⁵ (kolektiv autorů) – nakladatelství Taktik (publikace jsou momentálně ve schvalovacím řízení pro udělení doložky MŠMT)

Jaroslav Herden ve své učebnici pro žáky 1. stupně **My pozor dáme a posloucháme**¹⁴⁶ provází dítě světem hudby. Začíná a postupně také staví na elementárních zkušenostech dítěte. Herden respektuje didaktické zásady a obsah přizpůsobuje věkovým zvláštnostem žáka. **Využívá známé lidové písně, zvířata, hádanky, obrázky, nápodobu a mnoho dalších prvků poutavých pro dítě mladšího školního věku.** Na tuto knihu navazuje učebnice pro 2. stupeň a mají společnou metodickou příručku – **Hudba jako řeč**¹⁴⁷. V metodice najdeme náměty a příklady pro realizaci poslechu na 1. stupni ZŠ, ale i mnoho dalších informací týkajících se poslechu a práce s poslechovou skladbou.

Učebnice je rozdělena do pěti kapitol a v závěru obsahuje také slovníček pojmů, rejstřík skladatelů, seznam lidových písní, seznam poslechových skladeb a malý zpěvník lidových písní. První strany publikace věnuje autor i rodičům – Chvilky pro rodiče s dětmi. Dále jednotlivé kapitoly často uvádí krátký příběh či vyprávění pro navození atmosféry a zároveň slouží jako motivace. Následuje písnička, hádanka, úkol, zamyšlení.

V učebnici se žáci setkávají s celkem **30 poslechovými skladbami** (viz Příloha 18), z toho je zde **14 českých** (např. B. Smetana, A. Dvořák, opakovaně Z. Lukáš, B. Martinů) a **9 zahraničních skladatelů** (C. Debussy, C. Saint-Saëns, L. van Beethoven, W. A. Mozart, opakovaně M. Ravel aj.) – viz Příloha 23. Převažuje opět hudba klasická, ale nalezneme zde i písně (*Kuchyňská kapela* – O. Kvěch), úryvky z duchovní hudby (E. Pascha – *Vánoční mše, Benedictus*) a akustickou kompozici (*Malý příběh*). Motivací bývá například úvodní text (2. kapitola – poslechová skladba *Obrázky z výstavy* – M. P. Musorgskij),

¹⁴⁴ TAYLOR, Daniela, Božena KÜFHABEROVÁ, Jana HLAVOVÁ, Blanka KNOPOVÁ a Jana ANTOŇŮ. *Hravá hudební výchova 1: pro 1. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2020.

¹⁴⁵ TAYLOR, Daniela, Božena KÜFHABEROVÁ, Jiřina JIŘÍČKOVÁ, Hana HAVELKOVÁ, David TUREK, Jana HLAVOVÁ, Blanka KNOPOVÁ a Jana ANTOŇŮ. *Hravá hudební výchova 2: pro 2. ročník ZŠ*. Ilustroval Vendula HEGEROVÁ. Praha: Taktik, 2020.

¹⁴⁶ HERDEN, 1994.

¹⁴⁷ HERDEN, 1998.

písnička (3. kapitola – *Pes důstojný – Pejsek veselý* – S. Bodorová) nebo třeba pohádka (5. kapitola – *Popelčín ples na zámku* – B. Martinů).

Novinkou mezi učebnicemi hudební výchovy na trhu jsou učebnice **Hravá hudební výchova 1 a 2**, které vydalo nakladatelství **Taktik**. Jedná se o **pracovní učebnice**, ke kterým jsou opět velmi zdařile zpracované metodické příručky pro učitele a CD s nahrávkami. Metodická příručka nabízí učitelům strukturu pro jednotlivé hodiny a obsahuje i činnosti doplňkové. Nakladatelství už také připravuje i učebnici, pracovní sešit, metodickou příručku a CD s nahrávkami pro 3. ročník (dostupné v září 2021).¹⁴⁸

Tato pracovní učebnice obsahuje 15 kapitol zpracovaných **moderní a pro žáky poutavou formou do jednotlivých témat**. Nejsou opomenuté ani různé svátky (Mikuláš, Vánoce, Velikonoce). Publikací nás provází barevné piktogramy, ilustrace, fotografie a **celkově učebnice působí přehledně a moderně**.

Poslechové činnosti jsou v pracovních učebnicích dostatečně zastoupené. Žáci se věnují poslechu různých zvuků (např. dopravní prostředky, zvuky ve městě), poznávají podle zvuku hudební nástroje v poslechové skladbě, které nástroje ve skladbě hrály a nehrály atd. V pracovní učebnici pro 1. ročník se žáci hned v první kapitole setkávají s W. A. Mozartem a jeho *Tureckým pochodem*. Žáci mají za úkol poznat hudební nástroj, který v ukázce slyšeli a povídají si o něm. V následující hodině hudební výchovy se **ke skladbě podle metodické příručky vracejí a poslouchají ji znovu**.

Na dostupném trhu najdeme širokou škálu učebnic, pracovních sešitů, pracovních listů a doplňků pro výuku hudební výchovy na 1. stupni. My jsme si představili jen některé z nich. **Souhrnně můžeme konstatovat, že ve všech zmíněných učebnicích se setkáme s poslechem skladeb a jejich začlenění do učebnic hudební výchovy zde hraje důležitou roli. V drtivé většině publikací se se skladbou dále vhodně pracuje a je jí věnován dostatečný prostor, jinde je občas jen předložena jako návrh na poslech a s metodikou jejího uvedení si musí učitel poradit sám.**

¹⁴⁸ Hravá hudební výchova. *Etaktik.cz* [online]. [cit. 2021-4-5]. Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/ucebnice-a-pracovni-sesity/1-stupen-zs/hrava-hudebni-vychova/>

Skladby v učebnicích nejsou řazené chronologicky. Jsou vybírané s ohledem na náročnost pro určitou věkovou skupinu a často také s ohledem na probírané téma a tak, aby skladby byly pro žáky zajímavé a přitažlivé.

Souhrnně lze konstatovat, že **učebnice** v hudební výchově na 1. stupni **má své cenné místo i v oblasti práce s poslechovou skladbou**. Kromě učebnic pak může učitel v hodinách využívat také knihy pro děti s hudební tematikou, hudební pohádky, básničky, opery určené dětem¹⁴⁹ (např. animované opery) a jiné hudební materiály¹⁵⁰. Dnes jsou běžně dostupné i interaktivní programy, a to jak přímo připravené k učebnicím, tak i s ní nesouvisející. V současné době učitelé jistě vítají možnost a dostupnost různých hudebních programů, aplikací, interaktivních doplňků či webových stránek, webových blogů¹⁵¹ atd. Samozřejmě další výhodou dnešní doby je dostupnost většiny hudebních skladeb a písní na internetu. Naopak nevýhodou může být, že na internetu nalezneme hudební skladby též nekvalitního provedení. Je tedy na učiteli, aby konkrétní hudební nahrávku důkladně vybral. Další možností, jak žákům zajímavou formou představit některá hudební díla je návštěva koncertu v rámci výuky.

---

¹⁴⁹ Například pořad České televize na „Děčku“ Opera nás baví. Jednotlivé díly dostupné na <https://decko.ceskatelevize.cz/opera-nas-bavi>

¹⁵⁰ Například Ilja Hurník – Umění poslouchat

¹⁵¹ Z webových blogů v souvislosti s tématem práce s poslechovými skladbami můžeme zmínit velmi zdařilý blog Jak na hudebku (autorkou je Lenka Pobudová). Je plný nápadů a inspirace na aktivní poslech, práci s poslechovou skladbou a další aktivity v hudební výchově. Dostupný na: <http://jahnahudebku.blogspot.com/>.

6 MODELOVÉ LEKCE

V této části diplomové práce jsem **poznatky z teoretické části využila k praktickému předvedení práce s poslechovou skladbou**. Představím **tři autorské modelové lekce, v nichž vyjdu z teorie a poukáži na to, jak lze s poslechovou skladbou na 1. stupni ZŠ pracovat v praxi**.

Lekce byly do značné míry ovlivněny mimořádnými opatřeními Ministerstva zdravotnictví České republiky (dále jen MZČR) proti šíření epidemie COVID-19¹⁵². Kromě nutnosti zakrytí dýchacích cest i během výuky je v současné době zákaz zpěvu při prezenční výuce, což mělo vliv jak na tvorbu přípravy na danou lekci, tak i na její samotný průběh.

Praktická část výuky byla realizována na 3. základní škole v Chebu¹⁵³, kde nyní působím, během dubna 2021 v počtu celkem 3 vyučovacích hodin. Momentálně jsem třídní učitelka žáků 4. ročníku a zároveň v této třídě učím hudební výchovu. Proto jsou dvě modelové lekce ze tří zaměřeny právě na tento ročník. V této třídě je celkem 17 žáků, z toho se 1 žákyně se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělává podle individuálního vzdělávacího plánu. Jednu poslechovou hodinu jsem stihla připravit a zrealizovat ještě před zahájením distanční výuky a zákazem zpěvu, tudíž jsou v ní zahrnuté i vokální činnosti. Tato lekce byla realizována ve 2. ročníku, který navštěvuje celkem 23 žáků.

Pro všechny tři modelové lekce jsem využila skladby vyhovující požadavkům na poslechovou skladbu pro danou věkovou kategorii. Skladby jsem také vybírala se záměrem zaujmout žáky a připravit podmínky, prostředky a prostředí pro aktivní poslech.

V následujících podkapitolách tedy uvádím vždy svoji přípravu na modelovou lekci pro danou třídu i s metodickými poznámkami. Příprava obsahuje důležité informace k organizaci lekce (ročník, počet žáků, časová dotace, pomůcky atd.), cíle, které naplňují očekávané výstupy z RVP ZV, vybranou poslechovou skladbu, na níž bude lekce postavená a konkrétní metodický postup při práci s ní. Na závěr každé odučené přípravy jsem věnovala prostor reflexi, kde **hodnotím a popisuji, jak v praxi lekce probíhala a zda proběhla podle připraveného plánu**.

¹⁵² Více informací na <https://koronavirus.mzcr.cz/category/mimoradna-opatreni/>

¹⁵³ Více informací na <https://www.3zscheb.cz/>

6.1 PŘÍPRAVA NA PRVNÍ MODELOVOU LEKCI

Ročník: 4.

Počet žáků: 17

Časová dotace: 1 vyučovací hodina (45 minut)

Očekávaný výstup (z RVP ZV):

- HV-5-1-06 – žák rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metroritmické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny

Cíle:

- žák na základně intuitivního poslechu podle svých možností slovně (i částečně písemně) interpretuje poslechovou skladbu, popíše své emoce a představy
- žák pozorně sleduje tok melodie a dokáže vybrat vhodný grafický záznam pro slyšenou melodii

Klíčové kompetence (z RVP ZV):

- kompetence komunikativní - formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu

Typ hodiny: poslechová

Poslechová skladba: Akvárium (Karneval zvířat) – Camille Saint-Saëns

Organizační forma výuky: frontální

Metody: rozhovor, pozorování

Pomůcky: klavír, psací potřeby, tabule, pracovní list (na počet žáků) – viz Příloha 24, počítač s přístupem na internet, projektor nebo interaktivní tabule (s reproduktory), vytištěné pohádkové postavy a hudební nástroje (z videa – musicograma), ozvučná dřívka (popř. bubínky)

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova (kresba)

Postup:**1. Zahájení hodiny** 2 minuty

- Pozdrav
- Učitelka (dále jen uč.) sdělí žákům cíl hodiny

„Děti, v dnešní hodině budeme poslouchat skladbu jednoho významného hudebního skladatele a zaměříme se na melodii této skladby. Zpívat bohužel nemůžeme, tak než budeme poslouchat skladbu, zkusíme si alespoň vyluštit písničkové hádanky. Budu hrát melodii známé písně a vy se pokusíte uhodnout její název. Kdo písničku pozná, přihlásí se.“

2. Písničkové hádanky 3 minuty

- Uč. hraje na klavír různé žákům známé písně, žáci podle melodie hádají její název. Nejdříve volí uč. začátky jednotlivých písní, pak hraje i úryvky například ze závěru písně.
- 5 – 7 úryvků, např. Beskyde, Beskyde, Ten chlumecký zámek, Vyletěla holubička, Ach, synku, synku, Cvrček houslista, Okoř, Stará archa
- Shrnutí, pochvala

3. Poslech a práce s poslechovou skladbou

- **Motivace** 2 minuty

- Rozdání pracovních listů
- Vzhledem k tomu, že se jedná o intuitivní poslech, tak uč. v tomto případě záměrně neříká název skladby, nesděljuje ani jiné bližší informace.
- Pokyny k pracovnímu listu (dále také jen PL) – Učitelka uvede skladbu pouze krátkou informací o skladateli: „Za chvíli pustím hudební nahrávku od skladatele, který se jmenuje Camille Saint-Saëns. Uhodnete podle jeho jména, odkud asi pocházel? (Francie). Vezmi si pracovní list, napiš své jméno a dnešní datum. Opiš si jméno skladatele z tabule do PL a dej si ho zatím stranou, budeme ho potřebovat za chvíli.“ (v PL – „Hudební skladba:“ – zůstává zatím prázdné)

- Uč. žáky upozorní, že skladba zazní až do naprostého ticha. Doporučí pohodlně se usadit, třeba i zavřít si oči a vyzve žáky, aby vnímali hudební skladbu, své emoce a představy.

- **První poslech** 3 minuty
  - Uč. pouští skladbu Akvárium:
<https://www.youtube.com/watch?v=XCBDIC0N8Rc>¹⁵⁴
  - Žáci poslouchají celou skladbu (skladba trvá 2 minuty a 22 vteřin).

- **Analýza skladby** 10 minut
  - Po vyslechnutí skladby dá uč. pokyn, aby si žáci připravili před sebe pracovní list a psací potřeby. Žáci věnují pozornost pracovnímu listu, učitelka čte zadání úkolu a) a nechává žákům čas, aby zapsali svoji odpověď. Stejně tak postupují i u úkolů b), c), d)
  - Následuje rozhovor, kdy učitelka vyvolává dobrovolníky, kteří se chtějí se třídou podělit o svoje odpovědi zapsané v PL. Společně projdou otázky a odpovědi.
  - Uč. reaguje na odpovědi žáků a ptá se na předem připravené otázky typu:
    - Proč myslíš, že ti skladba připomínala právě to?
    - Proč bys pojmenoval(a) skladbu právě takto?
    - Proč si myslíš, že se ke skladbě hodí právě tato barva?

- **PL – křížovka** 4 minuty
  - Křížovka: Učitelka vyzve žáky, aby si otočili PL na druhou stranu, kde je křížovka a řekne žákům, že když ji správně vyluští, v tajence jim vyjde název poslechové skladby. Název skladby si dopíše i na první stranu do úvodních informací. Žáci zkusí nejdříve samostatně vyluštít křížovku, pak společně s uč. projdou a zkontrolují, přijdou na název skladby.

¹⁵⁴ Saint-Saëns - The Carnival of the Animals - VII. Aquarium. *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=XCBDIC0N8Rc>

- Uč. žákům skladbu v krátkosti představí (je součástí suity Karneval zvířat, skladba Akvárium je sedmá v pořadí).

- **Druhý poslech + úkol**

6 minut

- Uč. žákům zadává úkol na druhý poslech:
  - „Poslechneme si skladbu podruhé. Pamatujete si, co to je melodie? (...) Teď zkuste při poslechu vnímat melodii skladby a pokuste se přijít na to, jak se na začátku skladby pohybuje a podle toho vyberte vhodný grafický záznam v PL. Pak se zaposlouchejte do skladby a zkuste si představit akvárium a přemýšlejte, proč skladatel skladbu pojmenoval právě tak.“
- Po druhém poslechu mají za úkol žáci vybrat a zakroužkovat, který grafický záznam by se k této melodii hodil. Po vyslechnutí skladby diskutují, kterou možnost a proč vybrali. Žáci se pokoušejí svými slovy nebo pohyby popsat tok melodie na začátku skladby.
- Uč. zahraje na klavír hlavní melodii (Obrázek 1) a ověří s žáky jejich odpovědi. Žáci mohou napodobovat melodii pohyby ruky nebo celým tělem (podřep – melodie klesá). Může se zeptat na doplňující otázky, např. „Kolikrát se opakuje tento motiv?“ – zahraje první dva takty

Obrázek 1 - úvodní melodická linka skladby Akvárium¹⁵⁵

- Poté se uč. ptá, proč asi skladatel pojmenoval skladbu právě takto a vede s žáky rozhovor.

¹⁵⁵ Zdroj – Obrázek 1: The Carnival of the Animals: VII. Aquarium. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Carnival_of_the_Animals#VII._Aquarium

- Uč. se ptá na otázky typu:
  - o Představili jste si při druhém poslechu akvárium?
  - o Jak vypadalo ve vašich představách?
  - o Proč skladatel vybral zrovna tyto hudební nástroje?
  - o Co vám při poslechu mohlo připomínat prostředí akvária?
  - o Kdybychom se ocitli v akváriu my, co bychom asi slyšeli za zvuky? Dokážeš tyto zvuky popsat?

- **Třetí poslech – musicograma** 4 minuty

- „Povídali jsme si o melodii a o tom, jak se ve skladbě Akvárium pohybuje. Pustíme si video, kde také zazní naše dnešní skladba. Ve videu pozorujte pohádkové postavy – vodní živočichy, určitě poznáte, ze které pohádky jsou. Každý tento vodní živočich představuje hudební nástroj – vidíte i na tabuli – a sledujte, jak nám napovídají pohyb melodie.“ – na tabuli jsou připnuté obrázky pohádkových postav a u nich nástroj, který ve videu představují
- Uč. pouští na počítači z Youtube ukázkou „musicograma“: <https://www.youtube.com/watch?v=j9y-x4V9m5I>¹⁵⁶

4. Vlny – instrumentální činnosti 4 minuty

- Propojení poslechové skladby s instrumentálními činnostmi, podle času i pohybovými činnostmi
- Rozdání ozvučných dřívěk (popř. bubínků)
- „Kde žijí ryby ve svém přirozeném prostředí? (...) Na moři i na přehradě nebo na řece můžeme pozorovat vlny. A i melodie dnešní skladby nám může připomínat vlny, třeba ty na moři. Uděláme vlnu hraním na ozvučná dřívka, využijeme dynamiku. Pojem dynamika už známe, pamatujete si, co znamená tato dynamická značka (uč. píše na tabuli p = piano = slabě)?“ Stejným

¹⁵⁶ Aquarium - Saint Saëns - Musicograma - 1080p. *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=j9y-x4V9m5I>

způsobem zopakují mf, f. „Budu vám rukou naznačovat dynamiku a vy podle tohoto bude hrát na nástroje.“ Pokusí se o „vlnu“ – p, mf, f, mf, p

5. Kresba

4 minuty

- Kresba akvária do PL podle vlastní fantazie, při kresbě může znít poslechová skladba.

6. Závěr hodiny

3 minuty

- Zhodnocení hodiny - uč. dá prostor žákům, aby mohli říci, co se jim na hodině nejvíc líbilo, případně co naopak ne. Žáci mohou ukázat spolužákům svoji kresbu a popsat ji.
- Hodnocení hodiny učitelkou – uč. pochválí žáky (kresba, aktivita)
- Učitelka zmíní další skladby z Karnevalu zvířat (např. Slon – žáci poslouchali v minulých ročnících)

7. Návrat ke skladbě v dalších hodinách

- V dalších hodinách hudební výchovy se ke skladbě vracíme.
- Tipy na další aktivity spojené s poslechovou skladbou:
- Další práce s hudební ukázkou na Youtube – musicograma (skládání obrázků pohádkových postav podle melodie)
- Propojení s instrumentálními a pohybovými činnostmi („Mexická vlna“, napodobování zvuků – co slyší ryby v akváriu)
- Propojení s vokálními činnostmi (zpěv motivů skladby)
- Propojení s výtvarnou výchovou nebo pracovními činnostmi – malba, kresba na téma voda nebo moře
- Propojení s matematikou – slovní úloha
- Sloh – vypravování na téma „Život v akváriu“
- Tvorba myšlenkové mapy (Akvárium)
- Brainstorming (Akvárium nebo téma „Moře“ atd.)

6.1.1 REFLEXE A POPIS PRŮBĚHU LEKCE

1. modelová lekce proběhla v hodině hudební výchovy v prvním týdnu prezenční výuky, po několika měsíční době distanční výuky. Žáci se dlouhou dobu neviděli a netrávili čas ve škole. **Po dlouhé době zažili opět hudební výchovu se svými spolužáky a svou učitelkou naživo.** Ač se žáci těšili na společně strávené chvíle při zpěvu oblíbených písní, nemohla jsem toto jejich očekávání naplnit. O to více jsem se snažila o navození příjemné atmosféry, a aby žáci chvíli nemysleli na dění kolem nás a vnímali přítomné okamžiky zpříjemněné kvalitní hudbou.

Lekce proběhla bez rušivých vlivů. Žáci se po dlouhé době výuky doma do školy těšili a **atmosféra ve třídě byla radostná, žáci byli přátelsky naladěni a připraveni s chutí spolupracovat.**

Ve 2. části lekce bylo cílem **upoutat pozornost žáků směrem k hudební výchově** (bez zpěvu), zároveň už **souvisí s cílem lekce – pozorné sledování melodie.** Žáci pohotově reagovali na slyšenou melodii a uváděli správné názvy známých písní. Tuto aktivitu žáci již znají z hodin hudební výchovy a pokaždé je upoutá.

3. část lekce tvořilo několik dílčích kroků **směřujících k aktivnímu poslechu a práci s poslechovou skladbou.** Před poslechem nebylo potřeba žáky dlouze usměřňovat, pouze dostali informaci, že hudba zazní až do úplného ticha. Žáci čekali na moment překvapení, až zazní skladba. Někteří si zavřeli oči nebo si lehli na lavici. Po prvním (intuitivním) poslechu jsem záměrně pár vteřin potichu počkala a zaznamenala jsem pár **spontánních pozitivních reakcí na slyšenou skladbu.** V této části modelové lekce žáci pracovali s pracovním listem. **Pracovní list jsem v této fázi využila ze tří důvodů:** abych měla odpovědi od žáků zaznamenané, aby žáci při ústní odpovědi na otázku nebyli ovlivněni ostatními názory spolužáků a aby se mohli vyjádřit všichni a časově nás to příliš zatížilo. Nejdříve tedy žáci odpověděli písemně a pak teprve slovně (dobrovolníci). **Odpovědi žáků jsou níže zpracované v tabulkách** (Tabulka 3 – 6). Tabulky je rozdělené podle jednotlivých úkolů či otázek v PL. Nad tabulkou je vždy uvedena otázka či úkol z PL. V tabulkách jsou v prvním sloupci jména žáků a ve druhém sloupci jejich odpovědi.

Na slovní odpovědi dobrovolníků jsem **reagovala připravenými otázkami a doptávala jsem se.** Asi dva žáci na mé doplňující otázky (např. Proč myslíš, že ti skladba připomínala právě to?) odpověděli: „*No, nevím, prostě jsem si to tak představil.*“ Ostatní naopak popsali své představy detailněji nebo svými slovy popsali, že jim danou představu evokuje melodie

společně s barvou znějících nástrojů. Často z žákovských odpovědí vyplynulo, že název skladby a představy s ní spojené se později promítají i do následující otázky c) – kterou barvu by ke skladbě přiřadili. U některých dívek se u otázky a) i b) objevil motiv princezny či tance. Častěji se pak u dívek i chlapců objevoval motiv tajemna nebo „jiného světa“. Podrobněji jsem se také doptávala Veroniky, která nám své představy více přiblížila slovy: „*Já jsem si představovala, že jsem v lese, tam jsem se ztratila a tekl tam potůček.*“ Ptala jsem se dál – co jí připomnělo zrovna les a potok. Její odpověď byla: „*No protože to znělo, jako kdyby tam tekla voda, zněl mi tak ten klavír.*“ Postupně jsme se dopátrali i „záhadného“ nástroje, který žákům připomínal velmi často triangel – zvonkohru (původně part pro skleněnou harmoniku).

Následovala křížovka a žáci jejím prostřednictvím úspěšně vyluštili název skladby. **S křížovkou si většina bez problémů poradila**, pár žáků si nemohlo vzpomenout na název malého nástroje příbuzného k příčné flétně – pikolu (ale pochopili, o který nástroj se jedná).

Na druhý poslech měli žáci zadaný úkol. Při poslechu a sledování melodie se někteří žáci pohybovali spontánně do rytmu skladby houpavými pohyby, někteří hned po prvních vteřinách kroužkovali odpověď v PL. Hlavní motiv skladby jsem pak žákům **hrála na klavír** a většina žáků se zapojila a napodobovala pohyby melodie (nezapojili se asi 3 stydliví žáci, kteří nevítají pozornost ostatních i v jiných aktivitách).

Po druhém poslechu žáci odpovídali na otázky, zda si při druhém poslechu dokázali představit akvárium. Všichni tázaní dobrovolníci odpověděli, že ano a své představy popsali. **Diskuzí nad jednotlivými interpretacemi skladby jsme se přirozeně dostali k odhalování hudebních vyjadřovacích prostředků.** Zde do diskuze přispívali především zvědaví aktivní žáci a žáci hrající na nějaký hudební nástroj.

Příjemným a poutavým zpestřením hodiny bylo pro žáky jednoznačně video **musicograma**. Žákům se video moc líbilo a žádali o opakované zhlédnutí. Vzhledem k časové tísní jsem jim slíbila, že tedy následující vyučovací hodinu (český jazyk – čtení) začneme tímto videem a pak se budeme věnovat čtení.

Ve 4. části modelové lekce jsme zkoušeli **napodobit vlny** dynamickou hrou na ozvučená dřívka a bubínky. Pokusili jsme se **napodobit vlnu podobnou grafickému záznamu melodie naší poslechové skladby a ještě variantu dvakrát obměnili**. V průběhu této činnosti **samotní žáci našli spontánně další obměnu**, která nebyla původně v plánu.

Podpořila jsem jejich nápad a zkusili jsme vlnu realizovat způsobem, že jsme si předem stanovili dynamickou linku (zapsali na tabuli) a každý žák zahrál na nástroj pouze jednou. Jeden začal a postupně se po jednom střídali, jak seděli za sebou. **Žáci přišli na to, že je potřeba spolupráce všech a dost záleží na hráči, který začíná**, aby ostatní mohli na dynamice ubírat nebo naopak přidávat.

Na 5. část nám zbylo méně času, než jsem v přípravě předpokládala, a chtěla jsem stihnout hodinu uzavřít. Žáci tedy měli na kresbu méně času. Někteří **projevili zájem o dokončení kresby** a později se k činnosti ještě vrátili o přestávce. Výběr tří žakovských prací (PL) je pro ukázkou v Příloze 25.

Cílem 6. části bylo zhodnotit s žáky modelovou lekci. Žáci již v předchozích částech projevili zaujetí poslechovou skladbou, což se nyní **v závěrečné reflexi potvrdilo.** Důkazem bylo i to, že po skončení hodiny někteří žáci opravdu dokreslovali akvárium v jejich PL. O přestávce za mnou také přišlo několik žáků a sdělovali mi ještě dodatečně, co se jim při dnešní hodině nejvíce líbilo.

Protože mě zajímala zpětná vazba žáků, **zpracovala jsem pro ně dotazník.** Dotazník žáci vyplňovali v následující hodině, protože v hodině hudební výchovy už na něj nezbyl čas, ale chtěla jsem, aby zážitek byl co nejčerstvější. Výsledky dotazníku jsem přidala do příloh – Příloha 26 a příkládám v Příloze 30 i výběr několika fotografií z průběhu lekce.

6.1.2 ODPOVĚDI ŽÁKŮ – PRACOVNÍ LIST (AKVÁRIUM)

Počet žáků: 16 (1 nepřítomna)

- a) Napiš, co sis při poslechu skladby představoval(a) nebo co ti skladba připomínala:

Tabulka 3 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol a)

Adam	„laboratoř“
Adéla	„princezna která tančila na louce“
Eliška	„Louku a tanec“
Jan	„svět snů, jinou planetu“
Julie	„temný les“
Justýna	„představovala jsem si prokletý zámek s prokletým pánem který litoval svého hříchu ale jednou se u toho zámku mladá a krásná žena a zamilovala se do něho a tím ho osvobodila.“
Karin	„Jak lucifer odpočívá s jeho oblíbenou hudbou.“

Lukáš	„ <i>Harry Potter</i> “
Magdaléna	„ <i>já sem si představovala že sem v jiném světě.</i> “
Michaela	Chyběla.
N.	„ <i>Představoval jsem si kouzelníka.</i> “
Oliver	„ <i>les který je v mlze a tmě</i> “
Robert	„ <i>představoval velký dům, připomínala mi trošku horor.</i> “
Sára	„ <i>Představovala jsem si nový svět, taky nějaký horor.</i> “
Vendula	„ <i>Představovala jsem si nějaký horor.</i> “
Veronika	„ <i>Představovala jsem si že jsem se ztratila v lese.</i> “
Vítek	„ <i>Já jsem si představoval že moje sestra Natka hraje na klavír. A taky Harryho Pottera... temný les.</i> “

b) Jak bys skladbu pojmenoval(a)?

Tabulka 4 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol b)

Adam	„ <i>louka</i> “
Adéla	„ <i>Princezna</i> “
Eliška	„ <i>Tanec na louce</i> “
Jan	„ <i>nevě světy</i> “ – pozn. autory: pravděpodobně myšleno nové světy
Julie	„ <i>sněhurka</i> “
Justýna	„ <i>hřích a láska</i> “
Karin	„ <i>V pekle</i> “
Lukáš	„ <i>jaro</i> “
Magdaléna	„ <i>Jiný svět</i> “
Michaela	Chyběla.
N.	„ <i>Tajemný čaroděj</i> “
Oliver	„ <i>Tmavý les</i> “
Robert	„ <i>velký dům</i> “
Sára	„ <i>nový svět, temný svět</i> “
Vendula	„ <i>Hororová skladba</i> “
Veronika	„ <i>Vodička v lese</i> “
Vítek	„ <i>temný les</i> “

c) Která barva by se ke skladbě hodila?

Tabulka 5 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol c)

Adam	„ <i>modra</i> “
Adéla	„ <i>černá a bílá</i> “
Eliška	„ <i>žlutá</i> “
Jan	„ <i>bílá</i> “
Julie	„ <i>oranžová, zelená, žlutá, modrá, šedá</i> “
Justýna	„ <i>černá a bílá</i> “

Karin	„červená, černá“
Lukáš	„zelená, červená, žlutá“
Magdaléna	„Šedá a modrá“
Michaela	Chyběla.
N.	„hnědá, černá“
Oliver	„černá tmavě zelená a šedá“
Robert	„černo bílá“
Sára	„barevná, černá“
Vendula	„šedivá a černá“
Veronika	„modrá“
Vítek	„šedá, černá, bílá, tmavě modrá“

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

Tabulka 6 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol d)

Adam	„klavír basa trijangl“
Adéla	„klavír, housle“
Eliška	„klavír, housle, flétna“
Jan	„klavír“
Julie	„housle, klavír, flétna, trijangl, basa“
Justýna	„klavír, housle, trijangl, a varhany“
Karin	„housle, klavír, trijangl“
Lukáš	„triangly, harfy“
Magdaléna	„klavír, housle, flétna, basa“
Michaela	Chyběla.
N.	„klavír, housle“
Oliver	„housle, basa, piano“
Robert	„klavír, housle“
Sára	„Klavír, basa, trijangl“
Vendula	„klavír, harfa, trijangl“
Veronika	„klavír, housle, flétna, “
Vítek	„klavír, housle, basa, trijangl, píšťala“

e) Který grafický záznam by se nejvíce hodil ke skladbě (k začátku)?

Z 16 přítomných žáků odpovědělo 14 možnost 3), 1 žák možnost 1) a 1 žákyně možnost 4).

6.2 PŘÍPRAVA NA DRUHOU MODELOVOU LEKCI

Ročník: 4.

Počet žáků: 17

Časová dotace: 1 vyučovací hodina (45 minut)

Očekávaný výstup (z RVP ZV):

- HV-5-1-03 žák využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní

Cíle:

- žák vyjádří své emoce a popíše své představy ze slyšené skladby, smysluplně je formuluje
- žák rozpozná ve skladbě určený motiv
- žák rozpozná díly skladby a reaguje na ně smluveným signálem, vybere hodící se zápis dílů skladby

Klíčové kompetence (z RVP ZV):

- K učení: operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- Kompetence komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu

Typ hodiny: poslechová

Poslechová skladba: Sergei Prokofiev - Romeo a Julie, Op. 64, Montekové a Kapuleti

Organizační forma výuky: frontální

Metody: rozhovor, vyprávění

Pomůcky: psací potřeby, tabule, pracovní list (na počet žáků) – viz Příloha 27, počítač s přístupem na internet, projektor nebo interaktivní tabule (s reproduktory), příčná flétna, hudební nástroje – bubínky, drhla, ozvučná dřívka

Postup:**1. Zahájení hodiny** 2 minuty

- Pozdrav
- Učitelka (dále jen uč.) sdělí žákům cíl hodiny (poslech, práce s poslechovou skladbou)

2. Pantomima – poznej písničku 4 minuty

- Žák beze slov předvádí známou písničku (její obsah), ostatní hádají její název

3. Poslech a práce s poslechovou skladbou

- **Motivace** 5 minut

- Rozdání pracovního listu (podpis, datum, žáci si po úvodních informacích o skladbě a skladateli opíší jméno skladatele a název skladby z tabule)
- Vyprávění učitelky o skladateli:

„Dnes si poslechneme hudební dílo skladatele Sergeje Prokofjeva. Uhádnete, ze které země asi pocházel? (narodil se na území dnešní Ukrajiny, ruská národnost) Už od dětství ho jeho matka učila na klavír a první skladbu složil už v pěti letech. Byl tedy výborný klavírista, dirigent, skladatel a procestoval hodně zemí. Napsal hodně orchestrálních skladeb, ale psal třeba i opery, balety a dokonce i filmovou hudbu. My si dnes poslechneme ukázkou skladby, kterou napsal k baletu Romeo a Julie. Zná někdo příběh Romea a Julie?“ Učitelka reaguje na odpovědi žáků a stručně popíše příběh: „V italském městě Veroně žili rody Montekové a Kapuleti, kteří mezi sebou měli spory. Hlavní postavou je Julie, mladá dívka z rodu Kapuletů a Romeo, mladý muž z rodu Monteků. Více zatím prozrazovat nebudeme. Představte si, že se teď ocitneme u Kapuletů na zámku, kde zrovna probíhá ples. Skladba, kterou si teď pustíme, se jmenuje Montekové a Kapuleti, podle zmíněných rodů. Pohodlně se posaďte a poslechneme si ji.“

- **První poslech** 4 minuty
  - Až bude ve třídě naprosté ticho, učitelka pouští celou hudební ukázkou na YouTube (tato nahrávka trvá 4 minuty):
  - <https://www.youtube.com/watch?v=0VUQ2nl9JZs>¹⁵⁷

- **Analýza skladby** 8 minut
  - Práce s pracovním listem – úkol a) až d) – po poslechu uč. nebo vybraný žák přečte zadání, pak žáci samostatně písemně odpoví. Poté dobrovolníci sdělují své odpovědi, diskutují nad otázkami ke skladbě.
  - Učitelka reaguje na odpovědi žáků a ptá se na otázky typu:
    - Proč si myslíš, že na tebe působila skladba právě takto?
    - Proč jsi vybral ke skladbě právě tuto barvu? Proč by se ke skladbě hodila?
    - Proč bys řekl(a), že je tam zrovna taková nálada?
    - Je to skladba vokální/instrumentální/vokálně instrumentální?

- **Druhý poslech + úkol** 12 minut
  - Před druhým poslechem učitelka zadá a vysvětlí žákům úkoly:
    - „Poslechneme si znovu hudební skladbu Montekové a Kapuleti. Už jsme si říkali, že některé skladby můžeme rozdělit na části, říká se jim díly. I tato skladba má díly. Začíná dílem A. Budete mít teď za úkol poslouchat a v tichosti zvednout ruku, až podle vás začne další díl – díl B. V pracovním listě se máme v úkolu e) pokusit zjistit, který zápis ke skladbě patří. Během poslechu se tedy pokuste na to zaměřit a zakroužkujte vaši odpověď v PL.“
  - Poslech + reakce žáků při poslechu – díl B

¹⁵⁷ Sergei Prokofiev - Romeo and Juliet, Op. 64, Montagus and Capulets. *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0VUQ2nl9JZs>

- Po poslechu učitelka nebo dobrovolník popíše, kdy začíná díl B (začíná sólo v příčné flétně), uč. se pak ptá, kterou odpověď vybrali v úkolu e), řeknou si správnou odpověď (uč. případně popíše momenty, kde se díly střídají)
- Poté uč. zadá úkol f) – přečte zadání, žáci si prohlédnou notový zápis, uč. se zeptá, zda melodie klesá nebo stoupá, co znamená značka *p* pod notovou osnovou, poté pustí žákům tento motiv, aby ho slyšeli (**já jsem využila svoji dovednost hry na příčnou flétnu, která hraje tento motiv, a žákům motiv na flétnu zahrála**)
- Poslech části B, žáci poslouchají a mají za úkol spočítat, kolikrát flétna zahraje daný motiv
- Po poslechu zkontrolují správnou odpověď (8)

4. Instrumentální doprovod poslechové skladby (části A)

7 minut

- Uč. má připravené dostupné hudební nástroje pro žáky (Orffovy nástroje), připomene žákům „začátek“ skladby – díl A
- Uč. se ptá: „Které nástroje byste vybrali, kdybychom měli skladbu doprovodit a vybrat z těchto nástrojů? Který nástroj by mohl představovat burácivou první dobu, kterou hrají ve skladbě například basy a tuby? Který nástroj byste vybrali zase pro druhou lehkou dobu, ve které znějí například cello nebo violy? A pro melodii, která zní v houslích?“ Při odpovědích na tyto otázky učitelka rovnou rozdává nástroje:
  - První (těžká) doba = bubínek
  - Druhá (lehká) doba = drhlo
  - Melodie v houslích = ozvučná dřívka
- Učitelka má pro žáky připravenou vizuální oporu na tabuli – Obrázek 2 (= obrázky nástrojů, jak budou hrát po sobě)

Obrázek 2 - Instrumentální doprovod poslechové skladby – vizuální opora pro žáky¹⁵⁸

- Návčik doprovodu po jednotlivých skupinách (bubínky, pak drhla, pak dřívka) – skupina žáků doprovázejících na dřívka bude hrát na každou dobu, protože v melodii houslí je náročný tečkovaný rytmus a žáci si ho během dvou vyslechnutí skladby dostatečně neosvojí)
- Pokus o doprovod poslechové skladby (uč. pouští stejnou ukázkou, jako při prvním a druhém poslechu, po 40 sekundách postupně zvuk ztlumuje)
- Při samotném doprovodu znějící skladby uč. ukazuje rukou žákům obrázky nástrojů (pomoc – kdy a kdo hraje)
- Krátké zhodnocení této aktivity, pochvala

5. Závěr hodiny

3

minuty

- Shrnutí hodiny, zhodnocení hodiny žáky – co se jim líbilo, co si zapamatovali, jak se jim líbila dnešní poslechová skladba, co by si chtěli zopakovat, poté zhodnotí učitelka – aktivita žáků, spolupráce, pochvala

¹⁵⁸ Zdroj – Obrázek 2: vlastní

6. Návraty ke skladbě

- Opakovaný poslech
- Opakovaný poslech v rámci „hudebních hádanek“
- Zdokonalování instrumentálního doprovodu
- Nácvič tečkovaného rytmu (melodie houslí ve skladbě)
- Balet – ukázka na YouTube z baletního představení
- Propojení s ČJ – bližší seznámení s příběhem Romea a Julie (přiměřeně k věku), charakteristika hlavních postav
- Propojení s vlastivědou (charakteristika doby – Romeo a Julie)

6.2.1 REFLEXE A POPIS PRŮBĚHU LEKCE

Tato modelová lekce byla zaměřena **na poslech a práci s poslechovou skladbou Montekové a Kapuleti**. Proběhla podle plánu, stihli jsme zrealizovat všechny připravené činnosti, ale dokáží si představit, že bychom se práci s touto skladbou věnovali v delším časovém horizontu, např. v delším výukovém bloku, to ovšem momentálně nebylo možné. Celkově ale lekce proběhla bez problémů, žáci byli aktivní a projevovali zájem o činnosti.

Tím, že jsem ve třídě v tento den učila i předchozí vyučovací hodinu, tak začátek hodiny proběhl plynule, bez rušivých vlivů. **Ve 2. části** přípravy jsme se vzhledem k zákazu zpěvu **věnovali písni, ale jiným způsobem**, žák nebo skupinka žáků beze slov předváděla písně a ostatní hádali jejich názvy. **Od žáků byl požadavek**, zda bychom mohli písně třeba nakreslit, vyhovila jsem. **Žáci tedy sami navrhli obměnu aktivity**. Žáky pantomima a kreslení bavilo, nenásilnou a zábavnou formou přesunuli svůj střed zájmu od přestávky a předchozích vyučovacích předmětů k hudební výchově. Kvůli časovému omezení jsme pak přešli k hlavní části hodiny.

Ve 3. části při motivačním vyprávění o skladateli a poslechové skladbě jsem se nedržela úplně striktně přípravy, zkrátila jsem své vyprávění a spíše jsem reagovala na žáky, jejich postřehy a snažila se je zaujmout. Asi 4 žáci se přihlásili, že příběh Romea a Julie znají, což se později projevilo i u některých odpovědí v PL (Srov. podkap. 6.2.3 – Tabulka 7 – 10). Dalších 7 žáků o příběhu slyšelo, ale neznalo detaily.

Poté jsem **pustila poprvé nahrávku a pozorovala jsem spontánní reakce žáků**. Někteří se snažili hudbu napodobit drobnými pohyby či napodobovali hru na hudební nástroje, někteří poslouchali skladbu se zavřenýma očima. Po poslechu jsme odpovídali na otázky v PL. Práci v PL jsem slovně doprovázela. Po zaznamenání odpovědí v PL jsme o nich hovořili, kdo chtěl, mohl svoji odpověď prezentovat a **na odpovědi žáků jsem reagovala připravenými i dalšími otázkami**. Výběr tří žakovských prací (PL) přikládám do Přílohy 28.

Před druhým poslechem jsem zadala žákům úkol, nejdříve měli žáci během poslechu reagovat na začátek části B zvednutím ruky. Asi 2 žáci nejistě zvedli ruku dříve a další 3 žáci se k nim přidali, já jsem zatím nereagovala a jen žáky pozorovala. **Když opravdu začala část B, tak žáci hromadně s jistotou zvedli ruce**. Zaslechla jsem i poznámku jednoho žáka: „*Jo, tak ted' je to ono!*“. Po poslechu žáci opět zaznamenali odpověď do PL a poté jsme si společně řekli správnou odpověď a vysvětlili. Poté jsem se žáků ptala, který nástroj zazněl sólově v části B. **Žáci reagovali správně – příčná flétna**. Daný motiv jsem žákům na **příčnou flétnu zahrála, žáci s úžasem požadovali opakování, a abych hrála skladbu dál**. Zahrála jsem znovu daný motiv a pár taktů flétnového partu dál. Pak jsem pustila část B a žáci počítali, kolikrát zazní daný motiv flétny. Až na 2 žáky všichni odpověděli správně. Chvíli jsme věnovali diskuzi o části B – **řešili jsme kontrast části A a B a co má tato část a tento kontrast představovat**. U některých žákyň jsem vyzorovala soucit s Julií a projevíly i strach o ni.

Plynule jsem navázala na **4. část** a pokusili jsme se o **doprovod poslechové skladby na vybrané nástroje**. Tato část lekce **žáky velmi bavila a zaujala je**. Možnost hrát na hudební nástroje je pro žáky vždy příjemným zpestřením. Skladbu jsme stihli doprovodit pouze jednou, ale mohu říci, že se doprovod povedl. Kdybychom měli více času, zkoušela bych s žáky na tyto nástroje i tečkovaný rytmus (ve skladbě v houslích).

V 5. části jsme společně shrnuli dnešní hodinu, žáci měli možnost říci, co se jim nejvíce líbilo, popřípadě nelíbilo. Pro záznam reflektujících odpovědí od žáků jsem pro ně vytvořila **jednoduchý krátký dotazník**, odpovědi na něj jsou v Příloze 29 a v Příloze 30 jsou některé fotografie z průběhu lekce.

6.2.2 ODPOVĚDI ŽÁKŮ – PRACOVNÍ LIST (MONTEKOVÉ A KAPULETI)

Počet žáků: 16 (1 nepřítomen)

a) Napiš, jak na tebe skladba působila. Jaká podle tebe skladba je?

Tabulka 7 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol a)

Adam	„rychlá a potom pomalá“
Adéla	„je zajímavá, je jako bouřka“
Eliška	„je veselá ale i smutná“
Jan	„rychlá a zajímavá“
Julie	„Veselá, připomínala mi sněžurku a medvěda kterej hledá les.“
Justýna	„že se někdo bojí“
Karin	„No chvílku smutná a pak byla taková rozčilená a zase velice smutná.“
Lukáš	„smutná a pomalá“
Magdaléna	„V hlavě sem si představovala že někdo tancuje nějaký moderní tanec. A pak přišla Julie.“
Michaela	„byla pěkná a docela rychlá“
N.	„Bylo to strašidelné.“
Oliver	„vážná, veselá“
Robert	Chyběl.
Sára	„Zajímavá, pátrací“
Vendula	„Připomínala mi nějakou bouřku na oceánu a v tom nějaký piráti válčí a pak to celé přestalo.“
Veronika	„Honilo se mi hlavou že Julie furt utíká protože nechce se vdávat. Mě přide že byla taková jemná.“
Vítek	„rychlá a smutná, připomínala mi moře s velkýma vlnama a v bouři na konci jako jezírko.“

b) Která barva by se ke skladbě hodila?

Tabulka 8 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol b)

Adam	„modrá“
Adéla	„bílá, šedá“
Eliška	„červená i žlutá“
Jan	„rudá a modrá“
Julie	„zelenou, šedá, bílá“
Justýna	„červená, černá a bílá“
Karin	„šedá“
Lukáš	„černá, bílá“
Magdaléna	„fialová a šedá“
Michaela	„černá, bílá“

N.	„ <i>hnědá, černá, červená</i> “
Oliver	„ <i>červená</i> “
Robert	Chyběl.
Sára	„ <i>černá</i> “
Vendula	„ <i>tmavě modrá, černá</i> “
Veronika	„ <i>tmavě modrá a bílá</i> “
Vítek	„ <i>modrá</i> “

c) Co si myslíš, že se na plesu děje? Jaká tam panuje asi nálada?

Tabulka 9 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol c)

Adam	„ <i>smutná</i> “
Adéla	„ <i>Panuje tam zlost, smutek</i> “
Eliška	„ <i>No taková všelijaká</i> “
Jan	„ <i>divná nebo smutná nálada</i> “
Julie	„ <i>byla tam hádka nebo něco</i> “
Justýna	„ <i>nechce si vzít ženicha</i> “
Karin	„ <i>Že přišel ten její ženich a musela s ním tancovat, ale pak rychle zdrhla, ale on jí zase našel.</i> “
Lukáš	„ <i>pohřeb nebo poprava. nálada smutná</i> “
Magdaléna	„ <i>že se pohádaly. A zvláštní nálada.</i> “
Michaela	„ <i>nálada taková zlá a pak hodná</i> “
Naweed	„ <i>na plesu neměli dobrou náladu, ale pak asi jo</i> “
Oliver	„ <i>hádka, naštvaná</i> “
Robert	Chyběl.
Sára	„ <i>je tam zvláštní nálada, docela naštvaná</i> “
Vendula	„ <i>noo jsou tam všichni naštvaný a třeba se tam i nějak nahání</i> “
Veronika	„ <i>že všichni tancují, a byla tam taková smutná nálada.</i> “
Vítek	„ <i>odvážná nálada zmatená</i> “

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

Tabulka 10 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol d)

Adam	„ <i>trumpeta, buben</i> “
Adéla	„ <i>basa, trumpeta, flétna, housle</i> “
Eliška	„ <i>housle, flétna, bicí, buben, pozoun</i> “
Jan	„ <i>flétna, lesní roh, housle</i> “
Julie	„ <i>housle, trumpeta, buben, triangel, harfa, příčná flétna</i> “
Justýna	„ <i>basa, housle, pozoun, flétna</i> “
Karin	„ <i>píšťala, housle, basa</i> “

Lukáš	„ <i>housle, flétny, basy</i> “
Magdaléna	„ <i>housle, basa, bubny a ještě příčná flétna</i> “
Michaela	„ <i>trumpeta, flétna, housle, klavír</i> “
N.	„ <i>housle, basa, trumpeta</i> “
Oliver	„ <i>housle, pozoun, flétna, buben, kontrabasy</i> “
Robert	Chyběl.
Sára	„ <i>flétna</i> “
Vendula	„ <i>trumpeta, basa, housle, klavír</i> “
Veronika	„ <i>příčná flétna, pozoun, trubka, klavír, housle</i> “
Vítek	„ <i>housle, basa, p. flétna, pozoun, trubka</i> “

e) Kdybychom skladbu chtěli rozčlenit na díly, který zápis by se k ní nejvíce hodil?

- 11 žáků vybralo možnost 2. A B A
- 4 žáci vybrali možnost 3. A B C
- 1 žák zakroužkoval všechny možnosti

f) Kolikrát zazněl v části B motiv flétny?

- 14 žáků zakroužkovalo „8“
- 1 žákyně zakroužkovala „9“
- 1 žák zakroužkoval „6“

6.3 PŘÍPRAVA NA TŘETÍ MODELOVOU LEKCI

Téma hodiny: V ZOO

Ročník: 2. ročník

Počet žáků: 23

Výchovné a vzdělávací cíle:

- Žák naslouchá hudbě a aktivně ji vnímá, žák vyjadřuje slovně a pohybem náladu a charakter hudby
- žák podle zvuku pozná znějící hudební nástroje (klavír, kontrabas), pozná a pojmenuje je i na obrázku

Typ hodiny: motivační, poslechová hodina

Organizační forma výuky: frontální

Metody: řízený rozhovor

Klíčové kompetence: k učení, komunikační, občanské

Pomůcky: klavír, noty (rozezpívání, píseň Pět minut v Africe), psací potřeby, čisté papíry, hudební nahrávka poslechové skladby (CD nebo na YouTube - <https://www.youtube.com/watch?v=f1nVDoCnsNk>¹⁵⁹), přehrávač CD nebo počítač s reproduktory, rolničky, ozvučná dřívka, triangl, bubínek, činely

CD k učebnici LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-028-5.

Poslechová skladba: Camille Saint Saëns - Karneval zvířat – Slon

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova (kresba)

Postup:

1. Úvod hodiny	2 minuty
- Pozdrav, úvod do hodiny, cíl hodiny	

¹⁵⁹ Saint Saens: Carnival of the Animals~L'Elephant (The Elephant). *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=f1nVDoCnsNk>

2. Přípravná cvičení

- Motivace 2 minuty

- řízený rozhovor: „Byli jste už někdy v zoologické zahradě? Představte si, že existují hudební skladby, ve kterých se skrývají různá zvířátka, později si jednu z nich poslechneme a zkusíme uhodnout, které zvířátko to je.“

- Rytmická cvičení 2 minuty

- Hra „Na ozvěnu“ – učitel vytleská jednoduchý rytmus, žáci opakují
- Můžeme využít i hudební nástroje
- Vymýšlet rytmus mohou i žáci (žák – ostatní opakují)

- Hlasová a pěvecká cvičení 5 minut

- Napodobujeme zvuky zvířat
- Rozezpívání – Obrázek 3

1 mu - a - u - a - u (e,i)
mu - o - u - o - u
ju - o - a - e - y
zi - e - a - o - u
mu - o - a - e - y
my - e - a - o - u

2 1. ju - - o - - y
a - - e - - y
2. my - - e - - y
a - - o - - u

4 ma ma ma ma ma ma ma

6 ma ma ma ma ma ma ma

Obrázek 3 – rozezpívání¹⁶⁰

¹⁶⁰ Zdroj obrázku: Rozezpívání: Cvičení na uvolnění brady. ANIMATA [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z: <https://www.animata.cz/index.php/jak-pracujeme/rozezpivani>

2. Práce s písní, vokální činnosti

5 minut

- S žáky si zazpíváme píseň, která tematicky souvisí s poslechovou ukázkou hodiny – Pět minut v Africe – Obrázek 4. Žáci píseň předem znají a umí ji zazpívat. Učitelka doprovází na klavír a zpívá.

PĚT MINUT V AFRICE

Čary, máry ententýky, poletíme do Afriky.

Přidržte si čepice, hop! – a už jsme v Africe.

Lvice a lvi pod palmami
hrozitánsky špulí tlamy.
Loví myši v oáze,
přibývají na váze.

Pštrosi mají krásné peří
pyšně si ho nakadeří
Kýchneš-li však nablízku,
strčí hlavy do písku.

Paviáni křičí zdola :
„Žirafa, hej, hola, hola!
Jak se máš tam nahoře?
Dohlédneš až za moře?“

Sloni troubí na choboty
od pondělí do soboty
a pak zase pozpátku
od úterý do pátku.

Plameňáci purpuroví
na jezeře ryby loví.
Volavky a marabu
hrají si tam na babu.

Žirafa jen mhouří víčka,
ždouchá hlavou do sluníčka,
chodí k němu na táčky
okusuje obláčky.

Obrázek 4 - píseň Pět minut v Africe¹⁶¹

3. Práce s poslechovou skladbou, poslechové činnosti – postup:

• Motivace

1 minuta

- Řízený rozhovor před prvním poslechem:
- „Pamatujete si, která zvířata můžeme v zoo vidět?“
- „Které zvíře je vaše nejoblíbenější?“

¹⁶¹ Zdroj obrázku: Pět minut v Africe. *Pinterest* [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/482940760020569849/>

- **První poslech**

6 minut

- „Mám pro vás teď slibovanou hudební hádanku. Pustím vám skladbu a vy budete poslouchat a až nahrávka skončí, zkusíte mi říct, které zvířátko ze zoo vám připomínala.“
- Hudební ukázka: <https://www.youtube.com/watch?v=f1nVDoCnsNk>
- Po vyslechnutí nahrávky se učitelka zeptá na tipy žáků
- Učitelka reaguje na žáky a ptá se například:
  - Proč si myslíš, že by to mohlo být zrovna toto zvíře?
  - Co ti ve skladbě toto zvíře připomínalo?
- Pak podle reakcí žáků prozradí nebo jim potvrdí, o které zvíře se jedná

- **Druhý poslech**

10 minut

- Řízený rozhovor – „Poslechneme si skladbu znovu. Máte za úkol mi po skončení nahrávky říct, zda jste poznali, které hudební nástroje hráli ve skladbě. (kontrabas, klavír) Proč asi Camille Saint-Saëns zvolil pro tuto skladbu tyto nástroje? (...) Jak zní tyto nástroje? (...) Viděli jste je už někdy? (...) Ukažte, jak se hraje na kontrabas.“
- Učitelka má předem připravený výběr hudebních nástrojů na stole, postupně je dětem ukazuje a ptá se: „Kdybyste si měli vybrat jeden z těchto nástrojů, aby nejlépe napodobil a vystihl slona, který by to byl?“ (učitelka postupně ukazuje – rolničky, ozvučná dřívka, triangel, bubínek, činely) – učitelka se doptává – „Proč bys vybral zrovna tento nástroj? (...) Zkusíš na vybraný nástroj napodobit slona?“

- **Třetí poslech**

3 minuty

- Propojení s hudebně pohybovými činnostmi
- „Teď si ještě jednou pustíme skladbu a vy se pokuste hudbu doprovodit pohyby podle svých představ nebo zkusit sloní chůzi.“
- Učitelka reaguje na pohyby žáků a ptá se na otázky typu:
  - Proč jsi napodoboval slona právě takto?

- Jaký je slon? Jak vypadá? Proč asi chodí právě takto?

4. Kresba + poslech

6 minut

- Propojení s výtvarnými činnostmi
- Rozdání papírů
- „Děti, zkuste zakreslit slona a zachytit, jak slon chodí, nakreslete jeho pohyby, co slon asi ve skladbě dělal. Poslouchejte při tom hudební skladbu o něm, třeba vám napoví.“

5. Závěr

3 minuty

- Před koncem hodiny (3 minuty) si s žáky sedneme do kruhu (na koberci), shrneme a zhodnotíme společně celou hodinu. Učitel pokládá otázky typu:
  - Co se Vám dnes nejvíce líbilo?
  - Myslíte si, že se skladateli povedlo hudbou dobře slona vyjádřit?
  - Viděli jste někdy v zoo slona?

6. Návraty ke skladbě

- Opakovaný poslech v následujících hodinách
- Opakovaný poslech v rámci „hudebních hádanek“
- Zpěv tematicky blízkých písní
- Poslech dalších „zvířat“ z díla Karneval zvířat
- Tvorba myšlenkové mapy („obrázková“ myšlenková mapa)
- Propojení s českým jazykem (sloh) – popis zvířete

6.3.1 REFLEXE A POPIS PRŮBĚHU LEKCE

V této třídě učím **jen hudební výchovu**, nejsem tedy jejich třídní učitelka. Po příchodu do hodiny žáci nebyli úplně všichni vhodně připraveni na výuku (bylo to po velké přestávce). Po mém upozornění ale vše rychle napravili a zbytek hodiny **proběhl bez problému a s nadšením žáků**. Celá vyučovací jednotka byla zaměřená **na poslech a práci s poslechovou skladbou „Slon“**. Zvolená skladba byla pro žáky poutavá a zaujala je. **Na otázku, které zvíře skladba asi představuje, jsem zaznamenala tyto odpovědi:** opakovaně medvěd, lenochod, slon, panda. Název skladby, Slon, žáky motivoval ke spontánnímu vyprávění zážitků – kdy a kde slona viděli atd. Všichni žáci se do připravených úkolů a činností bez ostychu zapojili. **Po druhém poslechu měli žáci určit hudební nástroje, které ve skladbě slyšeli.** Nejčastější odpovědí byl klavír, „basa“, což jsou správné odpovědi.

Žáky, podle jejich reakcí, velmi zaujal úkol, kdy měli **vybrat nástroj z výběru, který by nejvíce vystihoval slona**. Na tomto úkolu je pak **nejvíce bavilo předvádění slona s vybraným nástrojem**. Nejčastěji žáci vybírali **pro napodobení slona bubínek, ale i (2x) ozvučná dřívka**. Později žáci **doprovázeli skladbu pohybem**, asi na dvou žácích byl znát počáteční ostych, ale zapojili se všichni. Většina se **těžce houpala ze strany na stranu** a předváděla sloní chůzi a rukama chobot.

V závěru hodiny jsme si v kruhu povídali **a shrnuli dnešní hodinu**. Lekci bych celkově ohodnotila kladně a s tím, že cíle hodiny byly naplněny. Při závěrečné reflexi jsme také došli k závěru, že **skladatel vystihl slona výborně**. Jeden žák okomentoval skladbu a výběru nástrojů takto:

„... on ten slon je přeci velkej a těžkej a to je basa taky. A klavír je taky pěkně těžkej.“

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala **poslechovými skladbami a prací s nimi na 1. stupni ZŠ**. Při zpracování této práce jsem postupovala podle vytyčených cílů. Informace o zvoleném tématu jsem vyhledávala jak v uvedených oficiálních dokumentech pro základní školy, tak v odborné literatuře. Za stěžejní literaturu, která mi byla oporou při tvorbě této práce, považuji především *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I* od Jaromíra Synka a ze starší literatury to byla zejména *Didaktika hudební výchovy I* od Františka Sedláka a Rudolfa Siebra a další.

V první kapitole jsem nejdříve objasnila, **co se rozumí poslechovou skladbou** a posléze jsem hledala obecné souvislosti s tématem až po jednotlivé příklady poslechových skladeb. Při studiu kurikulárních dokumentů v kontextu s tématem jsem přímou zmínku o využití poslechových skladeb našla až v přidružených **Standardech pro základní vzdělávání**. **V těchto dokumentech se nikde neobjevuje seznam povinných či doporučených poslechových skladeb.**

Doporučené poslechové skladby jsem našla v učebnicích hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ. Konkrétní skladby tak vyjímám a uvádím na základě studia dostupných učebnic v 5. kapitole a v přílohové části.

V této práci jsem věnovala prostor **poslechovým činnostem v MŠ a především na ZŠ, neboť právě v nich se vědomá práce s poslechovou skladbou realizuje**. Snažila jsem se odpovědět na otázky kde, kdy, proč, jak a se kterými poslechovými skladbami je možné na tomto stupni vzdělávání pracovat. Zaměřila jsem se **na kritéria výběru skladby** a hledala jsem možnosti, **jak lze poslechovou skladbu na 1. stupni ZŠ uplatnit**. Podrobněji jsem se věnovala **poslechovým skladbám v dostupných učebnicích** a četnost výskytu skladatelů a uváděných skladeb jsem dokumentovala v přílohovém materiálu příslušnými tabulkami a grafy.

Za nejdůležitější část této práce považuji praktickou část. Jejím cílem bylo vytvořit tři modelové poslechové lekce, a tím v praxi uplatnit získané poznatky z části teoretické. Tento cíl jsem splnila. Modelové lekce jsem zrealizovala na škole v Chebu, kde nyní působím. Dvě lekce jsem odučila ve 4. ročníku a jednu ve 2. ročníku. Ve všech třech vyučovacích jednotkách jsem žákům představila poutavou formou **tři vybrané poslechové skladby – Akvárium, Montekové a Kapuleti, Slon**. Při jejich výběru pro modelové lekce jsem zohlednila požadavky kladené na poslechovou skladbu a snažila jsem se,

aby jejich výběr žáky oslovil a odpovídal po tematické i hudební stránce jejich věku. Prostřednictvím hudebních činností spojených s poslechem vybraných skladeb se tak žáci učili **aktivně vnímat a prožívat znějící hudbu a adekvátně dle zadání na ní reagovat pohybem, slovy, písemným vyjádřením i hrou na dětské hudební nástroje.** Při tomto plánovaném a promyšleném procesu si tak rozvíjeli hudební schopnosti, osvojovali některé dovednosti a získali nový estetický zážitek, který se také (nejen) v závěru každé lekce snažili popsat.

Podle mého názoru je **aktivní poslech hudebních skladeb důležitou a nedílnou součástí hudební výchovy.** Učitel by měl zařazovat systematickou práci s poslechovými skladbami v průběhu celé školní docházky. Žáci by se měli tak postupně učit chápat hudební řeč a vytvářet kladný vztah k hudbě a ke kultuře.

Tvorba diplomové práce mě **v oblasti poslechu velmi obohatila a motivovala k dalšímu využití nabytých poznatků v praxi.** Věřím, že cíle, vytyčené v úvodu diplomové práce, jsem splnila a že shromážděný materiál v této práci i zde uvedené zkušenosti z vlastní praxe pomohou najít cestu k poslechu hudby i dalším pedagogům hudební výchovy či jim mohou posloužit jako inspirace a dobrý příklad pro to, **jak pracovat s poslechovou skladbou v hudební výchově na 1. stupni ZŠ.**

RESUMÉ

Cílem diplomové práce bylo **poukázat na možnosti, které se nabízejí pedagogovi při práci s poslechovou skladbou** na 1. stupni ZŠ.

V teoretické části se její autorka zabývá oblastí poslechu v oficiálních školských dokumentech. Zde zjišťuje, zda jsou v nich uvedeny konkrétní poslechové skladby a je v nich poukázáno na práci s nimi. Dále charakterizuje poslechové činnosti a práci s poslechovými skladbami v MŠ a především na 1. stupni ZŠ. V následujících kapitolách se věnuje stanovení kritérií pro výběr poslechových skladeb na základě studia odborné literatury a uvedení konkrétního materiálu k poslechovým činnostem, jehož předkládají dostupné učebnice pro 1. stupeň ZŠ. **V následující praktické části představuje tři modelové lekce** s vlastním výběrem skladeb a činností s nimi spjatých, jejichž realizace úspěšně proběhla v praxi.

SUMMARY

The aim of the diploma thesis was **to point out the possibilities offered to the teacher when working with listening composition at the 1st stage of elementary school.**

In the theoretical part, its author deals with the area of listening in official school documents. Here he finds out whether specific listening compositions are listed here and work with them is pointed out. It also characterizes listening activities and work with listening compositions in kindergartens and especially at the 1st stage of elementary school. The following chapters are devoted to determining the criteria for the selection of listening compositions based on the study of professional literature and the introduction of specific material for listening activities, which is submitted by available textbooks for the 1st stage of elementary school. **In the following practical part, it presents three model lessons** with their own selection of compositions and activities related to them, the implementation of which was successfully completed in practice.

SEZNAM LITERATURY

BAŘINKOVÁ, Jitka a Jitka MÁLKOVÁ. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy : vzdělávací obor: hudební výchova*. Brno: Nová škola - Duha, [2019]. ISBN 978-80-88285-12-0.

HAVELKOVÁ, Karla a Blanka CHLÁDKOVÁ. *Didaktika hudební výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0865-2.

HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice : studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-522-X.

HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: o poslechu ve škole i doma : metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme, 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. Praha: Scientia, 1998. ISBN 80-7183-126-3.

HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 1. stupně zákl. školy : Kterak uši naladiti, aby se srdce radovalo*. Praha: Scientia, 1994. ISBN 80-85827-56-5.

HURNÍK, Lukáš. *Tajemství hudby: hudební nauka s nadhledem*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-278-6.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy*. 3. vyd. Brno: Nová škola, 2016. ISBN 978-80-7289-769-8.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1998. ISBN 80-85607-66-2.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 4: učebnice pro 4. ročník základní školy*. 4. vyd. Praha: Nová škola, 2016. ISBN 978-80-7289-797-1.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy*. 5. vyd. Praha: Nová škola, 2016. ISBN 978-80-7289-798-8.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Začínáme s hudební výchovou - 1. ročník: pracovní listy : prvotní hudební nauka s obrázky, zpěvník pro žáky 1. tříd i děti předškolního věku*. Čtvrté vydání. Ilustroval Květoslava MARKLOVÁ. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-827-5.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2002, 2005, 320 s. ISBN 80-903115-7-1.

LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy: doplňkový studijní materiál pro posluchače studia učitelství 1. stupně základní škol*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-108-8.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-009-9.

- LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7.
- LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-045-5.
- LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti*. Dotisk 2. vyd. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7.
- LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-028-5.
- LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-050-1.
- LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: [zpracováno podle osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-047-1.
- MAZUR, Pavel. *Hudební činnosti žáků na základní škole: určeno pro posl. pedagog. fak. interního, dálkového i postgraduálního studia*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1984.
- PÁNKOVÁ, Jarmila, Lenka POBUDOVÁ, Lenka POSPÍŠILOVÁ, Ludmila ROUBOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ a Alena TICHÁ. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Eva SÝKOROVÁ. Plzeň: Fraus, 2015-. ISBN 978-80-7489-250-9.
- PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0365-9.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 14-440-88.
- SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0964-x.
- TOMKOVÁ, Marcela, Lenka ANDRÝSKOVÁ a Eva CHOMOUCKÁ. *Hudební výchova 3: Učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola - DUHA, 2020. ISBN 978-80-88285-36-6.
- VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-156-2.

Internetové zdroje

Aquarium - Saint Saëns - Musicograma - 1080p. *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=j9y-x4V9m5I>

Camille Saint-Saëns. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-4-4]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Camille_Saint-Sa%C3%ABns

Hravá hudební výchova. *Etaktik.cz* [online]. [cit. 2021-4-5]. Dostupné z:

<https://www.etaktik.cz/ucebnice-a-pracovni-sesity/1-stupen-zs/hrava-hudebni-vychova/>

IVANCOVÁ, Vendula. *Poslechové činnosti v hudební výchově na 1. stupni základní školy* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2020-10-20]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ffqpuc/>.

Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Faculty of Education. Vedoucí práce Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.

LIŠKOVÁ, Štěpánka. ZČU PLZEŇ. *DIMŠ3: Poslechové činnosti v MŠ – obecné zásady při výběru skladeb* [online]. 2020. Plzeň [cit. 2021-02-10]. ESF projekt Západočeské univerzity v Plzni. Dostupné z: <https://phix.zcu.cz/moodle/mod/book/view.php?id=188875>

Motiv flétny: Montagues and Capulets - Prokofiev. *Muscore* [online]. [cit. 2021-4-4].

Dostupné z: <https://muscore.com/user/13976176/scores/4399261>

Pět minut v Africe. *Pinterest* [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z:

<https://cz.pinterest.com/pin/482940760020569849/>

POLEDŇÁK, Ivan. *Herden, Jaroslav* [online]. 19.1.2009 [cit. 2021-2-3]. Dostupné z:

https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8715

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43792/>

Rozezpívání: Cvičení na uvolnění brady. *ANIMATA* [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z:

<https://www.animata.cz/index.php/jak-pracujeme/rozezpivani>

S. Prokofjev: TARUSKIN, Richard. Sergey Prokofiev. *Britannica* [online]. [cit. 2021-4-4].

Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Sergey-Prokofiev>

Saint Saens: Carnival of the Animals~L'Elephant (The Elephant). *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=f1nVDoCnsNk>

Saint-Saëns - The Carnival of the Animals - VII. Aquarium. *YouTube* [online]. [cit. 2021-4-8].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=XCBD1C0N8Rc>

Sergei Prokofiev - Romeo and Juliet, Op. 64, Montagus and Capulets. *YouTube* [online].

[cit. 2021-4-8]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0VUQ2n19JZs>

Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova. [online]. Praha: MŠMT, 2013, [cit. 2020-10-30]. Dostupné z:

<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>

Školský zákon ve znění účinném od 25. 8. 2020. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Školský zákon* [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-25-8-2020>

The Carnival of the Animals: VII. Aquarium. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Carnival_of_the_Animals#VII._Aquarium

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK**Obrázky**

Obrázek 1 - úvodní melodická linka skladby Akvárium.....	53
Obrázek 2 - Instrumentální doprovod poslechové skladby – vizuální opora pro žáky	65
Obrázek 3 – rozezpívání	72
Obrázek 4 - píseň Pět minut v Africe	73

Tabulky

Tabulka 1 – Očekávané výstupy – 1. období	9
Tabulka 2 – Očekávané výstupy 2. období	10
Tabulka 3 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol a).....	58
Tabulka 4 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol b).....	59
Tabulka 5 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol c).....	59
Tabulka 6 – odpovědi žáků z pracovního listu (Akvárium) – úkol d).....	60
Tabulka 7 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol a)	68
Tabulka 8 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol b).....	68
Tabulka 9 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol c)	69
Tabulka 10 – odpovědi žáků z pracovního listu (Montekové a Kapuleti) – úkol d).....	69

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Očekávané výstupy z RVP ZV	II
Příloha 2 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-03 ...	III
Příloha 3 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-04 ...	IV
Příloha 4 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-06	V
Příloha 5 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-07 ...	VI
Příloha 6 - Poslechové skladby v učebnici (SPN – 1. ročník).....	VII
Příloha 7 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 2. ročník)	VIII
Příloha 8 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 3. ročník)	IX
Příloha 9 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 4. ročník)	X
Příloha 10 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 5. ročník)	XI
Příloha 11 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 2. ročník)	XII
Příloha 12 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 3. ročník)	XIII
Příloha 13 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 4. ročník)	XIV
Příloha 14 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 5. ročník)	XV
Příloha 15 – Poslechové skladby v učebnici (Fraus – 1. ročník).....	XVI
Příloha 16 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – DUHA – 2. ročník).....	XVII
Příloha 17 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – DUHA – 3. ročník).....	XVIII
Příloha 18 – Poslechové skladby v učebnici (Scientia – 1. stupeň)	XIX
Příloha 19 – Četnost skladatelů (Učebnice 1. – 5. ročník, SPN) - graf	XXI
Příloha 20 – Četnost skladatelů (Učebnice 2. – 5. ročník, Nová škola) - graf	XXII
Příloha 21 – Četnost skladatelů (Učebnice 1. ročník, Fraus) - graf	XXIII
Příloha 22 – Četnost skladatelů (Učebnice 2. a 3. ročník, Nová škola – DUHA) - graf	XXIV
Příloha 23 – Četnost skladatelů (Učebnice 1. stupeň, Scientia) - graf	XXV
Příloha 24 – Pracovní list pro žáky + řešení křížovky – Akvárium	XXVI
Příloha 25 – Ukázky žákovských prací – pracovní list – Akvárium	XXIX
Příloha 26 – Výsledky dotazníku – poslech: Akvárium	XXXV
Příloha 27 – Pracovní list pro žáky – Montekové a Kapuleti	XXXVII
Příloha 28 – Ukázky žákovských prací – pracovní list – Montekové a Kapuleti.....	XXXVIII
Příloha 29 – Výsledky dotazníku – poslech: Montekové a Kapuleti	XLI
Příloha 30 – Fotografie dokumentující modelové lekce.....	XLII

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Očekávané výstupy z RVP ZV¹⁶²

Očekávané výstupy – 1. období	
žák	
<i>HV-3-1-01</i>	<i>zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase</i>
<i>HV-3-1-02</i>	<i>rytmizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem</i>
<i>HV-3-1-03</i>	<i>využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře</i>
<i>HV-3-1-04</i>	<i>reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie</i>
<i>HV-3-1-05</i>	<i>rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby</i>
<i>HV-3-1-06</i>	<i>rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální</i>
Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:	
žák	
<i>HV-3-1-01p</i>	<i>zpívá jednoduché písně v rozsahu kvinty</i>
<i>HV-3-1-02p</i>	<i>správně a hospodárně dýchá a zřetelně vyslovuje při rytmizaci říkadel i při zpěvu</i>
<i>HV-3-1-04p</i>	<i>reaguje pohybem na tempové a rytmické změny</i>
<i>HV-3-1-05p</i>	<i>rozliší sílu zvuku</i>
-	<i>pozorně vnímá jednoduché skladby</i>
Očekávané výstupy – 2. období	
žák	
<i>HV-5-1-01</i>	<i>zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlasě v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti</i>
<i>HV-5-1-02</i>	<i>realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not</i>
<i>HV-5-1-03</i>	<i>využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní</i>
<i>HV-5-1-04</i>	<i>rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby</i>
<i>HV-5-1-05</i>	<i>vytváří v rámci svých individuálních dispozic jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace</i>
<i>HV-5-1-06</i>	<i>rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metroritmické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny</i>
<i>HV-5-1-07</i>	<i>ztvární hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace</i>
Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:	
žák	
<i>HV-5-1-01p</i>	<i>zpívá písně v přiměřeném rozsahu k individuálním schopnostem</i>
<i>HV-5-1-02p, HV-5-1-07p</i>	<i>propojí vlastní pohyb s hudbou</i>
<i>HV-5-1-03p</i>	<i>doprovodí spolučáky na rytmické hudební nástroje</i>
<i>HV-5-1-06p</i>	<i>odliší tóny podle výšky, síly a barvy</i>
-	<i>pozorně vnímá znějící hudbu různých skladeb</i>
-	<i>správně hospodaří s dechem při interpretaci písní – frázování</i>

¹⁶² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 85-86. [cit. 2020-2-29]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/file/43792/>>

Příloha 2 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-03¹⁶³

Vzdělávací obor	Hudební výchova
Ročník	5.
Tematický okruh	
Očekávaný výstup RVP ZV	HV-5-1-03 Žák využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní
Indikátory	<ol style="list-style-type: none"> 1. žák rozpozná na základě poslechu i zobrazení jednotlivých nástrojů základní skupiny hudebních nástrojů (bicí, strunné, dechové) 2. žák vybere z nabídky hudebních nástrojů nástroje vhodné pro doprovod určené písně 3. žák zahraje úryvek zvolené písně či skladby 4. žák využije grafický/notový záznam k interpretaci/reprodukci/doprovodu
Ilustrativní úloha	
<p>Pozorně se zaposlouchej do ukázky. Skladatel pracuje s barvou dvou skupin nástrojů, které jsou dominantní. Dokážeš z nabízených nástrojů vybrat ty, které se za doprovodu orchestru střídají ve skupinách v sólech?</p> <p>K dispozici máš obrázky s nabídkou těchto nástrojů: klarinet, trubka, xylofon, zobcová flétna, fagot, lesní roh, saxofon. Do které z nástrojových skupin patří?</p> <p>Urči místa, kdy se nástrojové skupiny střídají:</p> <p>a/ Utvořte kruh a každý čtvrtý si vezme paličku – vždy, když se změní barva (vystřídá se sólová skupina), podej paličku sousedovi napravo.</p> <p>b/ Sedte a pozorně poslouchejte. Jakmile se změní barva, stoupněte si, při další změně se opět posadte a tak dále. Jak to bude na konci?</p>	
Poznámky k ilustrativní úloze	HV-5-1-03.1 Georg Friedrich Händel – „Vodní hudba“ – Suita č. 2 D dur – I. Allegro (počátek → 1*55) http://www.youtube.com/watch?v=vUCdkFscvN8 [cit. 2013-04-22].
Ilustrativní úloha	
<p>Poslechněte si jednu část z baletu Petra Iljiče Čajkovského „Louskáček“. Reagujte různým pohybem na jednotlivé části:</p> <p>V dílu a) - vytleskejte/vytůkejte na lavici rytmus prvních 4 taktů (pozor na triolu) - rázně pochodujte na místě na další 4 takty (na poslední dobu dupněte)</p> <p>V dílu b) - vytleskejte rytmus dalších 2 taktů (opět pozor na triolu) - následující 2 takty na místě pochodujte po špičkách (piano) - při opakování pochodujte naopak důrazně (forte)</p> <p>V dílu c) - poklusem na místě napodobujte útěk vždy po 2 taktech tam a zpět; pro lepší orientaci si prohlédněte schéma formy skladby: a a b b a a c c a a b b a a</p> <p>Z nabídky rytmických nástrojů, které máte v učebně, vyberte vhodné nástroje a skladbu společně s nahrávkou na ně zahrajte.</p>	
Poznámky k ilustrativní úloze	HV-5-1-03.2.3.4 Petr Iljič Čajkovskij – „Louskáček“ – Suita z baletu – Pochod http://www.youtube.com/watch?v=tzBcbYwEfl0 (od 1*14) [cit. 2013-04-22].

¹⁶³ Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova. [online]. Praha: MŠMT, 2013, s. 5. [cit. 2020-2-10]. Dostupné z: <<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>>

Příloha 3 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-04¹⁶⁴

Vzdělávací obor	Hudební výchova
Ročník	5.
Tematický okruh	
Očekávaný výstup RVP ZV	HV-5-1-04 Žák rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby
Indikátory	1. žák rozpozná a popíše základní znaky malé písňové formy, ronda, variace 2. žák určí hudební formu vybrané ukázky
Ilustrativní úloha	
<p>Zaspívej se spolužáky píseň „<i>Pějme píseň dokola</i>“ a zahrajte si společenskou hru: v kruhu si podávejte paličku vždy s první dobou v taktu. U koho palička skončí, ten začne zpívat novou píseň. Po zaspívání její jedné sloky se vrátí „<i>Pějme píseň dokola</i>“ s podáváním paličky a hra pokračuje. Popiš znaky hudební formy této hry a zaznamenej graficky její schéma. Můžeš použít písmena, tvary, barvy, objekty atd.</p> <p>Jak se tato hudební forma nazývá?:</p> <p>a/ perioda – předvětí a závětí b/ rondo c/ variace – obměna</p>	
Poznámky k ilustrativní úloze	HV-5-1-04.1
Ilustrativní úloha	
<p>Poslechni si slavnostní hudbu francouzského hudebního skladatele Marc-Antoina Charpentiera. I když je skladba stará více než 300 let, stále vyvolává slavnostní náladu. Jak se nazývá hudba, která zní při slavnostních událostech?</p> <p>Urči skupiny nástrojů, které se střídají v jednotlivých částech skladby.</p> <p>Zaznamenej průběh skladby – třeba pomocí barevných papírů, objektů.</p> <p>Jakou hudební formu tato skladba má? Z nabízených názvů vyber:</p> <p>a/ kánon b/ repeticce c/ rondo d/ variace e/ improvizace</p>	
Poznámky k ilustrativní úloze	HV-5-1-04.2 Marc-Antoine Charpentier – „ <i>Te Deum</i> “ http://www.youtube.com/watch?v=iwU37osOkQA [cit. 2013-04-22].

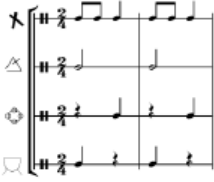
¹⁶⁴ Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova. [online]. Praha: MŠMT, 2013, s. 6. [cit. 2020-2-10]. Dostupné z: <<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>>

Příloha 4 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-06¹⁶⁵

Vzdělávací obor	Hudební výchova
Ročník	5.
Tematický okruh	
Očekávaný výstup RVP ZV	HV-5-1-06 Žák rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metrorytmičké, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny
Indikátory	1. žák vybere ze znějících hudebních ukázek skladby s dominujícím hudebním vyjadřovacím prostředkem (rytmus, melodie, barva) 2. žák poukáže ve znějící ukázce na místo, v němž dojde k výrazné změně tempa, rytmu, dynamiky
Ilustrativní úloha	
Z čeho je tvořena hudba? Z rytmu, melodie, tempa, dynamiky, barvy. Vyslechni 3 ukázky a pokus se určit, který z uvedených hudebně výrazových prostředků v dané ukázce hraje hlavní roli? a/ Bedřich Smetana – téma řeky ze symfonické básně „Vltava“ b/ Camille Saint-Saëns – „Karneval zvířat“ – „Akvárium“ c/ Steve Reich – „Music For Pieces Of Wood“	
Poznámky k ilustrativní úloze	HV-5-1-06.1 a/ http://www.youtube.com/watch?v=kdtLuyWuPDs – 0*59 – 1*53 [cit. 2013-04-18]. b/ http://www.youtube.com/watch?v=AsD0FDLOKGA [cit. 2013-04-22]. c/ http://www.youtube.com/watch?v=Ez_o9c3AbNY [cit. 2013-04-22].

¹⁶⁵ Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova. [online]. Praha: MŠMT, 2013, s. 8. [cit. 2020-2-10]. Dostupné z: <<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>>

Příloha 5 – Standardy pro základní vzdělávání – Hudební výchova, výstup HV-5-1-07¹⁶⁶

Vzdělávací obor	Hudební výchova
Ročník	5.
Tematický okruh	
Očekávaný výstup RVP ZV	HV-5-1-07 Žák ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace
Indikátory	<ol style="list-style-type: none"> 1. žák reaguje na znějící hudbu odpovídajícím pohybem 2. žák předvede ukázkou tanečních kroků u známých tanečních písní (mazurka, polka) 3. žák předvede pohyb (pochodový krok, poskok, přeměnný krok, přísunný krok) na základě rytmického schématu písně
Ilustrativní úloha	
<p>Jistě jste zpívali píseň „<i>Kdyby byl Bavorov</i>“. Na kolik je dob? Mohla by píseň posloužit jako doprovod k tanci? Ke kterému?</p> <p>Předvedte taneční kroky polky nejprve samostatně, potom v páru.</p> <p>Taneční páry doprovodte zpěvem a hrou na rytmické nástroje podle notového příkladu.</p>	
	
Nakonec můžete uspořádat taneční soutěž.	
Poznámky k ilustrativní úloze	HV-5-1-07.1 HV-5-1-07.2 HV-5-1-07.3 Jedná se o komplexní úlohu.
Další poznámky:	Autor notového zápisu: Jan Prchal

¹⁶⁶ Standardy pro základní vzdělávání Hudební výchova. [online]. Praha: MŠMT, 2013, s. 9. [cit. 2020-2-10]. Dostupné z: <<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=73151&view=9832>>

Příloha 6 - Poslechové skladby v učebnici (SPN – 1. ročník)¹⁶⁷

1. ročník		
Název učebnice, údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova pro 1. ročník základní školy – M. Lišková, Nakladatelství SPN, Praha 1998		
	František Škroup	Kde domov můj
	Bedřich Smetana	Pochod studentských legií
	Joseph Haydn	Symfonie č. 101 D dur – Hodiny
	George Bizet	Arlésanka, Intermezzo
	Antonín Dvořák	Symfonie č. 8 G dur, op. 88
	Georg Phillip Telemann	Předehra fis moll (Italské laškování)
	Jiří Šlitr, Jiří Suchý	Malé kotě
	Uno Naissoo, Ivan Lember	Lesní telegram
	Georg Phillip Telemann	Sonáta D dur pro trubku, smyčcový orchestr a Basso continuo
	Maurice Ravel	Údolí zvonů z cyklu Zrcadla
	Christoph Willibald Gluck	Suita z baletu Don Juan (Pizzicato)
	Jakub Jan Ryba	Rajskou radost pociťuje (Pastorela)
	Johannes Brahms	Uherský tanec č. 5 (Orchestrální úprava)
	Antonín Dvořák	Valčík D dur, op. 54, č. 4
	Věroslav Neumann, Václav Fischer	U nás v kapele
	Napoleon Coste	Koncertantní etuda A dur (moderní úprava)
		Pohádky z pařezové chaloupky: Jak je málem popadl drak
	Luigi Boccherini	Kvintet E dur, op. 13, č. 5, Menuet (smyčcový orchestr)
	Ilja Hurník	Pohádka o princezně žabce
	Antonio Vivaldi	Čtvero ročních období, op. 8, Léto – 3. Presto
	Carl Orff	Carmina Burana – In taberna quando sum
	Nikolaj Andrejevič Rimskij-Korsakov	Let čmeláka z opery Pohádka o caru Saltánovi

¹⁶⁷ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

Příloha 7 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 2. ročník)¹⁶⁸

2. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova pro 2. ročník základní školy – M. Lišková, L. Hurník, Nakladatelství SPN, Praha 2000		
	Ludwig van Beethoven	Symfonie č. 6 F dur op. 68 Pastorální
	Vítězslav Novák	Bouře op. 42
	Bedřich Smetana	předehra k Prodané nevěstě
	Jan Dismas Zelenka	Laetatus sum, část Sicut erat ZWV 57
		Ukázka kontrabasů, trubky a houslí
	Niccolo Paganini	Capriccio pro sólové housle op. 1
	Camille Saint-Saëns	Karneval zvířat, výběr
	Franz Schubert	Pstruh op. 32 č. 1 D550
	Maurice Ravel	Zrcadla
	Georg Friedrich Händel	Hudba k ohňostroji HWV 351
	Richard Wagner	Mistři pěvci norimberští
	Jakub Jan Ryba	Česká mše vánoční
	Bohuslav Martinů	Kuchyňská revue
	Felix Mendelssohn-Bartholdy	Sen noci svatojánské, Svatební pochod op 61
	Bernard Flies	Princi můj maličký, spi
	Ilja Hurník	Pohádka (z Příběhů jedné kapely)
	Wolfgang Amadeus Mozart	Malá noční hudba, Serenáda č. 13 G dur, KV 525
	Josef Haydn	Koncert pro trubku a orchestr Es dur, 3. věta
	Maurice Ravel	Suita č. 2 z baletu Daphnis et Chloe
	Václav Trojan	Žabák z hudby k filmu Císařův slavík
	Abraxas	ZOO
	Antonín Dvořák	V přírodě op. 91
	Abraxas	Země se točí pořád dokola
Přídavek na uklidnění pro učitele	Ludwig van Beethoven	Sonáta pro klavír č. 14 cis moll op. 27 Měsíční svit, 1. věta
„Tučně napsané tituly označují skladby k trvalému osvojení, ke kterým bychom se měli v hodinách příležitostně vracet.“		

¹⁶⁸ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

Příloha 8 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 3. ročník)¹⁶⁹

3. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova pro 2. ročník základní školy – M. Lišková, L. Hurník, Nakladatelství SPN, Praha 2001		
	Ilja Hurník	Kolovrátek
	Anton Webern	6 orchestrálních kusů, op. 6, konec 4. věty
	Vítězslav Novák	V Tatrách, op. 26
	Johann Sebastian Bach, F. Busoni	Chorální předehra
	Leopold Mozart	Dětská symfonie, 1. věta
	Pavel Jurkovič	Ptačí koncert
	Johann Sebastian Bach	Mše h moll BWV 232 – Et in unum Dominum
		Zpěv Louise Armstronga
		Ukázka indické hudby
	Georgius Zrunek	Vánoční mše (někdy zvaná Paschova mše), část Benedictus, Agnus
	Wolfgang Amadeus Mozart	Kouzelná flétna, árie Papagena
	Antonio Vivaldi	Čtvero ročních období, op. 8, Zima
	Antonín Dvořák	Můj domov, předehra, op. 62
		Ukázka čínské hudby
	Jiří Stivín	Sangvinici
	Bedřich Smetana	Z českých luhů a hájů z cyklu Má vlast
	Fryderyk Chopin	Polonéza A dur
	Arthur Honneger	Pacific 231
	Ludwig van Beethoven	Symfonie č. 5 c moll, op. 67, Osudová, 4. věta
	Bedřich Smetana	Prodaná nevěsta, duet Kecal a Jeníka
	Antonín Dvořák	Slovanský tanec č. 15 C dur
	Sergej Prokofjev	Popelka, Hodinová scéna
	Leoš Janáček	Příhody lišky Bystroušky
	Josef Suk	V nový život, pochod
„Tučně napsané tituly označují skladby k trvalému osvojení, ke kterým bychom se měli v hodinách příležitostně vracet.“		

¹⁶⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

Příloha 9 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 4. ročník)¹⁷⁰

4. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova pro 4. ročník základní školy – M. Lišková, L. Hurník, Nakladatelství SPN, Praha 2002		
	Antonín Dvořák	Symfonie e moll č. 9 op. 95 Z nového světa, část Largo
		Ukázka indiánské hudby: Tanec bizonů
		Ukázka hudby afrických domorodců: Vodní bubny
	Bedřich Smetana	Má vlast, Vltava
	Steve Reich	Sextet
	Petr Iljič Čajkovskij	Koncert pro klavír a orchestr b moll, 3. věta
	Ludwig van Beethoven	Symfonie č. 8 F dur op. 93, 2. věta
	Johann Sebastian Bach	Sinfonia z kantáty č. 29 (úprava pro syntezátor)
	Pavel Dydovič	Bláznova ukolébavka
	Johannes Brahms	Variace na Haydnovo téma (téma + poslední variace)
	Wolfgang Amadeus Mozart	Variace na francouzskou lidovou píseň (Variace C dur K. 265)
	Josef Mysliveček	Oktet B dur 1. Allegro
	Jakub Jan Ryba	Milý synáčekové
	Leoš Janáček	Pilky z Lašských tanců
	Dmitrij Šostakovič	Symfonie č. 10, Scherzo
	Krzystof Penderecki	Jakubovo probuzení
	Joseph Haydn	Symfonie č. 94 G dur S úderem kotlů
	Joseph Haydn	Symfonie č. 45 fis moll Na odchodnou, 3. věta
	Leoš Janáček	Symfonieta
	Vítězslav Novák	U muziky ze Slovácké suity
	Antonín Dvořák	Moravské dvojzpěvy – Dyby byla kosa nabróšená
		Ukázka romského folkloru – Věra Bílá: U vody (Paš o paňori)
	Antonín Dvořák	Árie ježibaby z opery Rusalka
	Maurice Ravel	Dítě a kouzla, foxtrot
	Queen	Bicycle Race
<i>„Tučně napsané tituly označují skladby k trvalému osvojení, ke kterým bychom se měli v hodinách příležitostně vracet.“</i>		

¹⁷⁰ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

Příloha 10 – Poslechové skladby v učebnici (SPN – 5. ročník)¹⁷¹

5. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova pro 5. ročník základní školy – M. Lišková, L. Hurník, Nakladatelství SPN, Praha 2002		
	Petr Iljič Čajkovskij	Suita č. 4 G dur, op. 61, Mozartiana, 4. část
	Wolfgang Amadeus Mozart	Don Giovanni Fin ch'han dal vino (Až rudé víno zbarví jim tváře)
	Antonio Vivaldi	Concerto in D, 2. věta
		A vy páni muzikanti
	Ag Flek	Husličky
	Johann Sebastian Bach	Toccata a Fuga d moll BMW 565
	Václav Trojan	Šest lidových písní pro smyčcové kvarteto – U panského dvora
	Aaron Copland	Rodeo
	John Lennon, Paul Mc Cartney	And I Love Her
	Francois Joseph Gossec	Koncertantní symfonie pro dvě harfy, 3. věta, Rondo
	Giuseppe Torelli	Sonáta č. 1 pro trubku smyčce a basso continuo, 1. věta
	George Gershwin	Koncert F dur pro klavír a orchestr, 3. věta
	Spirituál kvintet	Bim bam (Virgin Mary, Had a Baby Born)
	Benjamin Britten	Chvála koled, This Little Babe
	Jakub Jan Ryba	Libou písničku (pastorela)
	Ludwig van Beethoven	Předehra ke Goethově truchloře Egmont op. 84
	Wolfgang Amadeus Mozart	Don Giovanni, Menuet z 1. dějství
	Modest Petrovič Musorgskij	Obrázky z výstavy v orchestrální úpravě M. Ravela
	Bedřich Smetana	Proč bychom se netěšili (sbor z opery Prodaná nevěsta)
	Georges Bizet	Carmen, Prelúde
	Vangelis	Pulstar
	Antonín Dvořák	Furiant z České suity
	Georg Friedrich Händel	Vodní hudba, Air
	Jaroslav Ježek	Bugatti step
<i>„Tučně napsané tituly označují skladby k trvalému osvojení, ke kterým bychom se měli v hodinách příležitostně vracet.“</i>		

¹⁷¹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

Příloha 11 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 2. ročník)¹⁷²

2. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 2, J. Jaglová, Nová škola		
	Ilja Hurník	Nekonečná pohádka
	Bedřich Smetana	Pochod komediantů (z opery Prodaná nevěsta)
	Lidová píseň	Ach synku, synku
	Václav Trojan	Zpěv žabáka
	Petr Skoumal	Když jde malý bobr spát
		Koledy

¹⁷² JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1998.

Příloha 12 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 3. ročník)¹⁷³

3. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 3, J. Jaglová, Nová škola		
	Václav Trojan	Menuet
	Jakub Jan Ryba	Libou písničku, pastorela
	Hudba ke slavnostním příležitostem	Např. L. van Beethoven – Óda na radost
	Antonín Dvořák	Slovanské tance (úryvek)
	Lidové písně	Např. Beskyde, Beskyde, Vyletěla holubička ze skály

¹⁷³ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy*. 3. vyd. Brno: Nová škola, 2016.

Příloha 13 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 4. ročník)¹⁷⁴

4. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 4, J. Jaglová, Nová škola		
	Bedřich Smetana	Úvodní sbor z opery Prodaná nevěsta
	Leoš Janáček	Pilky z Lašských tanců
	Jaroslav Uhlíř, Zdeněk Svěrák	Chválím tě, Země má
	Lidová píseň	Ten chlumecký zámek
	Bedřich Smetana	Luisina polka
	Adam Michna z Otradovic	Vánoční muzika
	Jakub Jan Ryba	Česká mše vánoční
	Johann Strauss	Valčík – ukázka
	Karel Černoš	Večerníček
	Lidová píseň	Široký, hluboký, ty vltavský tůně
	Jaroslav Uhlíř, Zdeněk Svěrák	Mravenčí ukolébavka
	Bedřich Smetana	Má vlast – Vltava
	Bohuslav Martinů	Otvírání studánek
	Wolfgang Amadeus Mozart	Malá noční hudba – Menuet
	Bedřich Smetana	Má vlast – Vltava (podruhé)

¹⁷⁴ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 4: učebnice pro 4. ročník základní školy*. 4. vyd. Praha: Nová škola, 2016, s. 32.

Příloha 14 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – 5. ročník)¹⁷⁵

5. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 5, J. Jaglová, Nová škola		
	František Škroup	Kde domov můj
	Leoš Janáček	Říkadla
	Karel Svoboda	Tři oříšky
	Jaroslav Uhlíř, Zdeněk Svěrák	Zlatnická
	František Xaver Brixl	Vánoční pastorela – ukázka
	Wolfgang Amadeus Mozart	Symfonie C dur „Jupiter“ – Menuet
	Vítězslav Novák	Slovácká suite – U muziky
	Johann Sebastian Bach	Umění fugy
	Jaroslav Ježek	David a Goliáš
	Louis Armstrong	Hello Dolly
	Elvis Presley	Love Me Tender

¹⁷⁵ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy*. 5. vyd. Praha: Nová škola, 2016.

Příloha 15 – Poslechové skladby v učebnici (Fraus – 1. ročník)¹⁷⁶

1. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 1 (pracovní učebnice), kolektiv autorů, nakladatelství Fraus		
	Ilja Hurník	Vlaštovky odlétají
	Jaroslav Ježek	Bugatti step
	Zdeněk Svěrák, Jaroslav Uhlíř	Mravenčí ukolébavka
	Johannes Brahms	Ukolébavka
		Koledy
	Claude Debussy	Tanec sněhových vloček
	Antonín Dvořák	Rej skřítků
	Edward Grieg	Ve sluji krále hor
	Petr Iljič Čajkovskij	Panenka stůně
	Ivo Fišer, Angelo Michajlov	Popelka
	Leoš Janáček	Říkadla
	Maurice Ravel	Tanec kuřátek ve skořápkách
	Modest Petrovič Musorgskij	Tanec kuřátek ve skořápkách
	Ilja Hurník	Kukačka
	Petr Skoumal	Maxipes Fík
	Leoš Janáček	Příběhy lišky Bystroušky
	Camille Saint-Saëns	Voliéra
	Nikolaj Alexejevič Rimskij-Korsakov	Let čmeláka
	Antonio Vivaldi	Čtvero ročních dob (Léto)

¹⁷⁶ PÁNKOVÁ, Jarmila, Lenka POBUDOVÁ, Lenka POSPÍŠILOVÁ, Ludmila ROUBOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ a Alena TICHÁ. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Eva SÝKOROVÁ. Plzeň: Fraus, 2015-.

Příloha 16 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – DUHA – 2. ročník)¹⁷⁷

2. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 2 – Mgr. Jitka Bařinková, Mgr. Jitka Málková, Nová škola - DUHA s.r.o.		
	Johann Sebastian Bach	Air ze Suity č. 3 D dur
	Antonio Vivaldi	Čtvero ročních dob, Podzim (1. věta – Allegro)
	Johann Strauss st.	Radeckého pochod
	Jiří Pavlica a Hradišťan	Čas darů
	Camille Saint-Saëns	Karneval zvířat (II. Kohout a slepice, V. Slon)
	Bedřich Smetana	Symfonická báseň Vltava z cyklu Má vlast
	Felix Mendelssohn-Bartholdy	Svatební pochod
	Václav Trojan	Žabák z hudby k filmu Císařův slavík
		Písničky v podání dětského sboru Bambini Di Praga: Ovčáci, čtveráci; Kočka leze dírou; Prší, prší, atd.
	Ilja Hurník	Pohádka o rozkvetlé jabloni
	Bernhard Flies	Princi můj maličký, spi
	Nikolaj Rimskij-Korsakov	Let čmeláka

¹⁷⁷ BAŘINKOVÁ, Jitka a Jitka MÁLKOVÁ. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy : vzdělávací obor: hudební výchova*. Brno: Nová škola - Duha, [2019].

Příloha 17 – Poslechové skladby v učebnici (Nová škola – DUHA – 3. ročník)¹⁷⁸

3. ročník		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
Hudební výchova 3 – Mgr. Marcela Tomková; Mgr. Lenka Andrášková; Mgr. art. Eva Chomoucká, Nová škola - DUHA s.r.o.		
	Václav Trojan	Císařův slavík – 7. Slavíkův koncert v císařském paláci
	Niccòló Paganini	Capriccio č. 24 pro sólové housle
	Fryderyk Chopin	Nokturno Es dur pro klavír, op. 9, č. 2
	Wolfgang Amadeus Mozart	Menuet z Malé noční hudby
	Bedřich Smetana	Proč bychom se netěšili – píseň z opery Prodaná nevěsta
	Jakub Jan Ryba	Česká mše vánoční, 1. část – Kyrie
	Antonio Vivaldi	Čtvero ročních dob, Zima – Allegro
	Jiří Pavlica a Hradišťan	Masopust
	Antonín Dvořák	Slovanský tanec č. 1 C dur
	Ludwig van Beethoven	Klavírní sonáta č. 14 cis moll, 1. věta
	Antonín Dvořák	Humoreska č. 7 Ges dur (pro sólo housle a orchestr)
	Bedřich Smetana	Fanfáry z opery Libuše
	Marc-Antoine Charpentier	Preludium k Te Deum
	Leoš Janáček	Říkadla
	Jiří Pavlica a Hradišťan	Modlitba za vodu
	Georg Friedrich Händel	Vodní hudba – Suita II. D dur 2. věta Alla Hornpipe

¹⁷⁸ TOMKOVÁ, Marcela, Lenka ANDRÁŠKOVÁ a Eva CHOMOUCKÁ. *Hudební výchova 3: Učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola - DUHA, 2020.

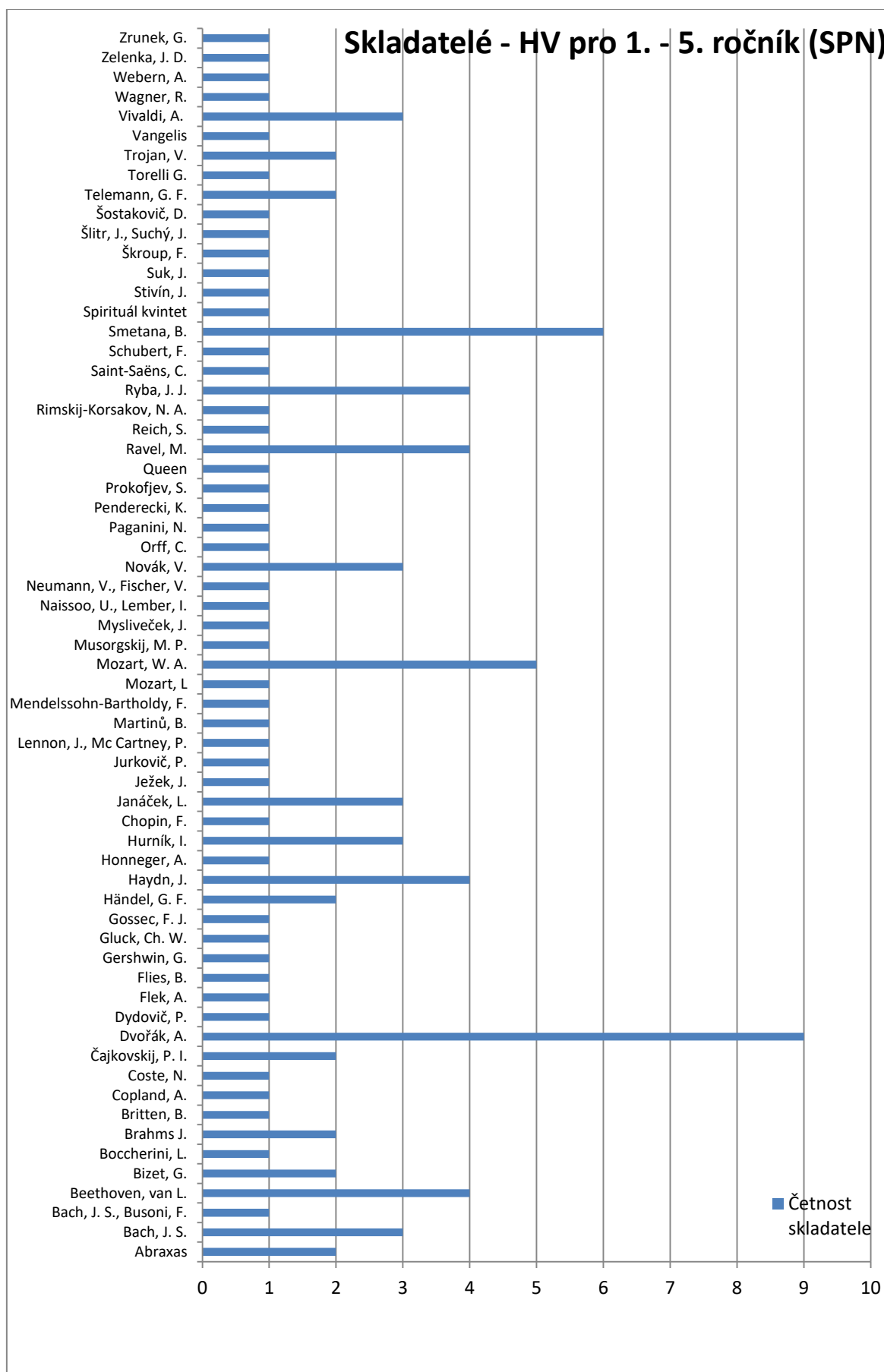
Příloha 18 – Poslechové skladby v učebnici (Scientia – 1. stupeň)¹⁷⁹

1. stupeň ZŠ		
Název učebnice + údaje	Autor skladby	Název skladby
My pozor dáme a posloucháme – J. Herden, Scientia, Praha 1994		
1.	V. Trojan	Šest lidových písní pro smyčcové kvarteto 1. U panského dvora
	Zd. Lukáš	Dětská suita, 2. Sousedská
	Zd. Lukáš	Cestička pěkně šlapaná
	Cl. Debussy	Dívka s vlasy jako len, instrum. úprava
2.		Malý příběh – akustická kompozice
	O. Kvěch	Kuchyňská kapela
	L. Matoušek	Deset dětských písní, Žáby
	J. Feld	Žáby z cyklu Dětské sbory
	M. Ravel	Dítě a kouzla, Duo kocourka a kočky
	M. P. Musorgskij	Obrázky z výstavy, Tanec kuřátek: klavír symfonický orchestr (M. Ravel) syntetizátor
3.	S. Bodorová	Pes důstojný – Pejsek veselý
	I. Hurník	Pohádka o princezně žabce
	B. Smetana	Prodaná nevěsta Mařenka: Tak ošemetný muž jsi ty Jeník: Utiš se, dívko
	S. Bodorová	Psi utíkají, Psi si vykračují
	Camille Saint-Saëns	Karneval zvířat, Želvy – Antilopy
	L. Matoušek	Expres
	I. Hurník	Čtvero ročních dob, Kukačka
	Ludwig van Beethoven	Symfonie č. 6, Pastorální 3. Nečas a bouřka, úryvek
4.	Ant. Dvořák	Moravské dvojzpěvy, Holub na javoře
	V. Trojan	Dechový kvintet na téma lidových písní 3. Menuet

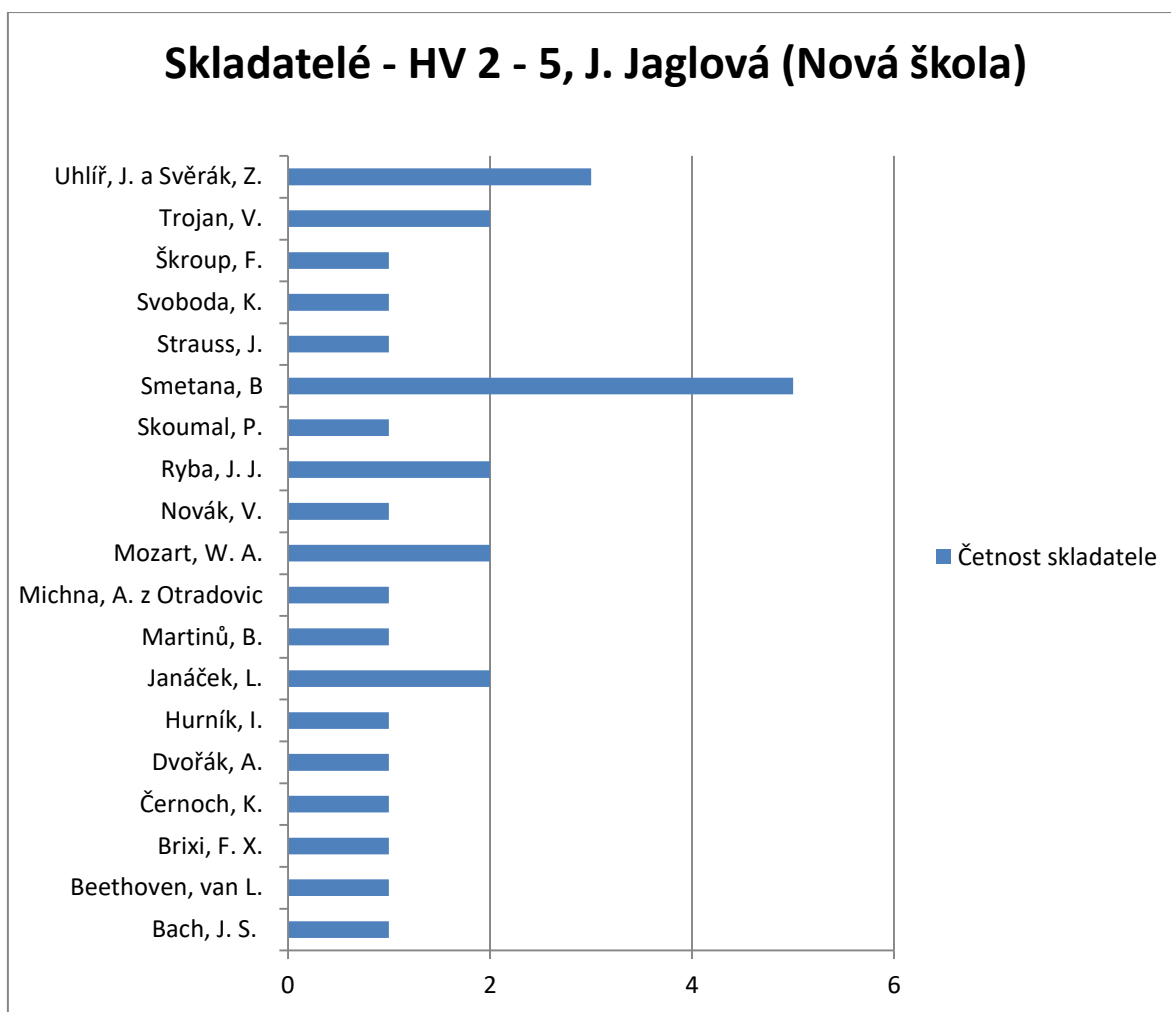
¹⁷⁹ HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 1.stupně zákl.školy : Kterak uši naladiti, aby se srdce radovalo.* Praha: Scientia, 1994

	J. Málek	Červená Karkulka
	M. Ravel	Matka husa, Kráska a zvíře
	P. Eben	Ovčáci, výběr variací: Pochod, Pastorale, V dešti
5.	G. F. Händel	Vodní hudba, Hornpipe
	W. A. Mozart	Malá noční hudba, Menuet
	G. Bizet	Carmen, Dětský pochod
	B. Martinů	Špalíček, Popelčin ples na zámku
	J. J. Ryba	Pastorely, Libou písničku
	E. Pascha	Vánoční mše, Benedictus
	J. Herden	Plechová muzika, žesťový kvintet Fanfára Smutná písnička Plechová písnička Pochodová písnička Veselá písnička Večerní troubení

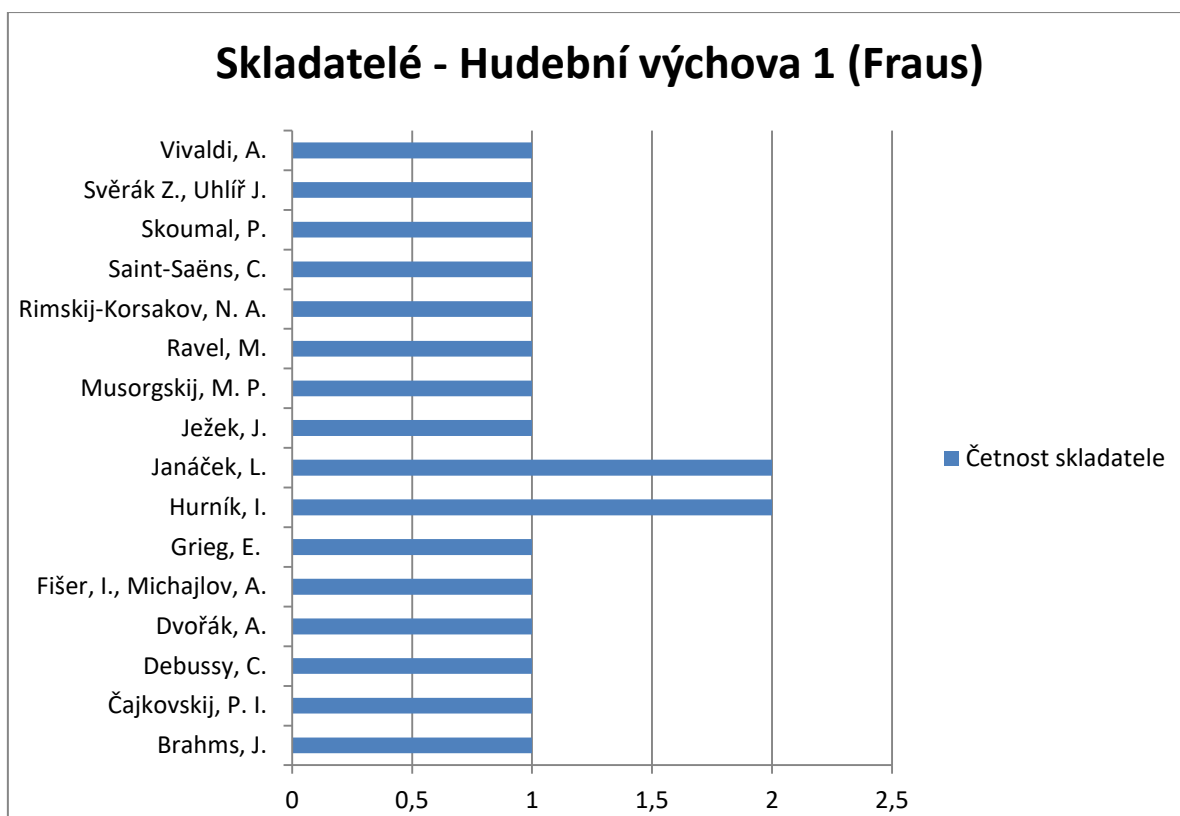
Příloha 19 – Četnost skladatelů (Učebnice 1. – 5. ročník, SPN) - graf

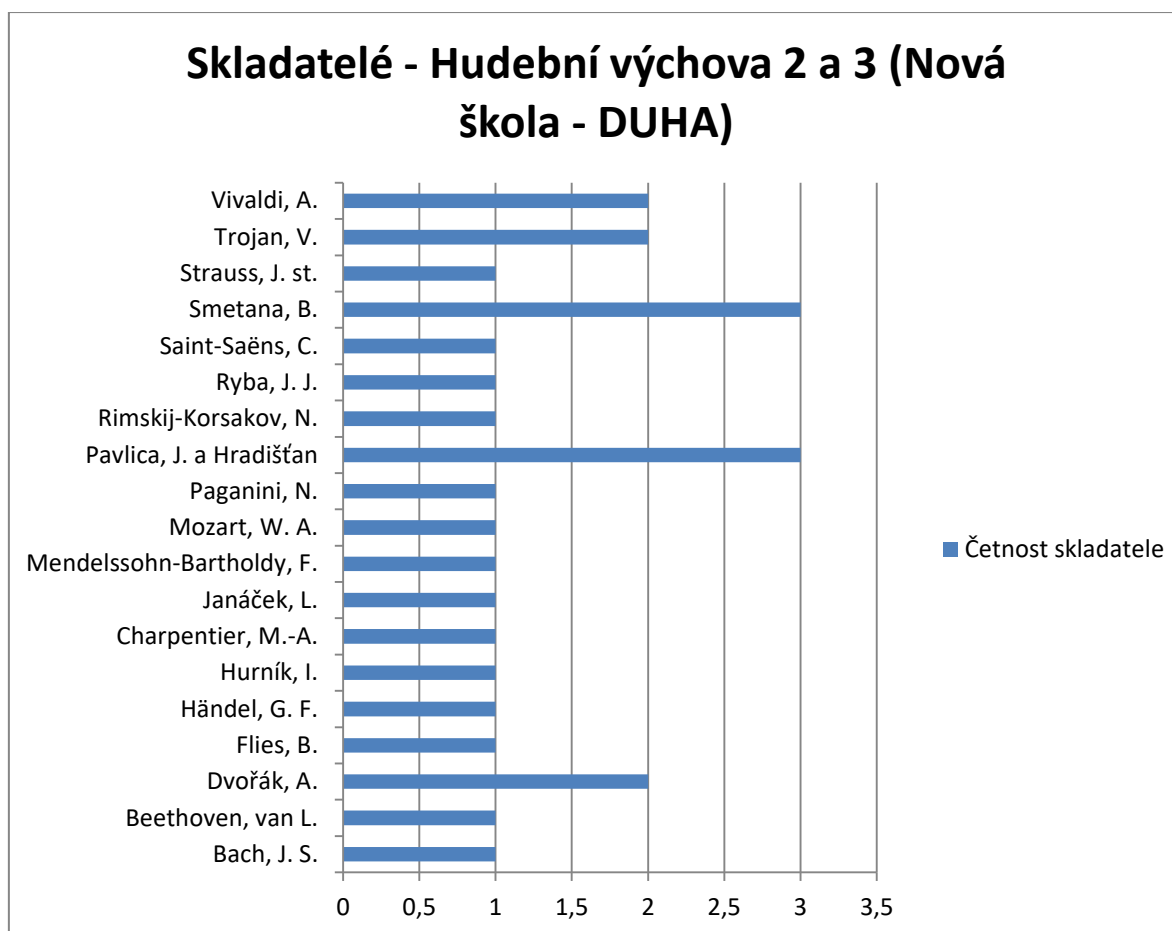
Příloha 20 – Četnost skladatelů (Učebnice 2. – 5. ročník, Nová škola) - graf

Příloha 21 – Četnost skladatelů (Učebnice 1. ročník, Fraus) - graf

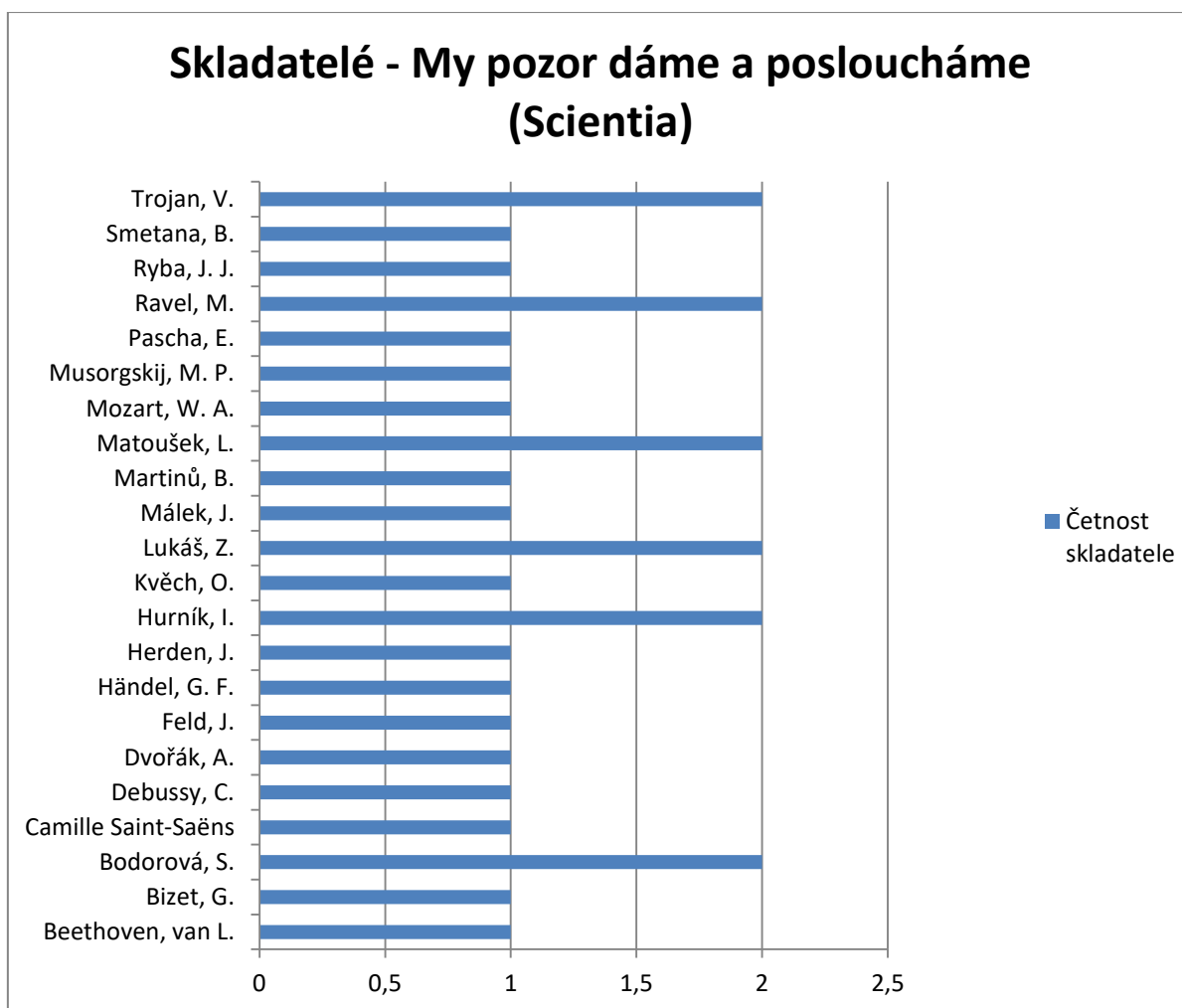

Příloha 22 – Četnost skladatelů (Učebnice 2. a 3. ročník, Nová škola – DUHA) - graf

Příloha 23 – Četnost skladatelů (Učebnice 1. stupeň, Scientia) - graf

PRACOVNÍ LIST – POSLECH¹⁸⁰

Jméno: .....

Datum:.....

Skladatel: .....

Hudební skladba: .....

Poslechni si ukázkou hudební skladby a pokus se splnit úkoly:a) *Napiš, co sis při poslechu skladby představoval(a) nebo co ti skladba připomínala:*

.....

.....

.....

b) *Jak bys skladbu pojmenoval(a)?*

.....

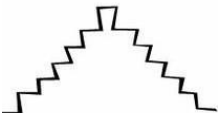

c) *Která barva by se ke skladbě hodila?*

.....

d) *Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?*

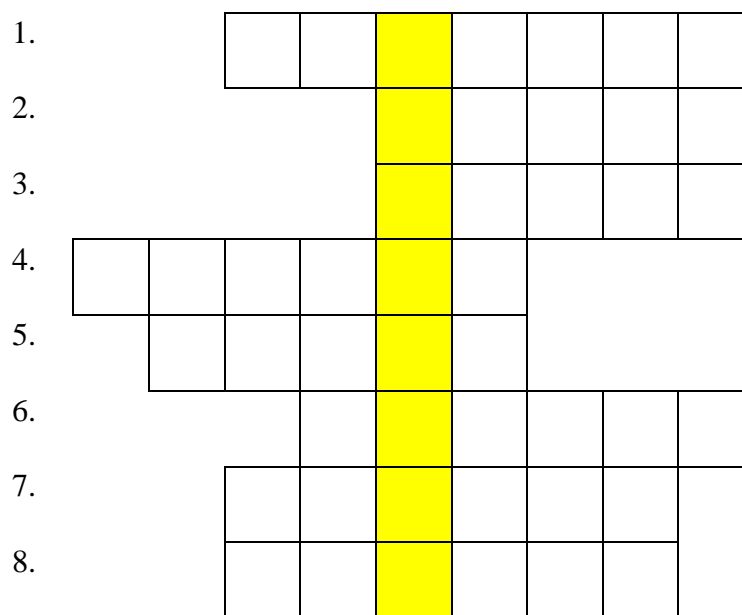
.....

e) *Který grafický záznam by se nejvíce hodil ke skladbě (k začátku)? Zakroužkuj:*

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

¹⁸⁰ Zdroj obrázku: Camille Saint-Saëns. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-4-4]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Camille_Saint-Sa%C3%ABns

f) Vylušti název skladby:

- 1) Ze které země pocházel skladatel Camille Saint-Saëns?
- 2) Hudební symbol na začátku každé notové osnovy.
- 3) Cyklus šesti symfonických básní, které napsal Bedřich Smetana (Má .....).
- 4) Příjmení českého významného hudebního skladatele (Antonín .....).
- 5) Hudební divadlo, kde herci zpívají.
- 6) Menší dechový nástroj příbuzný příčné flétně.
- 7) Strunný smyčcový nástroj, má čtyři struny.
- 8) Hudební značka v notách, která znamená pauzu.

TAJENKA: .....

g) Nakresli, jak si ..... představuješ.

ŘEŠENÍ KŘÍŽOVKY:

1.				F	R	A	N	C	I	E
2.						K	L	Í	Č	
3.						V	L	A	S	T
4.	D	V	O	Ř	Á	K				
5.		O	P	E	R	A				
6.				P	I	K	O	L	A	
7.			H	O	U	S	L	E		
8.			P	O	M	L	K	A		

Příloha 25 – Ukázky žákovských prací – pracovní list – Akvárium

PRACOVNÍ LIST – POSLECH Jméno: Adéla Datum: 15 dubnaSkladatel: Camille Saint-SaënsHudební skladba: Akvárium**Poslechni si ukázkou hudební skladby a pokus se splnit úkoly:**

a) Napiš, co sis při poslechu skladby představoval(a) nebo co ti skladba připomínala:

princezna která savička má bouři

.....

.....

b) Jak bys skladbu pojmenoval(a)?

Princezna

.....

c) Která barva by se ke skladbě hodila?

světlá a bílá

.....

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

klavír, housle

.....

e) Který grafický záznam by se nejvíce hodil ke skladbě (k začátku)? Zakroužkuj:

1)

2)

3)

4)

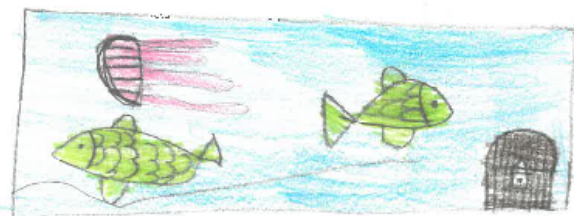
f) Vytuší název skladyby:

- 1) Ze které země pocházel skladatel Camille Saint-Saëns?
- 2) Hudební symbol na začátku každé notové osnovy.
- 3) Cyklus šesti symfonických básní, které napsal Bedřich Smetana (Má .....).
- 4) Příjmení českého významného hudebního skladatele (Antonín .....).
- 5) Hudební divadlo, kde herci zpívají.
- 6) Menší dechový nástroj příbuzný příčné flétně.
- 7) Strunný smyčcový nástroj, má čtyři struny.
- 8) Hudební značka v notách, která znamená pauzu.

TAJENKA: AKVÁRIUM.....

g) Nakresli, jak si AKVÁRIUM představuješ.

PRACOVNÍ LIST – POSLECH Jméno: *Larion* .....Datum: *15. 4.* .....Skladatel: *Camille Lœvnt-Lœvnt* .....Hudební skladba: *Abstrakce* .....

Poslechni si ukázkou hudební skladby a pokus se splnit úkoly:

a) Napiš, co sis při poslechu skladby představoval(a) nebo co ti skladba připomíná:

jaké hudební nástroje a jeho oblíbenou hudbu

b) Jak bys skladbu pojmenoval(a)?

V. poble

c) Která barva by se ke skladbě hodila?

červená, černá

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

housle, klavír, triangel

e) Který grafický záznam by se nejvíce hodil ke skladbě (k začátku)? Zaukružuj:

1)

2)

3)

4)

f) Vyházení název skladby:

- 1) Ze které země pocházel skladatel Camille Saint-Saëns?
- 2) Hudební symbol na začátku každé notové osnovy.
- 3) Cyklus šesti symfonických básní, které napsal Bedřich Smetana (Má .....).
- 4) Příjmení českého významného hudebního skladatele (Antonín .....).
- 5) Hudební divadlo, kde herci zpívají.
- 6) Menší dechový nástroj příbuzný přímé flétně.
- 7) Strunný smyčcový nástroj, má čtyři struny.
- 8) Hudební značka v notách, která znamená pauzu.

TAJENKA: AKVÁRIUM

g) Nakresli, jak si AKVÁRIUM představuješ.

PRACOVNÍ LIST – POSLECH Jméno: BarboraDatum: 15. dubnaSkladatel: Camille Saint-SaënsHudební skladba: Abvácium**Poslechni si ukázkou hudební skladby a pokus se spírnit úkoly:**

a) Napiš, co sis při poslechu skladby představoval(a) nebo co ti skladba připomínala:

Představovala jsem si, že jsem se obrátila v lese.

b) Jak bys skladbu pojmenoval(a)?

Podívká v lese.

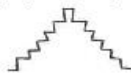

c) Která barva by se ke skladbě hodila?

medvídek

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

klavír, housle, flétna

e) Který grafický záznam by se nejvíce hodil ke skladbě (k začátku)? Zakroužkuj:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

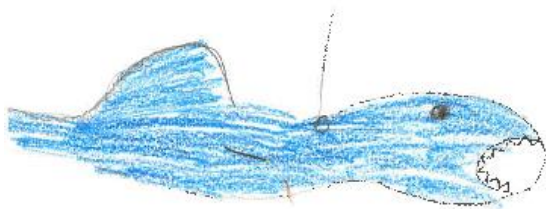
f) Vybašti název skladby:

- 1) Ze které země pocházel skladatel Camille Saint-Saëns?
- 2) Hudební symbol na začátku každé notové osnovy.
- 3) Cyklus šesti symfonických básní, které napsal Bedřich Smetana (Má .....).
- 4) Příjmení českého významného hudebního skladatele (Antonín .....
- 5) Hudební divadlo, kde herci zpívají.
- 6) Menší dechový nástroj příbuzný píštěl fletné.
- 7) Strunný smyčcový nástroj, má čtyři struny.
- 8) Hudební značka v notách, která znamená pauzu.

TAJENKA: .. *Akrobátium* .....

g) Nakresli, jak si *Akrobátium* představuješ.

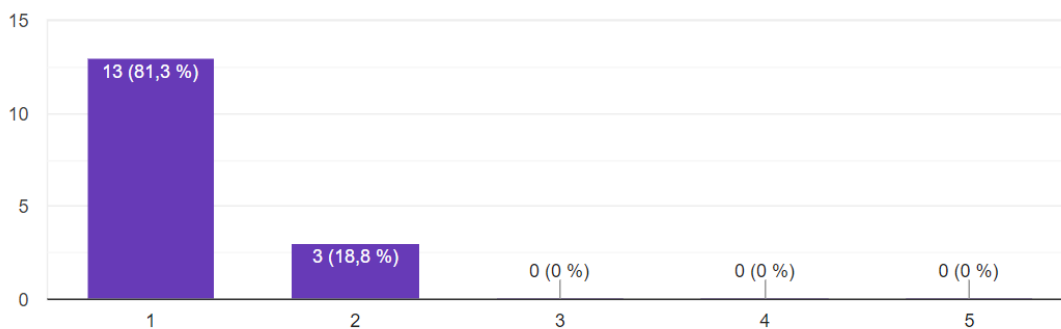

Příloha 26 – Výsledky dotazníku – poslech: Akvárium

Jak se ti líbila dnešní hodina? Ohodnoť jako ve škole.

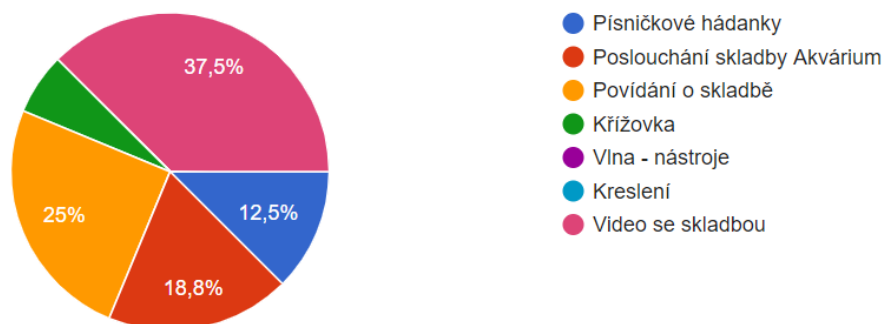

16 odpovědí

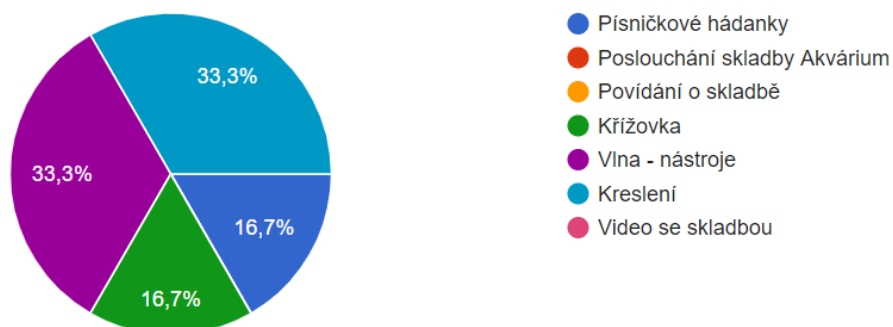
Co se ti na dnešní hodině nejvíce líbilo?

16 odpovědí

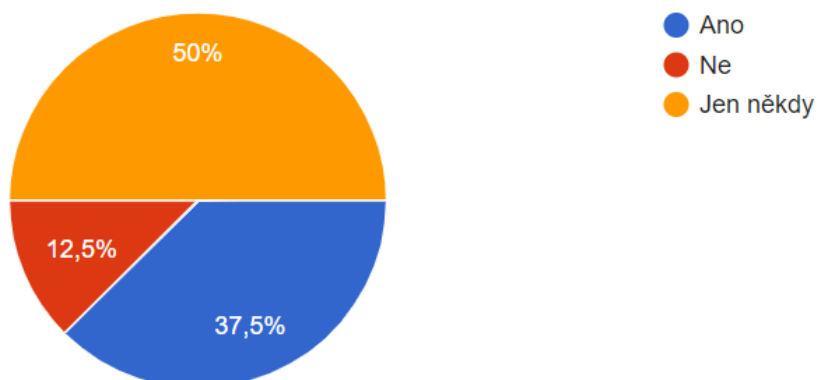
Co se ti na dnešní hodině líbilo nejméně?

6 odpovědí

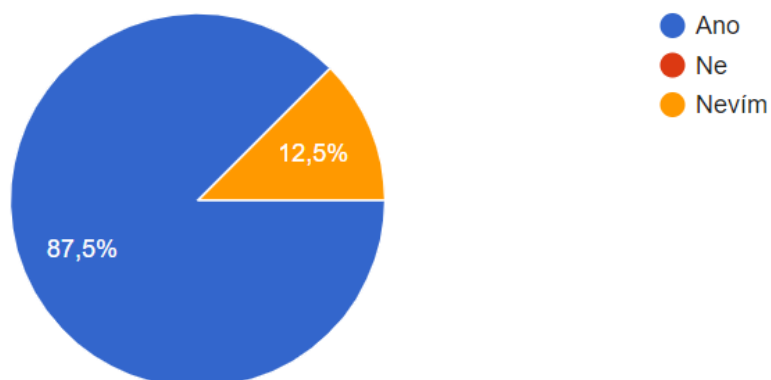
Posloucháš rád skladby z oblasti klasické hudby?

16 odpovědí

Chtěl(a) by sis na příští hodině HV poslechnout skladbu Akvárium znovu?

16 odpovědí

PRACOVNÍ LIST – POSLECH¹⁸¹

Jméno: .....

Datum:.....

Skladatel: .....

Hudební skladba: .....

z baletu ..... a .....

Poslechni si ukázkou hudební skladby a pokus se splnit úkoly:a) *Napiš, jak na tebe skladba působila. Jaká podle tebe skladba je?*

.....
 .....
 .....

b) *Která barva by se ke skladbě hodila?*

.....

c) *Co si myslíš, že se na plese děje? Jaká tam panuje asi nálada?*

.....
 .....

d) *Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?*

.....

e) *Kdybychom skladbu chtěli rozčlenit na díly, který zápis by se k ní nejvíce hodil?*

1. A B

2. A B A

3. A B C

4. A B A B

f) *Kolikrát zazněl v části B tento motiv flétny?**Zakroužkuj:*

3   4   6   8   9   12

¹⁸¹ Zdroje obrázků: S. Prokofjev: TARUSKIN, Richard. Sergey Prokofiev. *Britannica* [online]. [cit. 2021-4-4]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Sergey-Prokofiev>

Motiv flétny: Montagues and Capulets - Prokofiev. *Muscorescore* [online]. [cit. 2021-4-4]. Dostupné z: <https://muscorescore.com/user/13976176/scores/4399261>

Příloha 28 – Ukázky žákovských prací – pracovní list – Montekové a Kapuleti

PRACOVNÍ LIST – POSLECH Jméno: Terunka..... Datum: 20. dubna.....Skladatel: Sergej Prokofjev.....Hudební skladba: Maušgloré u Kapuleti.....z baletu Romeo a Julie.....

Poztečtní si ukážku hudební skladby u pokus se splnit úkoly:

a) Napiš, jak na tebe skladba působila. Jaká podle tebe skladba je?

Skvěla se mi líbila a byla to Julie první polkaše
noche se roděním. Mě přiče se byla taková
jemná.

b) Která barva by se ke skladbě hodila?

tmavě modrá a bílá

c) Co si myslíš, že se na plesě děje? Jaká tam panuje asi nálada?

je všichni tančují a byla tam taková
světelná nálada.

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

průběha flétny, housle, klavír, housle

e) Kdybychom skladbu chtěli rozdělit na části, který zápis by se k ní nejvíce hodil?

1. A B
2. **A B A**
3. A B C
4. A B A B

f) Kolikrát zazněl v části B tento motiv flétny?

Zakroužkuj:

- 3   4   6   **8**   9   12

PRACOVNÍ LIST – POSLECH

Jméno: Karin Datum: 28.4.Skladatel: Sergej ProkofjevHudební skladba: Mozartova a Kapuletiniz balcetu Romeo a Julie.

Poslechni si ukážku hudební skladby a pokus se splnit úkoly:

a) Napiš, jak na tebe skladba působila. Jaká podle tebe skladba je?

Na chvíli samotná a pak byla hokrová rozdělená
a navíc slyšet smyčce

b) Která hru by se ke skladbě hodila?

viola

c) Co si myslíš, že se na plesu děje? Jaká tam panuje asi nálada?

Je příchod královny a prince a mnoho lidí tanovat,
ale pak rychle odobře, ale on jí navíc navštívil

d) Které hudební nástroje zazněly ve skladbě?

pišťalasy, housle, basa

e) Kdybychom skladbu chtěli rozdělit na díly, který zápis by se k ní nejvíce hodil?

1. A B
2. A B A
3. A B C
4. A B A B

f) Kolikrát zazněl v části B tento motiv flétny?

Zakroužkuj:

3 4 6 8 9 12

PRACOVNÍ LIST – POSLECH

Jméno: VÍTEK Datum: 28.4

Skladatel: Leopold Stokowski

Hudební skladba: Musikalisches a. Kapelle

z baletu Anna a Julia

Poslechni si ukážku hudební skladby a pokus se splnit úkoly!

a) Napiš, jak na tebe skladba působila. Jaká podle tebe skladba je?
rychlá a smutná, připomínala mi máti a velkými slzami v tvé hlavě
m. krásná jako princezna

b) Která harva by se ke skladbě hodila?
smutek

c) Co si myslíš, že se na plesě děje? Jaká tam papuje asi nálada?
odložená nálada smutek

d) Které hudební nástroje zazpěly ve skladbě?
housle, houslové flétny, housle, klavír

- e) Kdybychom skladbu chtěli rozčlenit na díly, který zápis by se k ní nejvíce hodil?
1. A B
  2. A B A
  3. A B C
  4. A B A B

f) Kolikrát zazněl v části B tento motiv slétný?

Zakroužkuj:

- 3 4 6 8 9 12

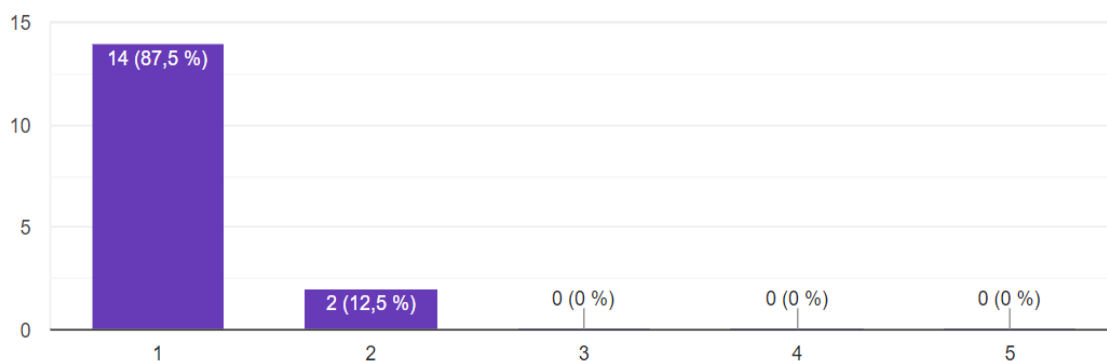

Příloha 29 – Výsledky dotazníku – poslech: Montekové a Kapuleti

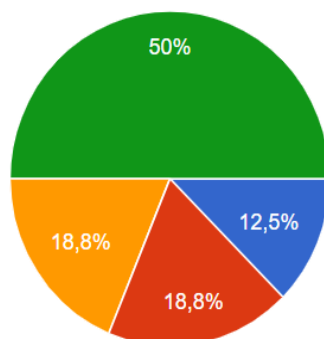
Jak se ti líbila dnešní hodina? Ohodnoť jako ve škole.

16 odpovědí

Co se ti na dnešní hodině nejvíce líbilo?

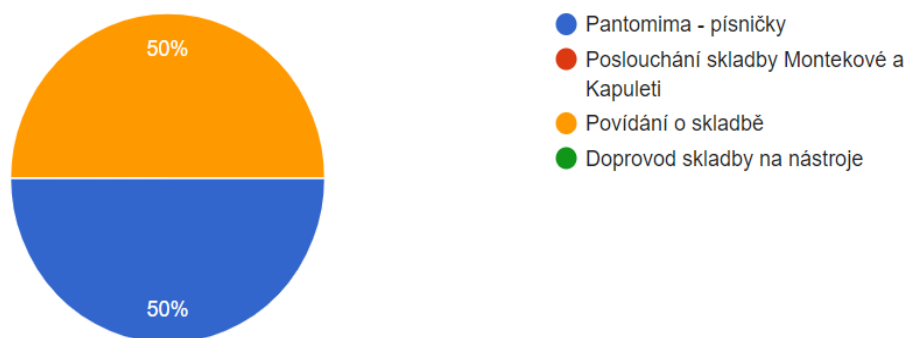
16 odpovědí

- Pantomima - písničky
- Poslouchání skladby Montekové a Kapuleti
- Povídání o skladbě
- Doprovod skladby na nástroje

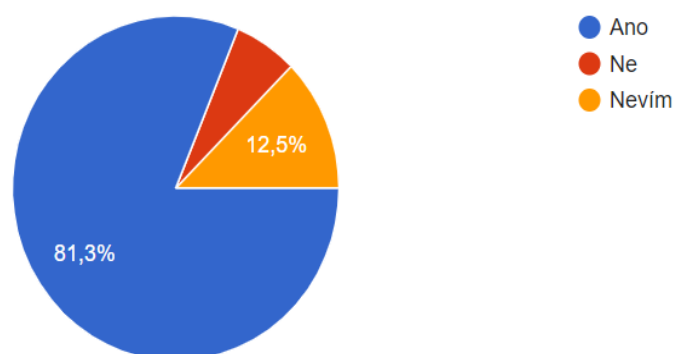
Co se ti na dnešní hodině líbilo nejméně?

4 odpovědi

Chtěl(a) by sis skladbu Montekové a Kapuleti poslechnout při některé hodině HV znovu?

16 odpovědí

Příloha 30 – Fotografie dokumentující modelové lekce

První poslech skladby Akvárium¹⁸²

Práce s pracovním listem (Akvárium)

¹⁸² Zdroj všech fotografií v Příloze 30: archív autorky práce

Práce s pracovním listem (Akvárium)

Ukázka motivu flétny (Montekové a Kapuletiové) – autorčino živé provedení